

Regeringens proposition

1992/93: 1

om universitet och högskolor
– frihet för kvalitet

Prop.
1992/93:1

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 18 juni 1992 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Per Unckel

Propositionens huvudsakliga innehåll

Att stärka Sverige som kunskapsnation är enligt regeringsförklaringen en av regeringens huvuduppgifter. Att både öka antalet högskoleutbildade och att höja kvaliteten inom utbildning och forskning kommer att vara avgörande för Sveriges framtida utveckling.

Den tilltagande internationella konkurrensen och speciellt Sveriges integrering i det europeiska samarbetet skärper kvalitetskraven på all utbildning och forskning. Det är nödvändigt att ge högre utbildning och forskning bättre arbetsförutsättningar. Ökad frihet för universitet och högskolor är enligt propositionen väsentligt för att möta de framtida utmaningarna.

Strategin som redovisas i propositionen för att förändra det svenska universitets- och högskolesystemet består av följande tre delar:

1. Ökad frihet för och skapande av incitament för utveckling och kvalitet inom statliga universitet och högskolor.
2. Införandet av fasta och entydiga regler för relationerna mellan staten och fristående universitet och högskolor.

3. Förändrat, icke-statligt, huvudmannaskap för vissa universitet och Prop. 1992/93:1
högskolor.

I propositionen förordas att de statliga universiteten och högskolorna ges större frihet vad gäller

- studieorganisation,
- utbildningsutbud,
- antagning av studenter,
- inrättande och tillsättning av professurer,
- skapande av karriärvägar för lärare,
- institutionell organisation,
- disposition av resurser till grundutbildning och
- omfördelning mellan anslag till forskning.

Staten anger i lag och förordning vissa reglerade gränser inom vilka denna frihet skall få utövas. Skälen för detta är nödvändigheten av

- grundläggande garantier för det kritiska tänkandet och den fria forskningen,
- rättssäkerheten för enskilda studenter och lärare,
- fungerande former för kvalitetssäkring,
- funktionella beslutsformer och ett tydligt ledningsansvar,
- undantag från annan lagstiftning för att medge ett smidigare och till verksamheten mer anpassat arbetssätt samt
- klara och grundläggande mål för verksamheten.

I propositionen framläggs således förslag till ny högskolelag, vissa konsekvensändringar i annan lagstiftning, förslag till principer för dimensionering och resurstilldelning samt slutligen en begäran om be- myndigande att avveckla samtliga allmänna utbildningslinjer fr.o.m. budgetåret 1993/94.

1 Förslag till

Högskolelag

Härigenom föreskrivs följande

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges bestämmelser om universitet och högskolor under statligt, kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap.

Vad som i fortsättningen sägs om högskolor avser både universitet och högskolor, om inte något annat anges särskilt.

2 § Staten skall som huvudman anordna högskolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och

2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.

I forskning och utvecklingsarbete ingår att sprida kännedom om verksamheten samt om hur sådana kunskaper och erfarenheter som har vunnits i verksamheten skall kunna tillämpas.

3 § Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

4 § Verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

Det är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna vid högskolorna att de tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

5 § I högskolornas verksamhet skall jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas.

Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

6 § För forskningen skall som allmänna principer gälla att

1. forskningsproblem får fritt väljas,

2. forskningsmetoder får fritt utvecklas, och

3. forskningsresultat får fritt publiceras.

7 § Utbildningen skall omfatta såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning. I grundläggande högskoleutbildning ingår även fortbildning och vidareutbildning.

8 § Den grundläggande högskoleutbildningen skall väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock medge undantag när det gäller konstnärlig utbildning.

Forskarutbildningen skall bygga på en grundläggande högskoleutbildning.

9 § Den grundläggande högskoleutbildningen skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område som utbildningen avser. Utbildningen bör också utveckla studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå.

Forskarutbildningen skall, utöver vad som gäller för grundläggande högskoleutbildning, ge de kunskaper och färdigheter som behövs för att självständigt kunna bedriva forskning.

10 § Kommuner och landsting får anordna högskolor endast med regeringens medgivande. Sådant medgivande kan begränsas till att avse enbart grundutbildning.

11 § Regeringen föreskriver vilka examina som får avläggas vid högskolorna.

2 kap. De statliga högskolornas organisation

1 § Riksdagen beslutar vilka statliga högskolor som skall finnas.

2 § Styrelsen för en högskola har inseende över högskolans alla angelägenheter och svarar för att dess uppgifter fullgörs.

3 § För ledningen av verksamheten närmast under styrelsen skall varje högskola ha en rektor.

4 § I styrelsen för en högskola skall högskolans rektor ingå.

Regeringen utser flertalet av styrelsens övriga ledamöter. Därvid bör regeringen välja personer med bakgrund i sådan verksamhet som är av betydelse för högskolans utbildnings- eller forskningsuppgifter.

Lärare och studenter vid högskolan har rätt att vara representerade i styrelsen.

Företrädare för de anställda har närvaro- och yttranderätt vid styrelsens sammanträden.

5 § För forskning och forskarutbildning skall det, vid de högskolor som riksdagen beslutar, finnas fakulteter, var och en för ett särskilt vetenskapsområde. För fakultetens uppgifter svarar det eller de organ som högskolestyrelsen beslutar (fakultetsnämnder).

Flertalet ledamöter i fakultetsnämnderna skall vara vetenskapligt kompetenta lärare inom fakulteten. De skall utses genom val inom fakulteten. Studenterna vid de högskolor där fakulteten skall verka har rätt att vara representerade i fakultetsnämnderna.

6 § Vid de högskolor där det finns en fakultet svarar fakultetsnämnden också för grundutbildningen inom sitt vetenskapsområde, om inte högskolestyrelsen inrättar särskilda organ för grundutbildningen. Vid övriga högskolor skall styrelsen inrätta organ för grundutbildningen.

Av ledamöterna i de särskilda organen för grundutbildning skall flertalet vara lärare vid högskolan. Studenterna vid högskolan har rätt att vara representerade i sådana organ.

1 § I tjänsten som lärare vid högskolorna får ingå att handha utbildning, forskning eller konstnärligt utvecklingsarbete samt administrativa uppgifter. Till en lärares uppgifter hör också att följa utvecklingen inom det egna ämnesområdet.

2 § Den främsta lärartjänsten är tjänsten som professor.

Professorstjänster skall finnas inrättade i tillräcklig omfattning för att forskning och utbildning skall kunna bedrivas på en hög kvalitativ nivå inom olika vetenskapsområden.

Endast den som visat vetenskaplig och pedagogisk skicklighet får ges en tjänst som professor. Regeringen får utfärda närmare föreskrifter om behörighet och befordringsgrunder för tjänster som professor.

3 § Tjänster som professor tillsätts med förordnande tills vidare utan tidsbegränsning, om inte annat följer av andra stycket.

Tjänster som professor får tillsättas för en bestämd tid, om det är fråga om

1. konstnärlig verksamhet, eller
2. adjungering till en högskola av någon som har sin huvudsakliga verksamhet utanför högskoleväsendet.

4 § Den som har fått en tjänst som professor utan tidsbegränsning får skiljas från tjänsten endast om professorn

1. genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av tjänsteålganden har visat sig uppenbart olämplig att inneha tjänsten eller
2. har uppnått gällande pensionsålder eller annars enligt lag är skyldig att avgå med pension.

5 § Vid högskolorna skall det, utöver professorer, finnas lärartjänster som lektorer. En lektor skall vara vetenskapligt kompetent, utom i de fall då tjänsten avser konstnärlig verksamhet. I en lektors arbetsuppgifter skall det, utom på det konstnärliga området, normalt ingå både utbildning och forskning.

6 § Om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen, bestämmer varje högskola själv vilka lärartjänster som skall finnas där, utöver tjänster som professor och lektor, samt om de behörighetskrav och befordringsgrunder som skall gälla för tjänsterna.

7 § En lärare vid en högskola får vid sidan av sin tjänst inneha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet som avser forskning eller utvecklingsarbete inom tjänstens ämnesområde, om läraren inte därigenom skadar allmänhetens förtroende för högskolan. Sådan bisyssla skall hållas klart åtskild från lärarens tjänsteutövning.

I fråga om bisysslor i övrigt finns bestämmelser i lagen (1976:600) om offentlig anställning.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att en tjänst som lärare vid en högskola skall vara förenad med tjänst för specialistutbildad läkare eller tandläkare el-

ler med en annan tjänst än läkartjänst vid en sådan sjukvårdsenhet som är upplåten för medicinsk utbildning och forskning. Till en förenad tjänst får utses endast den som är behörig till båda tjänsterna.

De tjänster som skall förenas med en lärtjänst tillsätts i den ordning som gäller för lärtjänsten.

Innan en sådan lärtjänst som är förenad med tjänst vid en sjukvårdsenhet tillsätts, skall sjukvårdshuvudmannen beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

4 kap. Studenterna

1 § Så långt det kan ske med hänsyn till kvalitetskravet i 1 kap. 4 § första stycket skall högskolorna som studenter ta emot de sökande som uppfyller behörighetskraven för studierna.

2 § Om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, avgör den högskola som anordnar en utbildning vilka behörighetsvillkor som skall gälla för att bli antagen till utbildningen.

Till sådan grundläggande högskoleutbildning som anordnas av en kommun eller ett landsting skall sökande antas utan avseende på folkbokföringsort.

3 § Kan inte alla behöriga sökande till en utbildning tas emot, skall urval göras bland de sökande.

4 § Regeringen får meddela föreskrifter om skyldighet för studenterna vid högskolorna att tillhöra särskilda studentsammanslutningar.

5 § Regeringen får meddela föreskrifter om tillfällig avstängning av studenter.

6 § Regeringen får meddela föreskrifter om att en student tills vidare skall avskiljas från utbildningen i de fall då studenten

1. lider av psykisk störning,
2. missbrukar alkohol eller narkotika, eller
3. har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande gäller att det, till följd av något sådant förhållande som avses i första stycket 1–3, bedöms föreligga en påtaglig risk att studenten kan komma att skada annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

7 § En för högskolan gemensam nämnd skall pröva frågor om avskiljande. Nämndens ordförande skall vara jurist och ha erfarenhet som domare.

Nämndens beslut i avskiljande frågor får överklagas till kammarrätt av studenten.

Ett beslut om avskiljande skall, om den som har avskilts begär det, omprövas efter två år.

1 § För prövning av överklaganden av vissa beslut på högskoleväsendets område svarar en särskild överklagandenämnd.

Nämndens beslut med anledning av ett överklagande dit får inte överklagas.

2 § Sådana ledamöter i styrelsen och andra organ inom högskolorna som är representanter för studenterna skall utses i den ordning som regeringen föreskriver. I sådana föreskrifter får regeringen överlämna åt enskilda individer eller åt sammanslutningar att utse ledamöter.

3 § En kommun, som till sin högskoleutbildning har tagit emot en sökande som inte är folkbokförd i kommunen, har rätt till ersättning för utbildningen från den kommun där denna student är kyrkobokförd.

Om kommunerna inte kommer överens om annat, lämnas ersättning med det belopp som föreskrivs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Bestämmelserna i första och andra styckena äger motsvarande tillämpning på högskoleutbildning som anordnas av ett landsting.

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om organisationen av kommuners och landstings högskoleutbildning samt om kommuners och landstings befattning i övrigt med sådan utbildning.

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter angående högskolan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993, då högskolelagen (1977:218) skall upphöra att gälla.

Lag om ändring i lagen (1982:764) om vissa läkartjänster vid upplåtna enheter, m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ lagen (1982:764) om vissa läkartjänster vid upplåtna enheter, m.m.¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §²

I denna lag ges bestämmelser om vissa läkartjänster vid sådana enheter inom landstingens hälso- och sjukvård som har upplåtits för den grundläggande högskoleutbildningen *på läkarlinjen* (upplåtna enheter).

I denna lag ges bestämmelser om vissa läkartjänster vid sådana enheter inom landstingens hälso- och sjukvård som har upplåtits för den grundläggande högskoleutbildningen *för läkarexamen* (upplåtna enheter).

Vad sägs om landstingens hälso- och sjukvård gäller också den hälso- och sjukvård som anordnas av kommuner som inte ingår i ett landsting.

3 §³

I 36 c § *högskolelagen* (1977:218) finns bestämmelser bl.a. om att tjänst som lärare vid *högskoleenhet* kan vara förenad med tjänst för specialistutbildad läkare.

I 3 kap. 8 § *högskolelagen* (1992:000) finns bestämmelser bl.a. om att tjänst som lärare vid *en högskola* kan vara förenad med tjänst för specialistutbildad läkare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1991:1972.

² Senaste lydelse 1991:1972.

³ Senaste lydelse 1990:641.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 juni 1992

Närvarande: statsrådet B. Westerberg, ordförande, samt statsråden Johansson, Laurén, Olsson, Svensson, af Ugglas, Thurdin, Hellsvik, Wibb-le, Björck, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel och Ask

Föredragande: statsrådet Unckel

Proposition om universitet och högskolor – frihet för kvalitet

1 Inledning

I regeringsförklaringen från den 4 oktober 1991 anges arbetet med att stärka Sverige som kunskapsnation som en av regeringens huvuduppgifter. Inom ramen för denna ambition spelar den högre utbildningen och forskningen en nyckelroll.

Genom högre utbildning och forskning kan de kulturella och humanistiska värden som är en del av det goda samhället förstärkas. Det är också bara genom en avancerad utbildning och forskning som Sverige kan hävda sig i en hårdnande internationell konkurrens.

Att både öka antalet högskoleutbildade och att höja kvaliteten inom utbildningen och forskningen blir i detta perspektiv avgörande för Sveriges framtida utveckling.

I regeringsförklaringen förenas kvalitetssynen med en strävan att vidga friheten inom olika delar av samhällslivet. Det gäller inte minst utbildningen. Universiteten och högskolorna skall inte vara en direkt utlöpare av den centrala statsmakten utan inta en mer oberoende ställning i förhållande till denna.

I budgetpropositionen den 10 januari 1992 framhöll jag angående detta följande:

Jag har två väsentliga motiv för att förorda en sådan frigörelse av högskolan. Det första är kvalitativt. Universitet och högskolor, som står fria, har de största förutsättningarna att förmedla en kvalificerad undervisning. Avancerad kunskapsutveckling fordrar frihet, oberoende och konkurrens.

Det andra motivet är principiellt. Ett samhälle som värnar mångfalden och som inser riskerna i en allomfattande statsmakt måste skydda de kritiska motvikterna. Dit hör fria universitet och högskolor.

Det är således regeringens strävan att finna vägar för en ökad frihet för viktiga delar av den högre utbildningen och forskningen från dagens direkta statliga inflytande. På så sätt gagnas både kvaliteten i verksamheten och friheten i samhället i stort.

Universitet och högskolor med större självständighet måste också tillförsäkras sådana arbetsvillkor att konkurrensen mellan dem stimuleras. Frihet utan incitament till kreativ konkurrens riskerar att leda till de goda resultatens motsats.

Detta synsätt leder enligt min uppfattning till viktiga slutsatser när det gäller uppföljningen och utvärderingen av universitetens och högskolornas verksamhet – och inte minst i fråga om bekantgörandet av utvärderingens resultat. God kvalitet och goda prestationer i grundutbildning och forskning skall premieras. Otillräcklig kvalitet och bristande effektivitet bör leda till minskade anslag.

I ökande utsträckning kommer vi att leva i en internationell miljö där kunskapsmässig kompetens är avgörande för vårt lands välbefinnande. Sveriges geografiska perifera läge, vårt språk och vår relativt fåtaliga befolkning gör att vi inte kan nöja oss med att vara bra. Målet måste sättas högre.

Vägen dit går enligt min uppfattning över organisatorisk mångfald, starka incitament till kvalitetstänkande, stimulans till individuellt ansvarstagande och ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser. Svenska examina skall vara internationellt konkurrenskraftiga. Studenternas val måste få påverka universitetens och högskolornas tillväxt och profil.

Sedan slutet på 1970-talet har krav på enhetlighet dominerat regleringen av uppgifter, befogenheter och organisation för den högre utbildningen och forskningen. Under intryck av kritik bl.a. från universiteten har utrymmet för anpassning till lokala och innehållsligt betingade förutsättningar efterhand ökat. Avgörande förändringar återstår emellertid att göra.

I departementspromemorian (Ds 1992:1) Fria universitet och högskolor presenterades i januari 1992 en reformstrategi för universiteten och högskolorna. Promemorian som utarbetats av tjänstemän inom utbildningsdepartementet har nyligen varit föremål för en bred remiss tillsammans med Högskoleutredningens (dir. 1989:7) huvudbetänkande (SOU 1992:1) Frihet, Ansvar, Kompetens – Grundutbildningens villkor i högskolan. Sammanfattningar av promemorian respektive betänkandet bifogas denna proposition (bilagorna 1 och 2).

En remissammanfattning av svaren från de ca 100 remissinstanserna bifogas också som bilaga till denna proposition (bilaga 3). De fullständiga remissvaren publiceras i departementspromemorian (Ds 1992:52) Yttranden över departementspromemorian (Ds 1992:1) Fria universitet och högskolor och betänkandet (SOU 1992:1) Frihet, Ansvar, Kompetens.

Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla det gedigna arbete som Högskoleutredningen gjort. Utredningens arbete har påverkat de förslag som läggs i denna proposition och kommer att spela roll för förslagen i

1993 års proposition om grundläggande högskoleutbildning. Framför allt har emellertid utredningen genom sitt öppna arbetssätt startat en diskussion vid universitet och högskolor som jag bedömer kommer att ha avgörande betydelse för grundutbildningens status och därmed för dess kvalitet.

Strävan att ge ökad frihet åt den högre utbildningen och forskningen gäller alla universitet och högskolor. För vissa prövar regeringen härutöver förutsättningarna för att gå ytterligare ett steg i samma riktning genom att överföra dessa i privaträttslig form.

En omvandling av ett eller flera universitet och högskolor till privaträttslig form prövas parallellt med de här aktuella förslagen för de statliga universiteten och högskolorna. Dessa frågor berörs endast översiktligt i denna proposition.

Dessutom anser jag att fasta och entydiga regler bör införas för statens relation till övriga fristående universitet och högskolor. Syftet är att skapa förutsättningar för en etableringsfrihet som gör att nytänkande och privata initiativ blir en pådrivande kraft i förändringsprocessen.

Jag berör inte här frågor som sammanhänger med huvudmannaskapet för de kommunala vårdhögskolorna, då detta för närvarande är föremål för översyn av en särskild utredare (dir. 1992:43).

Frågan om avveckling av det s.k. kårobligatoriet bereds inom regeringskansliet i enlighet med vad som anfördes i 1992 års budgetproposition. I avvaktan på att denna beredning skall kunna slutföras har jag tills vidare utgått från nuvarande regler om studentsammanslutningar.

Slutligen berörs givetvis inte heller resursfördelningen mellan olika ändamål. Sådana frågor kommer i sedvanlig ordning att behandlas i 1993 års propositioner om grundläggande högskoleutbildning respektive forskning.

Verksamheten inom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har nyligen varit föremål för en omfattande utredning. Denna redovisades i betänkandet (SOU 1991:101) Landskap, Näring, Kunskap. Remissbehandlingen har nyligen avslutats. Samtidigt pågår en omfattande översyn av de olika utbildningarna inom SLU. Chefen för jordbruksdepartementet har för avsikt att återkomma till dessa frågor i anslutning till 1993 års forskningsproposition. Därvid kommer bl.a. organisatoriska frågor att behandlas.

Jag har beträffande övriga delar i propositionen som gäller SLU samrätt med statsrådet Olsson.

Förslagen i denna proposition är de första stegen i en serie nödvändiga förändringar i syfte att stärka villkoren för den högre utbildningen och forskningen. Ytterligare steg utgörs av kommande förslag om utnyttjande av en del av löntagarfondernas resurser för forskning och de förslag som jag nästa år avser presentera avseende den högre utbildningens respektive forskningens inriktning för treårsperioden 1993/94-1995/96.

Sverige måste öka andelen unga i högre utbildning. Det kräver i sin tur en väsentlig utökning av forskarutbildningen för att tillgodose beho-

vet av kvalificerade lärare. Att åstadkomma detta är, tillsammans med de strukturförändringar av universitet och högskolor som föreslås i denna proposition, avgörande utmaningar för den resterande delen av 1990-talet.

Prop. 1992/93:1

2 Utgångsläget

2.1 Konsekvenser av tidigare högskolereformer

Som bakgrund till mina förslag vill jag börja med en beskrivning av de senaste högskolereformerna i Sverige och de konsekvenser dessa haft för utbildning och forskning.

Merparten av all högre utbildning och forskning i Sverige bedrivs inom de statliga universiteten och högskolorna. Dessa har under de senaste trettio åren genomgått en period av stora förändringar. En omfattande expansion av hela systemet för högre utbildning och forskning på 1960-talet följdes av en rad organisatoriska reformer. I betydande utsträckning har dessa reformer påverkat själva förutsättningarna för universitetens och högskolornas huvuduppgifter.

Den stora expansionen kan illustreras genom antalet studenter. 1960 uppgick det till ca 50 000, varav ca 40 000 vid universitet och fackhögskolor. Tre decennier senare, år 1990, hade antalet fyrdubblats. Samtidigt har antalet högskoleenheter ökat kraftigt. I början av 1950-talet var universitet och högskolor begränsade till de tre stora befolkningsregionerna kring Stockholm/Uppsala, Lund/Malmö och Göteborg. Endast lärarutbildning för folkskolan och vissa vårdutbildningar fanns utanför dessa områden. I dag finns universitet och högskolor med varierade utbildningsmöjligheter i varje län.

Expansionen av den högre utbildningen under 1900-talets andra hälft är ett internationellt fenomen. Varje land i den industrialiserade världen har också brottats med ekonomiska och organisatoriska problem som denna utveckling fört med sig. När det gällt att lösa dessa problem har Sverige i vissa avseenden valt att följa en egen linje.

Utvecklingen av den svenska högskolepolitiken efter 1955 finns beskriven i Högskoleutredningens betänkande (SOU 1992:1) Frihet, Ansvar, Kompetens. I detta sammanhang kan det räcka med att erinra om några huvudlinjer.

De tidiga tecknen på en stark expansion av den högre utbildningen under 1950-talet möttes genom tillsättandet av 1955 års universitetsutredning. Den hade bl.a. i uppgift att se hur det starkt ökade resursbehovet skulle kunna tillgodoses. Resultatet av utredningens arbete var den s.k. universitetsautomatiken som i princip innebar att undervisningsresurserna i de filosofiska fakulteternas ämnen automatiskt anpassades efter studenttillströmningen. Ett annat resultat var införandet av de första rena undervisningstjänsterna i form av universitetslektorat.

Genom dessa förändringar, i huvudsak genomförda från 1958, kunde det svenska högskolesystemet klara den inledande expansionen under 1960-talets första år. Samtidigt innebar automatiksystemet en ur statsfinansiell synpunkt mycket oberäknelig utgiftspost.

De budgetmässiga konsekvenserna i förening med ett allmänt ökat krav på effektivitet i universitetsstudierna vid framför allt de så kallade fria fakulteterna ledde till att 1963 års universitets- och högskolekommitté (U 63), förutom förslag om utbyggnad av högskoleorganisationen, framförde propåer om en studieorganisation som ansågs leda till en ökad genomströmning av studenter.

Kravet på genomströmning och effektivitet var ett ledmotiv i den studieordning som 1969 genomfördes vid de filosofiska fakulteterna efter förslag av en särskild arbetsgrupp för fasta studiegångar (UKAS). Ett antal utbildningslinjer med föregivet yrkesinriktade mål och med stränga villkor för studiernas bedrivande inrättades. Samtidigt byggdes en omfattande administrativ organisation upp kring dessa linjer, bl.a. i syfte att lotsa studenterna igenom utbildningen på föreskriven tid.

De fasta studiegångarna med tillhörande normalstudietider och normalstudieplaner innebar i många fall en sänkning av tidigare akademiska krav, vilka i och för sig hade varit mycket varierande mellan olika universitet. Samtidigt innebar de en stark centralisering av vissa beslut kring studieorganisationen.

Kraven på yrkesinriktning och effektivitet var ledande principer också bakom 1968 års stora högskoleutredning (U 68). Förutom förslag om ett enhetligt högskolebegrepp och en fortsatt geografisk utbyggnad presenterade U 68 en studieorganisatorisk modell som byggde vidare på den linjestruktur som redan introducerats 1969. Genom utredningens förslag vidgades också - bl.a. genom anslagssystemets konstruktion - den redan tidigare öppnade klyftan mellan grundutbildning och forskning.

Utbildningsplaneringen på central nivå tillmättes stor betydelse i 1975 års högskolebeslut. Dessutom inrättades en regional planeringsnivå. Även om vissa beslut decentraliserades och fördes ned på det lokala planet uppfattades reformen bland flertalet verksamma inom universitet och högskolor som ett inkräktande på den traditionella akademiska friheten. Som det skulle visa sig ledde det centraliserade planeringstänkandet heller inte till effektivitet, vare sig för studenterna eller för högskoleorganisationen som sådan.

Under de femton år som gått sedan högskolereformen genomfördes 1977 har många av dess mest omstridda detaljer modifierats. En successiv decentralisering har genomförts. Den regionala nivån har avskaffats och den centrala nivån är under stark förändring.

Det som nu tycks uppfattas som det mest positiva med 1977 års högskolereform är den utbyggnad av högskolesystemet som den kom att innebära.

De mindre och medelstora högskolorna i landet har under sin hittillsvarande verksamhet i många fall inneburit en vitalisering av både regio-

nalt näringsliv och kulturliv. Närheten till högskoleutbildning har skapat nya möjligheter för innovation och utveckling och har dragit till sig studenter från icke studievana miljöer. De mindre högskolornas flexibilitet och öppenhet för nytänkande har också varit en positiv faktor för en ökad samverkan mellan näringsliv och högre utbildning.

Trots de successiva reformerna kvarstår dock grundläggande problem som de senaste decenniernas högskolepolitik fört med sig. Som en bakgrund till det fortsatta reformarbetet och till mina förändringsförslag är det angeläget att i korthet beröra några av de akuta problem för universitet och högskolor som bl.a. beskrivits i Högskoleutredningens tidigare nämnda betänkande.

★ Klyftan mellan grundutbildning och forskning

Ett nära samband mellan grundutbildning och forskning har varit ett av de viktigaste dragen i den klassiska universitetsideologin. Redan genom beslutet att i det svenska systemet införa universitetslektorstjänster som rena undervisningstjänster i början av 1960-talet slogs en första kil in mellan dessa båda huvudfunktioner. Klyftan vidgades successivt under 1960-talet genom förändringar av såväl forskarutbildningen som lärarstrukturen. Den fick en stark markering i 1977 års högskolereform där såväl anslagssystemet som högskolornas inre organisation präglades av en klar boskillnad i detta avseende.

Det är framför allt inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena som problemen framstår som mest akuta, även om likartade tendenser finns inom andra områden.

★ Linjeorganisationen

Delar av högskoleutbildningen har alltid varit linjeorienterad i den meningen att den syftar till utbildning för vissa yrken som präst, lärare, läkare, sjuksköterskor, sjukgymnaster etc. Det centrala linjesystem som från slutet av 1960-talet infördes, och som ökade i omfattning i och med 1975 års högskolebeslut, inom det som tidigare kallades för de fria fakulteterna har emellertid visat sig praktiskt otjänligt och principiellt betänkligt.

Inom detta område har utbildning och forskning traditionellt haft sin bas i de enskilda ämnena och ämnesinstitutionerna. Linjesystemet har tenderat att slå sönder ämnesinstitutionerna eller hotat att utplåna vissa ämnen.

Sedermera konstruerades en del linjer om, bl.a. med syfte att ge vissa enskilda ämnen en större roll. Det blev dock i många fall en dålig kompromiss mellan ämnesstudier och en konstruerad yrkesinriktning. Den föregivna anpassningen till arbetsmarknaden var också tvivelaktig ur studentsynpunkt. Staten gav intryck av att kunna förutse arbetsmarknadens krav på ett sätt som inte är möjligt.

Ett linjesystem med små avsnitt i många ämnen och med korta orienterande kurser går också stick i stäv mot det akademiska kravet på äm-

nesfördjupning, självständig problemlösning och kritisk analys. Det centraliserade linjesystemet påverkade därmed universitetens och högskolornas kanske viktigaste uppgift negativt.

★ Den inre organisationen

Successiva reformer från 1960-talets slut har inneburit ett ökat inflytande för studenter och fackliga organisationer i högskolornas beslutsprocesser på olika nivåer. Genom 1975 års högskolebeslut tillkom också ett omfattande regelverk när det gäller representation av externa intressen i olika organ inom universitet och högskolor.

Till viss del har de externa representanterna bidragit till att utveckla den akademiska verksamheten. Systemet har dock blivit tungrott och verkat snedvridande på universitetens och högskolornas uppgifter. Mängden av organ med delvis överlappande uppgifter, svårigheterna för externa representanter att helhjärtat engagera sig i verksamheten, de bundna formerna för beslutsorganen och det faktum att lärarna har varit i minoritet har medfört problem. Dessa beslutsformer har dessutom bidragit till att vidga klyftan mellan forskning och utbildning.

Från universitet och högskolor har röster ofta höjts för en mindre reglerad organisation med större lokal frihet och flexibilitet. Det har ofta också framhållits att samverkan med det omgivande samhället och yrkeslivet med fördel kan ske i andra och mindre reglerade former.

★ Totaldimensioneringen

Ett inslag i 1970-talets tro på den centrala planeringens möjligheter var tanken på en totaldimensionering i termer av antalet nybörjarplatser inom den grundläggande högskoleutbildningen. Den tog sig uttryck i detaljerade riksdagsbeslut om lokalisering och antalet platser på olika linjer.

En fast dimensionering av vissa högskoleutbildningar har i och för sig alltid bedömts som nödvändig. Det har gällt sådana utbildningar som kräver dyrbara investeringar i laborativa lokaler eller som är beroende av avtal med andra huvudmän, t.ex. på vårdområdet. De detaljerade dimensioneringsbesluten för andra utbildningar har dock i flera avseenden skapat svårigheter för universitet och högskolor och omöjliggjort ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser.

★ Resursutnyttjandet

Inom delar av grundutbildningen redovisas en stor andel studieavbrott och dålig examinationsfrekvens. Även inom forskarutbildningen – främst inom humanistisk, samhällsvetenskaplig och teologisk fakultet – är studietiderna fortfarande långa och antalet avlagda doktorsexamina få. Det förefaller som om inte ens de syften som styrde de senaste 20 årens högskoleförändringar har kunnat förverkligas.

Beslut om utbyggnad och resurstilldelning av utbildning har fattats under olika tider och med hänsyn till olika undervisningstraditioner. Detta innebär att samma typer av utbildningar i dag kan ha olika resurstilldelning beroende på vid vilket universitet eller vilken högskola den ges.

Dessutom saknas ofta resurser för ersättningsanskaffning av den utrustning som tidigare anskaffats och som i allt snabbare takt blir omodern. Detta har framför allt blivit ett problem för grundutbildningen.

Då resurser för lokaler, inredning och utrustning hittills anvisats genom särskilda anslag har dessa resurser inte balanserats mot övriga resurser.

2.2 Värdet av högre utbildning

De problem inom universiteten och högskolorna som jag nyss har beskrivit påverkar negativt förutsättningarna för att klara en i internationellt hänseende tillräckligt hög och kvalitativt konkurrenskraftig utbildningsnivå. Dessa svårigheter förstärks av det alltför låga värde som i Sverige åsätts den högre utbildningen.

I många ledande industriländerna är den andel av arbetskraften som har högskoleexamen betydligt högre än i Sverige. Medan andelen i vårt land i slutet av 1980-talet låg på 11 procent uppgick den i Storbritannien till 17, i USA till 23 och i Japan till cirka 15 procent. Ser man till andelen akademiskt utbildade i industrin är Sveriges siffror ännu mer ofördelaktiga.

Det är viktigt för vårt lands konkurrenskraft att antalet högskoleutbildade stiger så att vi åtminstone når samma nivå som andra ledande industriländer. Detta förutsätter i sin tur att ungdomar i Sverige – liksom för övrigt de redan yrkesverksamma – stimuleras att söka sig till högre utbildning.

På kort sikt utgör den otillräckliga tillgången på disputerade lärare en flaskhals i en angelägen utbyggnad av den högre utbildningen. Långsiktigt är problemet med utbildningsinvesteringarnas låga avkastning avgörande. En förutsättning för en ökad tillströmning till många högskoleutbildningar är att utbildningen upplevs som en angelägen och lönsam investering av den enskilde. På denna punkt dras Sverige med betydande problem. Det illustreras av den låga nivån på den så kallade utbildningspremien i vårt land. Denna är i sin tur en avgörande förklaring till bristen på disputerade lärare.

Med begreppet utbildningspremie avses den ökning i livsinkomsten som ett års ytterligare utbildning ger. Denna premie har i Sverige halverats sedan slutet av 1960-talet och uppgår i dag till i genomsnitt ca 3,5 procent, medan den i övriga OECD-länder är omkring 12 procent.⁴

⁴ Konjunkturrådets rapport 1992, Hans T:son Söderström m.fl., Tillväxt utan gränser, SNS förlag

Enligt beräkningar gjorda inom ramen för produktivitetsdelegationens arbete är den individuella avkastningen inom vissa områden av såväl grundutbildning som forskarutbildning t.o.m. negativ, även innan hänsyn tagits till olika skatteeffekter.

I en situation av ökad konkurrens och rörlighet över nationella gränser kommer värdet av en högre utbildning i högre grad än tidigare att påverkas av det framtida ekonomiska värdet på en internationell arbetsmarknad. Om avkastningen på en högskoleutbildning är väsentligt lägre i Sverige än i andra länder kan det komma att leda till en ökad ström av högskoleutbildade svenskar som söker sig ut för anställning utomlands.

2.3 Konsekvenser av den ökade rörligheten i Europa

Ett centraliserat högskolesystem och en otillräcklig avkastning på investeringar i högre utbildning är viktiga inhemska faktorer som hämmar den högre utbildningens utveckling. Effekterna härav blir särskilt allvarliga när den internationella påverkan ökar och konkurrensen skärps. Den ökade rörligheten – framför allt inom Europa – får konsekvenser också för den svenska högre utbildningen och forskningen.

Inom Norden finns sedan länge en fri arbetsmarknad och ett konstruktivt samarbete inom forskning och högre utbildning. Exempelvis kan studier vid nordiska universitet tillgodoräknas i Sverige. Dessutom erkänns nordiska examina ömsesidigt. Samma möjligheter är under de närmaste åren på väg att öppnas även i resten av Europa.

De europeiska universiteten och högskolorna står därför inför en period full av förändringar och nya möjligheter. Den västeuropeiska integrationen skapar nya former för samarbete på lika villkor mellan högskolesystemen i många länder. Redan innan EG beräknas bli utvidgat med nya medlemsländer under mitten av 1990-talet kommer ett ökat utbyte av lärare och studenter samt samarbete att ske mellan EG- och EFTA-länderna inom ramen för EES-avtalet. Dessutom har en rad av EG:s olika program på den högre utbildningens och forskningens område – t.ex. ERASMUS, COMETT och SCIENCE – redan öppnats för deltagande från utomstående länder, bl.a. Sverige.

Till detta kommer att den nya demokratiska utvecklingen i Central- och Östeuropa också medför en ökad internationell rörlighet på den högre utbildningens område. I de östra delarna av Tyskland byggs högskolesystemet ut och man räknar med en relativt snabb anpassning till den nivå som råder i de västliga delstaterna. Ett akademiskt samarbete mellan länderna kring Östersjön är redan igångsatt och det kommer säkert att få en allt större betydelse i takt med att universiteten i Baltikum och Polen konsolideras.

I de internationella akademiska kontakterna med övriga Europa handlar det för Sveriges del om såväl givande som tagande. Hittills har det mest varit fråga om svenska studenter som sökt sig till universitet på kontinenten eller i Storbritannien. Enligt uppgifter från Centrala

studiestödsnämnden beviljades under innevarande läsår ca 14 000 studenter studiemedel för studier utomlands, vilket är mer än en fördubbling jämfört med föregående läsår.

Utbytet måste dock vara ömsesidigt. I dag förekommer en betydande internationell efterfrågan på forskarutbildning i Sverige inom områden som medicin och teknik. Svenska universitet och högskolor måste emellertid vara attraktiva för studenter från andra europeiska länder också på grundutbildningsnivå och inom en rad olika ämnesområden. En markant efterfrågan kommer i framtiden också att komma från olika östeuropeiska stater i samband med kommande förändringar i fråga om utresetillstånd och valutaregler.

Svensk högre utbildning och forskning kommer om några år att befinna sig i en fullt utvecklad internationell konkurrenssituation. Kvaliteten på vår egen högre utbildning kommer att av svenska ungdomar jämföras med motsvarande alternativ inom andra europeiska länder. Omvänt gäller att vi på en ökande och rörlig europeisk "utbildningsmarknad" måste kunna visa på de kvalitativa fördelarna i vår egen högskoleutbildning, en kvalitet som också måste kunna förmedlas på andra språk än svenska.

2.4 Internationella förändringstendenser

Den högre utbildningen har globalt expanderat kraftigt. I de industrialiserade länderna var ökningen mest dramatisk under 1960- och 70-talen. I andra delar av världen har antalet studenter stigit snabbt under de två senaste decennierna. Enligt Unescos statistik har antalet högskolestuderande i Ostasien ökat sexfaldigt sedan 1970. I Latinamerika har antalet fördubblats medan det i övriga utvecklingsländer har tredubblats. Industriländernas expansion har legat kring 50 procent.

I Europa ledde 1960-talets starkt ökade tillströmning av studenter – i kombination med en allmän politisk radikalisering – till de välbekanta studentoroligheterna, främst i Tyskland och Frankrike. Regeringarna i de berörda länderna försökte att med olika reformer skapa lugn i den tidvis kaotiska situationen. En betydande demokratisering av universitetens förvaltning genomfördes med bl.a. ett ökat inflytande för studenter och anställda i olika beslutande organ.

De problem och framtidsperspektiv som präglar dagens högskolepolitik är dock delvis annorlunda. Kvalitetsfrågorna som tidigare ansetts vara en inre angelägenhet för universiteten ges numera ökad tyngd. I USA finns sedan länge utvecklade ackrediteringssystem för utvärdering av universitet och "colleges". I Europa har frågorna kring kvalitetssäkring och redovisning av prestationer vad gäller forskning och utbildning ägnats allt större uppmärksamhet under det senaste decenniet.

Det finns flera anledningar till det ökade intresset. Forskning och utbildning har inte bara ökat i betydelse för samhälle och näringsliv utan också i kostnader. Slutligen ställer det ökande internationella samarbe-

tet och utbytet krav på jämförande information om den högre utbildningen.

Även om skälen till kraven på utvärdering av kvaliteten var ungefär desamma har de utvärderingssystem som utvecklats kommit att skilja sig åt beroende på att olika länder hade olika förutsättningar genom uppbyggnaden av sina universitet och högskolor.

I *Storbritannien* har ett omfattande arbete lagts ner på utveckling av s.k. "performance indicators" för såväl produktivitet som kvalitet i forskning och utbildning.

Således belönas nu universitet som bedöms producera god forskning genom ökade forskningsanslag, medan universitet som har god utbildning men dålig forskning får mer pengar till grundutbildning och reellt minskade anslag till forskning. Denna utvärdering i regi av University Funding Council (UFC) görs av sakkunniga forskare som granskar grupper av ämnen.

Kvalitetsindikatorer styr alltså i betydande utsträckning förändringarna i anslagstilldelningen. Utvärdering av såväl grundutbildning som forskning ses som viktiga inslag i ett system som dels slår vakt om universitetens autonomi, dels vill främja en inbördes konkurrens mellan olika högskolor.

Numera betonas emellertid också universitetens ansvar för kvalitets-säkringsåtgärder. En "Academic Audit Unit" har t.ex. satts upp av det brittiska akademiska rektorskonventet. Den har bl.a. till uppgift att granska universitetens kvalitetssäkringssystem.

I *Nederländerna* har ett samarbetsorgan för universiteten tagit på sig uppgiften att systematiskt granska universitetens verksamhet. Den sker genom expertgrupper ("peer reviews") som gör sin granskning disciplinvis över hela landet.

Efter amerikansk modell har man utvecklat ett tillvägagångssätt där beskrivning och självvärdering, åtföljd av utvärdering av de externa sakkunniga ingår. Ett litet inspektorat inrättat av regeringen har till uppgift att övervaka att universitetens egna kvalitetssäkringssystem fungerar.

I *Frankrike* inrättades en central utvärderingskommitté av presidenten med uppgift att på universitetens beställning genomföra utvärderingar av hela universitet. Även här är sakkunnigbedömning det väsentligaste instrumentet.

I den intensiva utvecklingsfas som utvärderingssystem för forskning och utbildning just nu genomgår i olika länder kan vissa grundläggande drag urskiljas.

När universitets och högskolors autonomi ökar blir deras ansvar för kvalitet och effektivitet större. Metoder och modeller för denna kvalitetssäkring behöver byggas upp. Det innebär att ansvaret för utbildningens och forskningens kvalitet inte bara måste tas av den enskilde läraren/forskaren utan av ansvariga på olika nivåer och i sista hand av styrelserna.

Allt starkare krav ställs på att även resultatet av de interna utvärderingarna skall göras offentliga för studenter och andra intressenter. Det-

ta innebär samtidigt ökade krav på att åtgärder och resultat skall kunna redovisas på ett för utomstående tillgängligt sätt.

Prop. 1992/93:1

Den internationella tendensen är således att universiteten och högskolorna har ett betydande eget ansvar för kvalitetssäkringen. Någon form av överordnad kontroll av att enheterna har eller håller på att bygga upp fungerande kvalitetssäkring inrättas dessutom ofta. Det interna utvärderingsarbetet, som ofta sker enligt den nederländska modellen, kompletteras vidare med olika typer av externa utvärderingar på olika intressentgruppers initiativ - från regeringsorgan till avnämargrupper, yrkesförbund och studentkårer.

I ett skede då Sverige blir en alltmer aktiv partner i den europeiska integrationen måste vårt högskolesystem reformeras så att det står sig väl i konkurrensen med de system som tillämpas i andra jämförbara länder i Europa. En grundsten i detta system är universitetsautonomi med en stor inre frihet för beslut grundade på vetenskap och beprövad erfarenhet. Denna frihet förenas med kvalitetskontroll för att säkerställa att utbildningsnivån upprätthålls.

2.5 Sammanfattande slutsatser

De förändringar av villkoren för den högre utbildningen och forskningen som genomförts under de senaste decennierna har präglats av en tro på central planering med dålig förankring i den verklighet i vilken universiteten och högskolorna skall fullgöra sina uppgifter.

I den förändring som nu måste till är det enligt min mening nödvändigt att ersätta tron på värdet av en detaljerad central planering med ett klart erkännande av att universitet och högskolor bäst utvecklas i ett system som garanterar dem stor inre frihet. Samtidigt måste incitament skapas som främjar en hög effektivitet och kvalitet i såväl utbildning som forskning. Studenternas val måste bli vägledande för den högre utbildningens inriktning. Den enskildes utbyte av högre utbildning kan inte tillåtas väsentligt avvika från vad som är normalt i omvärlden.

Angelägenheten av att ge högre utbildning och forskning i Sverige bättre arbetsförutsättningar understryks av den tilltagande internationella konkurrensen. Sveriges integrering i det europeiska samarbetet skärper kvalitetskraven på all utbildning och forskning.

Mitt förslag: För att förändra det svenska universitets- och högskolesystemet används följande tre generella metoder:

- ★ Ökad frihet för och skapande av incitament för utveckling och kvalitet inom statliga universitet och högskolor.
- ★ Införandet av fasta och entydiga regler för relationerna mellan staten och fristående universitet och högskolor.
- ★ Förändrat, icke-statligt huvudmannaskap för vissa universitet och högskolor.

Skälen för mitt förslag: Den analys av dagens situation och de internationella förändringstendenser som nyss har redovisats leder till slutsatsen att det svenska universitets- och högskolesystemet är behäftat med likartade problem som centralplanerade system i allmänhet: stelhet, likformighet, bristande rörlighet och otillräckligt resursutnyttjande. Trots engagemang och hängivna insatser från studenter, lärare och forskare blir resultatet på grund av systemets utformning otillfredsställande. Sveriges framtida välfärd gör en förändring nödvändig.

De övergripande motiven för de förändringar av det svenska universitets- och högskolesystemet som nu föreslås är således att stärka utbildningens och forskningens kvalitet, att förbättra resursutnyttjandet och att stimulera till rörlighet, förnyelse och nytänkande; allt för att svensk högre utbildning och forskning skall kunna hävda sig väl i den internationella konkurrensen.

Frihet, flexibilitet och institutionell mångfald kombineras med incitament, utvärderingar och kvalitetskonkurrens. Studenternas egna val måste tillåtas påverka såväl utbildningarnas utformning och inriktning som universitetens och högskolornas resurstilldelning.

Den mångfald och åtföljande konkurrens som de tre delarna i den föreslagna reformstrategin sammantaget skapar kommer att ge förbättrade förutsättningar för att uppnå de mål som jag angett som motiv för förändringarna. God och kvalitativt framstående utbildning och forskning kan lika lite som innovationer och kritiskt tänkande planeras fram ovanifrån. Statens uppgift är att bidra till att skapa förutsättningarna för dessas framväxt.

Inom forskningen är frihet, mångfald, utvärderingar, internationalisering och konkurrens sedan lång tid etablerade företeelser, om än i varierande grad på olika områden och inom olika ämnen och fakulteter. De skapar den process som leder till hög kvalitet. Jag anser att det är angeläget att samma mekanismer införs även för grundutbildningen.

För de statliga universiteten och högskolorna betyder den ökade autonomin dels en betydande avreglering, dels en kraftigt minskad detaljeringsgrad i statsmakternas framtida budgetbeslut.

Jag kommer således i denna proposition förorda att de statliga universiteten och högskolorna ges större frihet vad gäller

- studieorganisation,
- utbildningsutbud,
- antagning av studenter,
- inrättande och tillsättning av professorer,
- skapande av karriärvägar för lärare,
- institutionell organisation,
- disposition av resurser till grundutbildning, och
- omfördelning mellan anslag till forskning.

Staten anger i lag och förordning vissa reglerade gränser inom vilka denna frihet skall få utövas. Skälen för detta är nödvändigheten av

- grundläggande garantier för det kritiska tänkandet och den fria forskningen,
- rättssäkerheten för enskilda studenter och lärare,
- fungerande former för kvalitetssäkring,
- funktionella beslutsformer och ett tydligt ledningsansvar
- undantag från annan lagstiftning för att medge ett smidigare och till verksamheten mer anpassat arbetssätt, samt
- klara och grundläggande mål för verksamheten.

Friheten är normen. Varje reglering kräver sin egen motivering. Det som inte uttryckligen är reglerat är följaktligen varje universitet och högskola fritt att inrätta och organisera efter eget beslut. Stora variationer, nya initiativ och omprövningar är både önskvärda och sannolika med tanke på skilda universitets och högskolors olikartade inriktning och förutsättningar.

Studenterna bör i sina studier själva fritt kunna kombinera olika ämnen. Jag förordar införandet av en internationellt gångbar examensordning. Examina är magister- eller kandidatexamen respektive högskoleexamen, vid sidan av vissa yrkesexamina. Examensordningen reglerar varje universitets eller högskolas rätt att utdela en viss examen. Sådan rätt förutsätter att vissa kvalitetskrav uppfylls. Rätten kan såväl inskränkas som utvidgas.

Samtidigt är det min uppfattning att den ökade friheten för de statliga universiteten och högskolorna också måste kombineras med en incitamentsstruktur som ger stimulans till nytänkande, kvalitetskonkurrens och ett effektivt resursutnyttjande. Frihet dem förutan kan ge rent kontraproduktiva resultat i ett skattefinansierat system.

Det från den 1 juli i år nyinrättade utvärderingssekretariatet har här en väsentlig roll att fylla. Dess uppgifter är att själv initiera, utföra och beställa utvärderingar och internationella jämförelser av kvaliteten i undervisningen och forskningen, att granska lokala system för kvalitetssäkring, att svara för nödvändig uppföljning av utvärderingarna samt att

sprida information om resultaten. Inte minst har studenterna, men naturligtvis även skattebetalarna i allmänhet, rätt att få tillgång till information av denna typ.

Dessutom krävs att anslagssystemet ges en sådan utformning att friare studentval, effektivare resursutnyttjande och förbättrad kvalitetssäkring befordras. Förutom att detta måste vara enkelt, generellt och överskådligt, för att ge förutsägbarhet och förhindra ökad administration och byråkrati, är det nödvändigt att tydliga signaler som främjar de avsedda målen byggs in i systemet.

På grundutbildningens område kommer jag därför i propositionen att förorda att dimensionering i treåriga utbildningsuppdrag till universiteten och högskolorna sker i mer övergripande termer, normalt kopplade till fakultets- eller bredare utbildningsområden. Vidare anges såväl metoder för kvalitetssäkring som ersättning för antalet helårsprestationer och examina för olika utbildningsområden inom ramen för dessa treårsuppdrag. En del av grundutbildningsanslaget kommer dessutom att fördelas på grundval av i förväg fastställda och kända kvalitetsindikatorer. Vissa "rörliga" resurser kan komma att följa studenterna.

Med detta system stimuleras lärare, forskare, institutioner och högskoleledningar att bli lyhörda för studenternas önskemål och krav på en internationellt konkurrenskraftig utbildning av hög kvalitet. På så vis kommer också klyftan mellan forskning och grundutbildning att överbryggas.

Sammantaget betyder dessa förändringar väsentligt förbättrade förutsättningarna för förnyelse, ökad rörlighet och kvalitet samt ett effektivt resursutnyttjande inom det statliga universitets- och högskolesystemet.

3.2 Fasta regler för relationerna mellan stat och fristående universitet och högskolor

I dag finns ett fåtal fristående högskoleutbildningar, med varierande kvalitet och inriktning, vid sidan av det statliga högskolesystemet. Dessa arbetar med mycket olikartade förutsättningar, delvis beroende på de mycket oklara regler som gäller i förhållandet till staten. Vissa får statsbidrag, andra inte, vissa har rätt att utfärda examina, andra inte, hos vissa får studenterna studiemedel, hos andra inte osv.

I ett fritt system är det nödvändigt med etableringsfrihet enligt klara regler. Det är en förutsättning för att nytänkande och privata initiativ skall kunna tas till vara och utvecklas till en pådrivande kraft i förändringsprocessen.

Den andra generella metod som bör ingå i en strategi för förändringen av det svenska universitets- och högskolesystemet är därför att skapa fasta och entydiga regler i relationen mellan staten och de fristående universiteten och högskolorna.

Jag anser att regeringens erkännanden av dem bör kunna göras i två kategorier, nämligen

de som får rätt att utfärda examina enligt högskoleförordningen,

de som dessutom får statsbidrag för driften av verksamheten.

I båda dessa fall kommer regeringens ställningstagande att innebära att staten sluter ett civilrättsligt avtal som reglerar vissa villkor och skyldigheter, med avseende bl.a. på universitetets eller högskolans rätt att utfärda examina, deltagande i uppföljning och utvärdering, statens krav på insyn i driften och, när statsbidrag utgår, statsbidragets storlek samt avtalad utbildningsvolym och utbildningsresultat. För att studenterna skall tillerkännas rätt till studiemedel, krävs att universitetet eller högskolan har erhållit rätt att utfärda examen.

Som underlag för regeringens ställningstagande skall bl.a. följande uppgifter finnas med i ansökan:

- kraven på behörighet till utbildningen,
- utbildningens mål, utbildningsplan, kursplan och kurslitteratur,
- lärarnas utbildnings- och forskningsmeriter,
- universitetets/högskolans ägandeförhållanden, ledningsstruktur och ekonomi, samt
- övrig information, såsom utförda utvärderingar.

Ansökan remitteras till utvärderingssekretariatet innan regeringen tar ställning.

3.3 Icke-statligt huvudmannaskap för universitet och högskolor

Statligt huvudmannaskap i myndighetsform är bara en av många möjliga verksamhetsformer för universitet och högskolor. Det behövs emellertid också alternativ till den statliga verksamheten om mångfald och konstruktiv konkurrens skall befordras.

Parallellt med de förslag som presenteras i denna proposition prövar därför regeringen de praktiska och principiella frågorna för att överföra vissa statliga universitet och högskolor till privaträttslig form. En sådan form är att skapa universitetsstiftelser.

Jämfört med de statliga universiteten och högskolorna skulle dessa ges en väsentligt utökad autonomi, bl.a. med avseende på inriktning och dimensionering av grundutbildning och forskning, organisations- och ledningsfrågor, tjänsteorganisation och medelsförvaltning. Högskolelag och förordning avses inte gälla.

En rad intressanta profileringar kan i förlängningen förutses. Det kan exempelvis handla om nya och förbättrade samarbetsformer med näringslivet och det omgivande samhället, mångvetenskapliga forskningsarrangemang eller förbättrade internationella kontakter och studentutbytesprojekt. Inte minst kommer detta att verka vitaliserande även på de helt statliga universiteten och högskolorna.

Jag avser att återkomma i denna fråga till hösten.

Med dessa tre generella metoder skapas en kraftfull strategi för förnyelse, nytänkande, förbättrat resursutnyttjande och höjd kvalitet inom svensk forskning och högre utbildning med sikte på 2000-talet.

I det följande kommer jag att närmare utveckla de förändringar som föreslås inom det statliga universitets- och högskolesystemet.

4 Grundläggande mål och förutsättningar för statliga universitet och högskolor

4.1 Inledning

Mitt förslag: I en högskolelag anges de grundläggande målen och förutsättningarna för utbildning och forskning. Huvuduppgifterna samt sambandet dem emellan anges inledningsvis liksom kraven på kvalitet och effektivitet samt jämställdhet.

Skälen för mitt förslag: Ett högskoleväsende som har stat eller kommun som huvudman kräver från strikt konstitutionell synpunkt inte någon reglering i lag. Med tanke på att de statliga universiteten och högskolorna är skattefinansierade samt deras betydelse för landet bör emellertid de grundläggande målen och villkoren för verksamheten fastläggas av riksdagen. Detta sker enklast och tydligast i form av en lag, högskolelagen.

Vilka mål och framför allt vilka villkor som skall fastställas av riksdag och regering har varit föremål för livlig diskussion i samband med remissbehandlingen av departementspromorian. Mot bakgrund av min grundinställning att universitet och högskolor skall ges så stor självständighet som möjligt bör regleringen i lag och förordning begränsas till dels de för utbildning, forskning och konstnärligt utvecklingsarbete specifika målen, dels de organisatoriska bestämmelser som behövs för att garantera rättssäkerheten för enskilda och kvaliteten i verksamheten samt fastlägga principerna för ledningsansvaret. Därutöver finns också ett visst behov av att möjliggöra särlösningar för högskoleverksamhet i förhållande till andra statliga föreskrifter, t.ex. vad gäller tjänsteorganisationen.

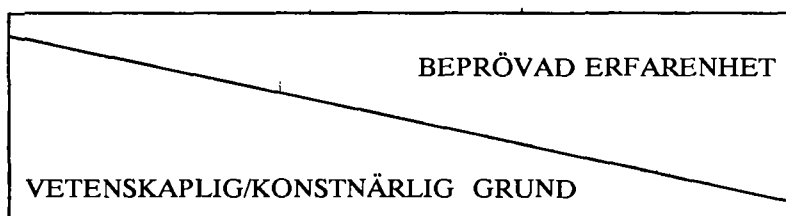
Inledningsvis vill jag kommentera några av de förutsättningar för verksamheten som jag anser bör slås fast i den nya högskolelagen.

Huvuduppgifter

I departementspromemorian föreslås till högskolelag angavs i första paragrafen att det allmänna skulle anordna en högskola med uppgift att bedriva forskning, utbildning på vetenskaplig grund och utvecklingsarbete. I remissvaren framhålls i allmänhet det viktiga i att utbildningen

vilar på vetenskaplig grund, men flera remissinstanser påpekar att högskoleutbildning också i varierande utsträckning vilar på beprövad professionell erfarenhet. Dessutom pekar bl.a. Musikhögskolan i Stockholm på att de konstnärliga utbildningarna vilar på konstnärlig grund och att detta konsekvent borde införas i alla författningsförslag. Ordningen mellan de tre huvuduppgifterna ifrågasätts också, liksom huruvida utvecklingsarbete är en särskild från forskningen avskild huvuduppgift. Från främst de konstnärliga högskolorna framhålls att konstnärligt utvecklingsarbete bör jämföras med forskning. Men även universitetet i Lund anför: "Konstnärligt utvecklingsarbete bör jämföras med forskning, medan utvecklingsarbete i meningen utnyttjande och tillämpning av vetenskap och annan kunskap inte är en primär uppgift för högskolan."

För egen del anser jag att all högskoleutbildning – i varierande utsträckning – vilar såväl på vetenskaplig eller konstnärlig grund som på beprövad erfarenhet. Detta förhållande kan illustreras med en schematisk figur:

Traditionella
akademiska
ämnesstudier

Praktiska
yrkesutbildningar

Inom traditionella akademiska ämnen och utbildningar bör självfallet undervisningen baseras på vetenskaplig grund för att ett nära samband mellan utbildning och forskning skall kunna garanteras. Likaledes bör de konstnärliga utbildningarna vara fast förankrade i det konstnärliga synsättet.

Inom många praktiska yrkesutbildningar är det samtidigt lika viktigt att undervisningen också till stor del baseras på beprövad erfarenhet. Sådana kunskaper och färdigheter har inom dessa områden ett självständigt värde.

Enligt min mening bör därför i högskolelagen finnas en grundläggande föreskrift om universitetens och högskolornas uppgifter. Dessa uppgifter kan lämpligen där anges omfatta

1. utbildning, på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och
2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.

I forskning och utvecklingsarbete ingår, som hittills, att informera om verksamheten samt de kunskaper och erfarenheter som vunnits.

Det är givetvis inte ett krav att alla former av de nämnda verksamheterna bedrivs vid varje enskilt lärosäte.

Med detta sätt att ange universitetens och högskolornas uppgift understryks att inom det breda begreppet högre utbildning och forskning ryms verksamheter med mycket olika inriktning och krav. Formerna och villkoren för verksamhetens bedrivande måste därför tillåtas variera inom vida ramar.

Samband mellan forskning och utbildning

I högskolelagen bör vidare anges att verksamheten skall bedrivas så att ett nära samband finns mellan forskningen och utbildningen. Det önskvärda sambandet mellan forskning och grundutbildning framhölls tydligt i högskoleutredningens betänkande och det stryks också under av så gott som samtliga remissinstanser.

Jag erinrar om vad jag nyss anfört om grunderna för utbildningen. Ett nära samarbete med forskning inom ett område som är av betydelse för grundutbildningen bör självfallet eftersträvas.

Kvalitet och effektivitet

Verksamheten skall också avpassas så att en hög kvalitet nås. Vidare bör det i lagen anges att det är ett ansvar för lärare, övrig personal och studenter att tillgängliga resurser utnyttjas effektivt.

Kvalitetskravet i lagen är grunden dels för den utvärderingsverksamhet som jag senare kommer att dra upp riktlinjerna för, dels för de regler om bl.a. tjänsteorganisation och institutionell organisation som jag senare kommer att förordna för att garantera vissa kvalitetsaspekter.

På motsvarande sätt utgör effektivitetskravet en grund för uppföljningen av verksamhetens resultat och för principerna för resurstilldelningssystemet till grundutbildning (avsnitt 11.2).

Jämställdhet

I remissvaren framförs kritiska synpunkter mot att inga särskilda bestämmelser fanns i det remitterade lagförslaget för att motverka den bristande jämställdheten, framför allt inom forskarutbildningen och forskningen.

Jag anser därför att det av högskolelagen bör framgå att verksamheten skall bedrivas så att jämställdheten mellan kvinnor och män alltid iaktas. Förutom de självklara rättvisaspekter som kan anföras härför, anser jag det vara nödvändigt att såväl kvinnliga som manliga erfarenheter och begåvningar tas till vara i både utbildning och forskning. I dag tas, till följd av den bristande jämställdheten, inte utbildnings- och forskningsförmåga till vara inom många områden.

Jag ser det som väsentligt att det regelverk som styr högskoleverksamheten är så utformat att det inte skall kunna missgynna kvinnor. Om kvinnor ändå riskerar att missgynnas beror det antingen på att reglerna

om meritvärdering etc. inte följs eller – vilket tyvärr är troligare – på attityder och värderingar inom universitet och högskolor. Attityder och värderingar kan inte ändras genom lagstiftning. Dock vill jag gärna påpeka att förekomsten av regler i sig är en viss garanti för att inte godtycke och personliga värderingar skall bli utslagsgivande vid tjänstetillsättningar och antagning till grund- eller forskarutbildning.

För tjänstetillsättningar gäller samma regler som för samhället i övrigt. Jag tänker då särskilt på jämställdhetslagen (SFS 1991:433). Jag vill också understryka att jämställdhetsaspekten skall beaktas vid utseende av ledamöter i olika beslutsorgan samt sakkunniga.

Jag vill slutligen erinra om den särskilda grupp för jämställdhetsfrågor inom universitet och högskolor som jag nyligen tillsatt. En viktig uppgift för gruppen blir att överväga vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att förändra respektive förbättra rekryteringen av kvinnor till grundutbildning och forskarutbildning. Gruppen bör särskilt följa utvecklingen av högskoleprovet, som i sin hittillsvarande utformning tycks ha gynnat män.

4.2 Grundläggande mål för utbildning

Mitt förslag: I högskolelagen anges vissa grundläggande mål för all högskoleutbildning, såväl för den grundläggande högskoleutbildningen som för forskarutbildningen.

Skälen för mitt förslag: Enligt lagförslaget i promemorian angavs att högskoleutbildning omfattar såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning. Med hänsyn till påpekanden som gjorts från flera remissinstanser bör bestämmelsen om vad som ingår i utbildning utformas så att det klart framgår att i den grundläggande utbildningen ingår dels utbildning med sikte på examen, dels fortbildning och vidareutbildning.

Jag anser, i likhet med vad som angavs i promemorian, att den grundläggande högskoleutbildningen väsentligen skall bygga på den kunskapsgrund som treårig utbildning i den nya gymnasieskolan ger. Jag återkommer senare till vilka konsekvenser detta får för behörighetsreglerna (avsnitten 6.1–6.2).

Vidare anser jag att det av lagen skall framgå att forskarutbildningen skall bygga på en grundläggande högskoleutbildning. Av förordningen bör framgå att den allmänna behörigheten till forskarutbildning normalt skall bygga på en grundutbildning omfattande minst 120 poäng, vilket är en skärpning i förhållande till nuvarande bestämmelse som stipulerar 80 poäng. Jag återkommer senare till detta (avsnitt 7.2).

Den eftersträlvade friheten för universitet och högskolor när det gäller uppläggningsenheten av och innehållet i utbildningen bör utgå från vissa övergripande mål som anges i högskolelagen. Målen bör avse dels

grundläggande högskoleutbildning, dels forskarutbildning. Med utgångspunkt i de allmänna målen i lagen kommer sedan mer preciserade mål att formuleras dels av regeringen i en examensordning, dels av övriga nivåer i högskolesystemet.

Jag vill framhålla att det är viktigt att målen på alla nivåer formuleras så att de kan ligga till grund för utvärdering och bedömning av utbildningens kvalitet, såväl nationellt som internationellt.

I detta sammanhang vill jag återigen erinra om mitt tidigare resonemang (avsnitt 4.1) att all högskoleutbildning - i varierande utsträckning - har inslag av såväl vetenskapligt eller konstnärligt grundade kunskaper och färdigheter som kunskaper och färdigheter grundade på beprövad erfarenhet. Detta synsätt får konsekvenser dels för den praktiska tillämpningen av den gemensamma målparagrafen, dels för behörighetsvillkoren för olika lärartjänster.

Högskolelagens mål för grundutbildningen föreslogs i promemorian vara gemensamma för *all* grundutbildning. Frågan ställdes dock till remissinstanserna om det med hänsyn till den stora spännvidden i verksamheten var realistiskt att uppställa en gemensam målformulering.

Även om de flesta remissinstanserna inte svarat explicit på denna fråga gäller de synpunkter som framförs önskemål om tillägg till förslaget till mål för grundutbildningen, t.ex.

att den skall leda till personlig utveckling och bildning (TCO, SFS),

att den skall förbereda för arbetslivet (Universitet i Linköping),

att den skall syfta mot demokrati (TCO),

att den skall lyfta fram jämställdhetsaspekter (SACO, TCO, universitetet i Uppsala, Linköping, Lund och Umeå samt av jämställdhetsansvariga vid universitetet och vissa högskolor), och

att den skall ge ett internationellt perspektiv (SACO, UHÄ, universitetet i Linköping, Lund och Umeå).

Jag anser att det ligger ett stort värde i att målparagrafen formuleras så att den uppfattas som relevant för all grundläggande högskoleutbildning. Den bör också fånga in högskoleutbildningens särart, det som skiljer den från andra utbildningar.

I första hand skall naturligtvis studenten förvärva kunskaper och färdigheter - vetenskapliga, konstnärliga eller professionella - inom det aktuella utbildningsområdet. Förmågan till självständig och kritisk bedömning, förmågan till självständig problemlösning samt förmågan och intresset att följa kunskapsutvecklingen - nationellt och internationellt - bör enligt min uppfattning vara centrala mål för all högskoleutbildning. Sådan förmåga kommer på ett naturligt sätt att bidra till en personlig och intellektuell utveckling hos studenten, varför detta enligt min mening inte behöver framhållas särskilt.

Högskoleutbildningen skall vidare utveckla studentens förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå. Detta leder givetvis till krav på goda kunskaper i muntlig och skriftlig framställning på såväl svenska som främmande språk. Den ökande internationaliseringen kommer att

ställa ökade krav på såväl språkkunskaper som att utbildningen sätts in i sitt internationella sammanhang.

Graden av språkträning måste naturligtvis avvägas mot andra mål för den aktuella utbildningen, vilket innebär att sådana moment t.ex. får en mindre framskjuten plats i kortare kurser eller utbildningar med mer specifika mål i övrigt.

I mitt förslag till målformulering nämns *inte* explicit att högskoleutbildningen utgör grund för framtida yrkesverksamhet. Jag anser – liksom många remissinstanser – att den student som genomgått högskoleutbildning som uppfyller de här föreslagna målen har tillägnat sig ett aktivt och kritiskt förhållningssätt till kunskap. Detta är enligt min mening den bästa förberedelsen för kommande yrkesverksamhet av skilda slag, och vars krav vi i dag inte kan förutsäga i detalj. Senare i propositionen (avsnitt 4.4) kommer jag att föreslå att de mer specifika målen för utbildningar som leder till tydliga yrkesroller skall anges i den examensordning som avses ingå i högskoleförordningen.

I promemorian angavs att det grundläggande syftet med forskarutbildningen var att utbilda dem som självständigt skulle kunna ta fram ny kunskap genom att bedriva forskning på internationell nivå.

Vidare angavs att forskarutbildningen skulle ge förmåga till kritisk granskning, till eget sökande efter ny kunskap med vetenskapliga metoder samt fördjupad kunskap inom specialområdet.

Remissinstanserna har i stort sett inga invändningar mot dessa utgångspunkter.

Jag återkommer också senare till forskarutbildningen och de föreskrifter rörande denna som jag anser att det bör få ankomma på regeringen att meddela i förordningsform (avsnitten 7.1–7.4). Jag vill emellertid redan nu nämna att min principiella inställning är att forskarutbildningen skall vara så utformad att den kan genomföras inom ramen för vad som motsvarar fyra års heltidsstudier. En sådan föreskrift bör ses som ett uttryck för statsmakternas strävanden att effektivisera forskarutbildningen.

Flera remissinstanser förordar att en rad allmänna mål såsom jämställdhet, ett internationellt perspektiv, demokrati, etisk medvetenhet och en god miljö skall gälla för utbildningen.

Jag känner för min del stark sympati för det förhållningssätt dessa förslag ger uttryck för. De mål som förts fram i diskussionen är på olika sätt av fundamental betydelse för vårt samhälle. Jag tänker då bl.a. på demokratins centrala principer och den respekt för människors lika värde de bygger på, men också på omsorgen om vår livsmiljö.

Fria universitet och högskolor bör utgöra en pådrivande kraft till stöd för sådana i vårt samhälle grundläggande värderingar. Denna ambition hänger nära samman med den strävan efter personlig utveckling i form av kunskapssökande, kritiskt tänkande och förmåga till självständig problemlösning som har central betydelse i all högre utbildning. Lika uppenbart är det att i egentlig mening fria universitet och högskolor inte kan existera och verka i samhällen som förnekar dessa värden.

Jag anser det således självklart att verksamheten vid universitet och högskolor skall främja sådana värden. Samtidigt står det klart att dessa värden som är grundläggande för hela vårt samhälle – och inte specifika för universitet och högskolor – knappast skulle få ytterligare tyngd genom att skrivas in i högskolelagen.

Mot den bakgrunden har jag begränsat mig till att i lagtexten knyta an till den målformulering som redan i dag gäller i fråga om det internationella perspektivet. Jag föreslår således att det i högskolelagen skall anges att verksamheten vid universitet och högskolor bör främja förståelse för andra länder och för internationella förhållanden. En sådan ambition har avsevärd betydelse för många utbildningar. Det skulle också vara svårt att motivera att ett sådant mål ströks ur högskolelagen samtidigt som behovet av ökad internationalisering är en stark drivkraft bakom reformarbetet inom utbildningsväsendet. En bestämmelse som anbefaller det internationella perspektivet bör lämpligen placeras så att detta perspektiv inte begränsas till utbildningen utan kommer att gälla för hela verksamheten. Jag vill slutligen erinra om vad jag redan anfört beträffande jämställdhet i avsnitt 4.1.

4.3 Grundläggande mål för forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete

Mitt förslag: Forskningens frihet slås liksom nu fast i lagen.

Skälen för mitt förslag: I gällande högskolelag lyder § 3: "Forskningen inom högskolan skall syfta till att vinna ytterligare kunskap och till att finna vetenskaplig grund för utbildning och annan verksamhet." Någon motsvarande paragraf fanns inte i promemorians lagförslag.

Under remissbehandlingen har framförts önskemål dels om en liknande paragraf angående syftet med forskning, dels att det i lagen också skall anges vad som är syftet med konstnärligt utvecklingsarbete.

Enligt min mening torde det inte vara behövligt att på det sättet i lagtexten definiera vad som är syftet med forskning respektive konstnärligt utvecklingsarbete. Sådana kortfattade definitioner torde inte tillföra något av sådant värde att det motiverar lag.

En kärnpunkt i universitets och högskolors verksamhet är att vidga vårt vetande i vid bemärkelse. Inom det svenska universitets- och högskolesystemet samlas verksamheter som av hävd haft skilda kunskaps-traditioner, kort sammanfattade i orden vetenskap, konst och beprövad erfarenhet. Här anges olika vägar till kunskap och ny utveckling, vilka alla fyller sin väsentliga uppgift.

Inom universitetet och högskolor bedrivs såväl forskning som utvecklingsarbete. Forskningen syftar till att vinna ytterligare kunskaper. Inom det konstnärliga området har forskningen en motsvarighet i det konstnärliga utvecklingsarbetet. Inom olika högskolor pågår ett utveck-

lingsarbete som syftar till att främja utvecklingen inom sådana områden som berörs av utbildningen och forskningen.

Målen för forskningen ser olika ut beroende på vilken slags forskning det gäller. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) använder i sitt arbete tre olika begrepp, nämligen grundforskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete.

Med **grundforskning** avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte. Grundforskning syftar till att ge bidrag till den vetenskapliga kunskapsmassan inom ett visst område.

Med **tillämpad forskning** avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter kunskap med en bestämd tillämpning i sikte.

Med **utvecklingsarbete** avses i OECD:s terminologi ett idérikt och systematiskt utnyttjande av vetenskaplig och annan kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av nu existerande sådana.

Ett annat sätt att göra distinktioner beträffande forskning är utifrån **ansvarsaspekten**. När forskarna ges hela ansvaret för hur problemen ställs och uppgifterna löses och redovisas, kan man tala om **forskning på eget programansvar**. Uppdragsforskning innebär att en externbeställare har ett avgörande inflytande på valet av problemområde.

Forskning på eget programansvar, framför allt grundforskning men även tillämpad forskning, utgör den vetenskapliga basen för universitetens och högskolornas hela verksamhet. Uppdragsforskning och utvecklingsarbete i OECD:s bemärkelse intar en väsentlig plats inom universitetet och högskolor, inte minst därför att vi i Sverige sedan länge valt att inte inrätta separata forskningsinstitut utan att samla resurserna för forskning inom högskolesystemet. Sektorsforskning och annan uppdragsforskning innebär emellertid inte bara ett finansiellt tillskott till verksamheten utan är också ett medel att inlemma universitet och högskolor i det omgivande samhället, något som kan verka ömsesidigt befruktande.

Förekomsten av sektoriellt initierad forskning vid universitet och högskolor bör dock inte leda till en tudelning av verksamheten, som t.ex. innebär att lärare och forskare inom en institution anställs och arbetar på helt olika villkor. De externa uppgifterna får inte ha en sådan omfattning och karaktär att de kommer i konflikt med universitetens och högskolornas primära uppgifter inom utbildning och forskning.

Det konstnärliga utvecklingsarbetet har andra innebörder, att vinna nya kunskaper och erfarenheter genom att t.ex. vidga gränserna för konsten, utveckla konstarten och den konstnärliga gestaltningen.

I högskolelagen bör som jag nyss nämnt (avsnitt 4.1) ställas ett generellt krav på hög vetenskaplig och konstnärlig kvalitet.

Kravet på hög kvalitet kan också sägas ange ett mål för hur arbetet inom forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet skall läggas upp. Som verksamheterna är definierade ligger det i sakens natur att några mål i bemärkelsen vad som mer konkret skall uppnås vid ett visst

tillfälle, under ett visst budgetår eller en viss planeringsperiod, inte kan anges när det gäller grundforskning.

Om konkreta mål för forskning således inte kan anges av statsmakterna, finns naturligtvis ändå möjligheter att ge vissa preciseringar för forskningsverksamheten vid universitet och högskolor. De beslut som regering och riksdag fattar med avseende på detta kommer till uttryck i fakultetsanslaget för respektive universitet och högskola. Jag återkommer till detta senare (avsnitt 11).

En annan sak är emellertid frågan om forskningens frihet.

Denna princip är så avgörande för forskningens villkor att den bör ges karaktären av lag. Denna skall slå fast att för forskningen skall som allmänna principer gälla att

1. forskningsproblem får väljas fritt,
2. forskningsmetoder får utvecklas fritt, samt
3. forskningsresultat får publiceras fritt.

5 Examensordning m.m. för grundläggande högskoleutbildning

5.1 Kritiken mot nuvarande studieorganisation

Mitt förslag: Den centralt reglerade linjeorganisationen avskaffas. Regeringen bemyndigas att utveckla samtliga allmänna utbildningslinjer fr.o.m. budgetåret 1993/94.

Skälet för mitt förslag: Som jag inledningsvis anförat har åtminstone sedan 1977 års högskolereform linjeorganisationen varit det grundläggande studiemönstret för all högskoleutbildning. Huvuddelen av de längre utbildningsprogrammen organiseras i allmänna utbildningslinjer, som inrättats efter riksdagsbeslut. Dessutom har varje högskolestyrelse kunnat besluta om inrättande av lokala och individuella utbildningslinjer.

De individuella utbildningslinjerna var avsedda att tillgodose önskemål om sådana friare kombinationer av kurser som inte kan åstadkommas inom linjesystemet i övrigt. Möjligheten att inrätta individuella utbildningslinjer har dock utnyttjats i begränsad utsträckning.

Inom linjesystemets ram har den centrala regleringen mjukats upp under 1980-talet. Från början fastställde Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) en central utbildningsplan med bestämmelser om det närmare innehållet i utbildningen för varje allmän utbildningslinje.

Fr.o.m. budgetåret 1988/89 finns centrala utbildningsplaner i huvudsak endast för sådana utbildningar som är inriktade mot yrken där det finns olika former av officiellt fastställda legitimations- eller behörighetskrav, dvs. främst vård- och undervisningsyrken. Därmed har det i

större utsträckning blivit en uppgift för universitet och högskolor att själva besluta om innehållet i de olika utbildningarna.

Prop. 1992/93:1

Fortfarande sker dock en omfattande central reglering av studievägar-
na inom universitet och högskolor; under budgetåret 1991/92 finns 128
av riksdagen inrättade allmänna utbildningslinjer, och för 48 av dessa
utbildningslinjer finns centrala, delvis mycket detaljerade utbildnings-
planer fastställda.

Erfarenheterna av 1977 års studieorganisation har visat att ett system
med centralt fastlagda linjer med yrkesinriktning är behäftat med avgö-
rande nackdelar. Den tilltagande kritiken har framför allt gällt det för-
utvarande filosofiska området. Dessutom har ifrågasatts om det är nöd-
vändigt och önskvärt att statsmakterna så i detalj reglerar utbildningsut-
budet som sker i dag när riksdagen fastställer planeringsramar för varje
allmän linje vid varje universitet och högskola.

Riksdagen har också, med anledning av 1991 års kompletteringspro-
position (prop. 1990/91:150 del II bil. 7, bet. UbU21, rskr. 389) inte haft
några invändningar mot att det centralt reglerade linjesystemet skall
upphöra fr.o.m. budgetåret 1993/94.

5.2 Examensordning införs

Min bedömning: Studieorganisationen beslutas av varje universi-
tet och högskola. All grundläggande högskoleutbildning bör be-
drivas i form av kurser. För en utbildning som är avsedd att le-
da fram till examen bör kurser få sammanföras till utbildnings-
program.

Det bör ankomma på regeringen att ge de grundläggande be-
stämmelserna om examina. I dessa föreskrifter (examensord-
ningen) bör det anges bl.a. vilka examina som får utfärdas och
vilka krav som skall uppfyllas för att få en viss examen (exa-
mensbeskrivningar) samt vilka universitet och högskolor som
får rätt att utfärda en examen. Den engelska översättningen av
respektive examen bör också anges i examensordningen.

Prövning av rätten att utfärda examina görs av regeringen på
förslag av det nationella utvärderingssekretariatet.

Skälen för min bedömning: I enlighet med vad som redovisades till
riksdagen i 1991 års kompletteringsproposition anser jag att beslut om
hur den grundläggande utbildningen skall organiseras inom olika ut-
bildningsområden bör fattas av varje universitet eller högskola. Detta
kommer sannolikt att leda till såväl skillnader mellan universitet och
högskolor som variationer mellan olika utbildningsområden vad gäller
studiernas uppläggning. Utbildningsutbudet kan spänna från individuel-
la studieprogram bestående av fritt valda kurser med olika grad av för-

djupning över rekommenderade studiegångar till fasta utbildningsprogram.

Jag anser – med stöd av en bred remissopinion – att den nuvarande studieorganisationen i högskoleförordningen bör ersättas av en examensordning och att det bör få ankomma på regeringen att bestämma om en sådan. En examensordning tjänar flera syften, nämligen

att ange krav och inriktning för olika examina,

att genom målformuleringarna i examensbeskrivningarna tillhandahålla ett instrument för kvalitetskontroll, och

att fungera som instrument för lokalisering av vissa utbildningar.

Härigenom klargörs också innebörden av olika examina för arbetsgivare m.fl.

Införandet av en examensordning ligger i linje med min strävan att de beslut som regering och riksdag fattar i större utsträckning än vad som nu är fallet skall inriktas på resultaten – i kvalitativ och kvantitativ mening – av universitetens och högskolornas utbildningsverksamhet. Varje universitet och högskola får därmed ta det fulla ansvaret för organisationen av sin utbildning.

När den centrala regleringen i form av ett nationellt linjesystem avskaffas ges universiteten och högskolorna större frihet att organisera studierna fram till de examina som skall förekomma. Detta innebär inte att alla sammanhållna studier behöver upphöra. Kurser kan av varje universitet och högskola sammanföras till mer eller mindre fasta utbildningsprogram.

Det väsentliga i den föreslagna förändringen är att universitet och högskolor nu ges rätt och skyldighet att själva ta ställning till i vilken grad en sådan sammanförning är nödvändig eller önskvärd, och hur behovet av samordning skall avvägas gentemot önskemålen om ökad frihet för studenten att själv utforma sina studier. Studenternas önskemål bör få stor betydelse för hur detta avvägs inom olika typer av studier.

Den nya studieorganisationen kommer att medföra större variation och mångfald i utbildningsutbudet vid universitet och högskolor. Även där mer eller mindre fasta utbildningsprogram utformas kan skillnader komma att råda beträffande studiernas uppläggning, ingångar till programmen, de särskilda förkunskapskraven, utbildningarnas tyngdpunkt och innehåll etc.

I samband med övergången till den nya friare studieorganisationen läsåret 1993/94 kommer särskilda insatser att behöva vidtas för att informera samtliga berörda, inte minst de blivande studenterna. Även i fortvarighetstillståndet kommer mer information och studievägledning att behövas än i dag, framför allt av individuell och mer nyanserad typ, till såväl gymnasie- och vuxenutbildningselever som till studenter vid universitet och högskolor. Detta framhålls av många remissinstanser, såsom fackliga huvudorganisationer, universitet och högskolor samt av enskilda personer. Jag erinrar om att servicemyndigheten här har en viktig roll.

Det är avgörande för universitetens och högskolornas fortsatta utveckling att studenternas möjligheter att röra sig över gränser och mellan universitet och högskolor inom landet förbättras. Den ökade variationen i utbildningsutbudet får inte innebära ökade hinder för en sådan rörlighet.

De nuvarande bestämmelserna i förordningen om studentens rätt till tillgodoräknande av kunskaper och färdigheter bör därför enligt min mening behållas i huvudsak oförändrade. Det blir också viktigt att universiteten och högskolorna i sin tillämpning av dessa bestämmelser inte agerar alltför restriktivt. Särskild uppmärksamhet bör ägnas denna fråga i den fortsatta uppföljningen av universitetens och högskolornas verksamhet. Det gäller inte minst tillgodoräknande av studieperioder i andra länder. Erfarenheterna inom EG visar att det i dag – trots de omfattande utbytesprogram som etablerats – är svårt att förstå varandras utbildningssystem och att utlandsstudier oftast inte får tillgodoräknas fullt ut.

I en mer decentraliserad studieorganisation syftar examensbenämningarna i första hand till att ge information om studiernas omfattning och nivå. Ett förtydligande i examensbeviset vad avser utbildningens innehåll blir en fråga för varje universitet och högskola att besluta om. Information om de studier som ligger till grund för examen behövs främst som grund för yrkeslivet men också för fortsatta studier. I detta sammanhang blir också möjligheterna till internationella jämförelser allt viktigare.

Inom Norden finns sedan lång tid en överenskommelse om både gemensam tentamensgiltighet och gemensam nordisk arbetsmarknad. Utgångspunkten för dessa avtal är att man respekterar de olika ländernas nationella regler. Något krav på anpassning av systemen för examen eller behörighetsgivning finns inte. Tillgodoräknande av utbildning som grund för fortsatta studier beslutar varje universitet eller högskola om. Endast i Sverige finns en förordningsreglerad rätt att få tillgodoräkna sig studier från andra nordiska länder.

EES-avtalet mellan EG:s och EFTA:s medlemsländer kommer att öppna en betydligt större fri arbetsmarknad. Inte heller i detta sammanhang finns särskilda krav på utformning av olika länders examenssystem som grund för yrkesarbete eller behörigheter.

Jag vill dock framhålla att vad som skiljer många europeiska länder från Sverige är att betydligt fler yrken är reglerade i den meningen att det krävs ett examensbevis för att tillträde till yrket. Detta innebär att för dem som vill söka sig ut på en europeisk arbetsmarknad är det avgörande att ha fullföljt en utbildning och att ha erhållit ett examensbevis. Detta gäller särskilt inom det tekniska området. Detta förhållande gör det enligt min mening än mer relevant att statsmakterna i fortsättningen fokuserar allt mer intresse på antalet examinerade och inte på antalet nybörjare.

För ett begränsat antal yrken – läkare, sjuksköterska, tandläkare, barnmorska, apotekare, veterinär och arkitekt – har EG antagit direktiv som lägger fast preciserade utbildningskrav som förutsättning för att få

utöva yrket, men i övrigt gäller principen om ömsesidigt erkännande av olika, men likvärdiga utbildningar.

Rätten för respektive universitet och högskola att utfärda en examen bör främst av kvalitetsskäl regleras. Vilka universitet och högskolor som har rätt och/eller skyldighet att utfärda respektive examen bör därför kunna anges i examensordningen. Denna rätt prövas av regeringen efter förslag från det nationella utvärderingssekretariatet när resultaten från utförda utvärderingar ger anledning härtill.

Det finns flera skäl för att regeringen bör ha ett inflytande över lokaliseringen av olika utbildningar. Effektivitets- och kostnadsskäl talar för detta i fråga om framför allt utbildningar som medför stora investeringskostnader och som kräver stora årliga driftskostnader. Det finns vidare ett behov av att kunna garantera att vissa ämnen eller utbildningar finns vid åtminstone något universitet eller någon högskola.

Som jag förut framhållit bör det ankomma på regeringen att besluta om de föreskrifter som bildar examensordningen. Jag vill emellertid här upplysningsvis nämna att jag tänker mig att den lämpligen kan ha formen av en bilaga till den högskoleförordning som måste finnas.

I denna bilaga anges sålunda vilka examina som skall finnas och kraven för att erhålla dem (examensbeskrivningar) samt vilka universitet och högskolor som har rätt att utfärda olika examina.

I enlighet med promemorians förslag bör i en särskild examensbeskrivning för varje examen anges de mål och övriga krav som statsmakterna har anledning att ställa.

Eftersom beskrivningarna knyts till examina bör de utformas så att de anger vilka krav som skall kunna uppfyllas av den som avlägger en examen. Därmed blir de vägledande för uppläggningsen av respektive utbildning. Jag anser det dock vara viktigt att principiellt hålla fast vid att olika studieorganisatoriska och innehållsliga uppläggningar av utbildningen kan leda till samma mål, och att universitet och högskolor skall ha både frihet till och ansvar för valet av olika vägar till dessa mål.

Beskrivningarna bör därför utformas på ett sådant sätt att de öppnar för fruktbarande konkurrens mellan olika universitet och högskolor. Till skillnad mot vad som ofta var fallet i de tidigare utbildningsplanerna skall således inte kraven formuleras som mer eller mindre detaljerade bestämmelser om utbildningens innehåll, om tidsföljden mellan olika moment eller om poängtalen för dem.

Beskrivningarna bör så långt som möjligt ta sikte på det förväntade resultatet av studierna. De bör dessutom vara kortfattade och koncentrerade till det väsentliga.

Omfattningen av och graden av precisering av kraven kommer dock att variera beroende på vilken verksamhet som utbildningen förbereder för. För vissa utbildningar som direkt förbereder för speciella yrken, särskilt sådana där legitimationskrav eller liknande förhållanden gäller, blir det enligt min mening naturligt att ange mera preciserade examensvillkor.

Min bedömning: Inom den grundläggande högskoleutbildningen bör det finnas följande *fyra generella examina*:

- *Magisterexamen* efter studier om minst 160 poäng
- *Kandidatexamen* efter studier om minst 120 poäng
- *Högskoleexamen* efter studier om minst 80 poäng
- *Konstnärlig högskoleexamen* efter varierande studietider.

Skälen för min bedömning: Förslaget i promemorian att införa magisterexamen vid sidan av den redan befintliga kandidatexamen har mött stort gensvar bland remissinstanserna. Därmed markeras betydelsen av fördjupning och kvalitet inom den grundläggande högskoleutbildningen. Även om jag gärna vill understryka att det inte existerar någon enhetlig internationell examenspraxis innebär förekomsten av båda dessa nivåer i det svenska examenssystemet ändå en anpassning till ett visst internationellt grundmönster, vilket bör komma att underlätta den internationella rörligheten för svenska studenter.

För kandidatexamen och magisterexamen bör i enlighet med departementspromemorian gälla särskilda krav på vetenskaplig fördjupning inom ett ämne, svarande mot vad som numera kallas 60 respektive 80 poängsnivån, dvs. det som tidigare benämndes C- respektive D-nivån.

SACO anser att det bör vara ett självständigt arbete om minst 20 poäng i magisterexamen. Krav på enhetliga fakultets- eller ämnesbestämningar framförs av t.ex. Statens Arbetsgivarverk

I enlighet med vad jag föreslagit beträffande examensordningen får det ankomma på regeringen att ge föreskrifter om sådana generella examina som nu är i fråga. Eftersom saken är av vikt, vill jag emellertid här ändå något närmare redogöra för vad jag i denna sak avser att föreslå regeringen.

För egen del anser jag att det i de fördjupade ämnesstudierna bör ingå ett självständigt arbete om minst 10 poäng för kandidatexamen och ett om minst 20 poäng eller två om vardera minst 10 poäng för magisterexamen. Enligt min mening torde två självständiga arbeten om vardera 10 poäng i ett och samma ämne ställa lika stora krav på självständighet och fördjupning som ett arbete om 20 poäng.

Den ämnesmässiga bredden i dessa examina behöver inte regleras centralt utöver att den skall omfatta minst två ämnen. Varje universitet och högskola bör också kunna ange huvudinriktningen av de studier som leder fram till examen genom användning av lämplig förstavelse eller genom en beteckning som anger huvudämnet (motsvarande) i examen. En central reglering av examensbenämningarna riskerar enligt min mening att försvåra okonventionella kurskombinationer.

Ett antal av de nuvarande allmänna utbildningslinjerna samt huvuddelen av de nuvarande lokala linjerna, svarar inte mot de krav beträffande längd och/eller fördjupning som ställs för magister- eller kandi-

datexamen. För merparten av dessa finns inte heller skäl att inrätta en särskild yrkesexamen. Jag anser att även sådana studier, liksom ämnesstudier av en viss omfattning, bör kunna avslutas med en examen. Flera av remissinstanserna och en del enskilda personer vänder sig mot promemorians förslag att denna skulle benämnas högskoleexamen, då man menar att det innebär en devalvering av det nuvarande högskoleexamensbegreppet. Inget konstruktivt förslag med en alternativ benämning framförs dock.

I avsaknad av ett bättre förslag anser jag att högskoleexamen ändå bör användas som samlingsbegrepp för all sådan utbildning som antingen inte fyller kraven för magister- eller kandidatexamen eller inte leder till en yrkesexamen. Normalt sett bör högskoleexamen avsluta en viss, strukturerad utbildning. Den närmare preciseringen av innehållet i olika högskoleexamina bör enligt min mening kunna utformas på ett sådant sätt att missförstånd om innehållet i olika typer av högskoleexamina inte kommer att uppstå.

Jag anser dock, liksom flera remissinstanser, att högskoleexamen bör ges först efter sammanlagt minst 80 poängs studier och inte redan efter 60 poäng, vilket föreslogs i promemorian. Studier motsvarande kortare tid än två års heltidsstudier är inte tillräckligt för att erhålla en examen.

Jag anser, i likhet med den särskilda utredaren för de konstnärliga utbildningarna, att en särskild generell examen bör införas som samlingsbegrepp, nämligen konstnärlig högskoleexamen. Till detta bör läggas en specificering, t.ex. konstnärlig högskoleexamen i dans eller i fri konst. De olika specificeringarna och omfattningen av utbildningen som leder fram till respektive examen framgår närmare av betänkandet (SOU 1992:12) Konstnärlig högskoleutbildning. När det gäller de exakta benämningarna och rätten att utfärda examina vill jag invänta remissynpunkterna på detta betänkande.

Vad gäller de föreslagna generella examina bör högskoleexamen kunna utfärdas av samtliga statliga högskoleenheter samt inom de kommunala vårdutbildningarna.

Rätten att utfärda kandidatexamen bör enligt min mening tillkomma samtliga universitet och samtliga statliga högskolor utom de konstnärliga högskolorna. Flera av de kommunala vårdhögskolorna har framfört starka önskemål att också få rätten att utfärda kandidatexamen. Sådana möjligheter skall kunna öppnas för dessa skolor. Det förutsätts självfallet att de, efter sedvanlig prövning, uppfyller de krav som jag nyss redogjort för.

Magisterexamen ställer särskilda kvalitetskrav. Enligt departementspromemorian borde den därför givetvis få utfärdas av universitet och högskolor med fast forskningsorganisation, dvs. i de ämnen de har forskarutbildning. Om, och i så fall i vilken utsträckning, magisterexamen också skulle få utfärdas utöver detta borde enligt promemorian prövas i särskild ordning.

Högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad och Sundsvall/Härnösand har i en särskild framställning begärt att få värderat av utomstående huruvida

de kan bedriva kvalificerad utbildning inom givna områden. Ytterligare ett antal högskolor framför i samband med remissen uppfattningen att de bör tilldelas rätten att utfärda magisterexamen.

Då det dels föreföll råda allmän uppslutning kring införandet av en magisterexamen, dels ansågs angeläget att studenterna skulle kunna informeras i god tid om olika studiealternativ inför höstterminen 1993 har regeringen redan uppdragit åt en särskild utredningsman att pröva förutsättningarna för att ytterligare högskolor – i första hand de fyra nämnda högskolorna – skall kunna tilldelas rätten att utfärda magisterexamen inom vissa ämnen.

Uppdraget innehåller

dels en prövning – med hjälp av erforderliga vetenskapligt kompetenta experter – av huruvida de berörda högskolorna kan bedömas ha tillräcklig kvalitet i utbildningen, t.ex. vad gäller ämnesbredd, lärare, lokaler och utrustning,

dels en prövning av omfattningen av rätten att utfärda magisterexamen, dvs. vilka ämnesområden rätten avser.

Uppdraget bör vara slutfört under år 1992.

I fortsättningen bör enligt min mening det nationella utvärderingssekreteriat, som kommer att inrättas den 1 juli 1992 (prop. 1991/92:76, bet. UbU18, rskr. 195), svara för dylika prövningar. Som tidigare nämnts är dess uppgift även att pröva fristående universitets och högskolors rätt att utfärda olika examina.

Jag vill dock avslutningsvis framhålla att rätten att utfärda examina inte förutsätts vara en gång för alla given. Detta gäller även universitet och högskolor med fast forskningsorganisation. Villkoret för att ett universitet eller en högskola skall få behålla eller tilldelas den rätten skall vara att vederbörande erbjuder utbildningar som fyller de kvalitativa fordringarna.

5.4 Yrkesexamina

Min bedömning: Utöver de generella examina bör det finnas ett antal yrkesexamina med särskilda examensbeskrivningar.

Skälen för min bedömning: I promemorian angavs att yrkesexamina i huvudsak borde avsluta utbildningar som var inriktade mot yrken där det finns olika former av officiellt fastställd legitimation eller behörighetskrav. För sådana utbildningar ansågs det angeläget att formulera specifika centrala mål i respektive examensbeskrivning.

Det framhölls dock i promemorian att enbart det förhållandet att ett visst kunskapsmått krävs för auktorisation eller legitimation för ett yrke inte nödvändigtvis behövde leda till att det ordnades en examen med en specifik yrkesinriktning. Inom ramen för generella examina, som t.ex. magister- och kandidatexamen, borde det i åtskilliga fall vara möjligt att

skapa den önskvärda kunskapsprofilen. En sådan väg ansågs också kunna ge större möjligheter till utveckling och differentiering av kunskapsprofilerna för det reglerade yrket.

Förutom de förslag om 23 yrkesexamina som framlades i promemorian tillkom ytterligare 9 examina i propositionen om lärarutbildning (prop. 1991/92:75). Vid riksdagsbehandlingen våren 1992 tillkom folkhögskollärarexamen (bet. UbU20, rskr. 282). Antalet yrkesexamina inom Sveriges lantbruksuniversitet angavs inte i promemorian med hänvisning till det nyligen avlämnade betänkandet (SOU 1991:101) Landskap, Näring, Kunskap.

I flera remissyttranden framförs önskemål om ytterligare ett antal yrkesexamina. Framför allt gäller detta arbetsterapeut- och ekonomexamen, men även bibliotekarie-, journalist-, konservators-, miljö- och hälsoskydds-, dietist-, laboratorieassistent-, sociala omsorgs- och driftteknikerexamen nämns.

SFS anser att teologie och juris kandidatexamina borde hänföras till de generella magister- och kandidatexamina. SFS anser också att den yrkesexamen för jurister som uppfyller vissa behörighetskrav borde benämnas juristexamen.

I konsekvens med vad jag tidigare har föreslagit om examensordning och om generella examina bör det ankomma på regeringen att bestämma om särskilda yrkesexamina. Även i detta fall vill jag dock redogöra för vad jag avser att i denna del föreslå regeringen.

Utöver de skäl som anfördes i departementspromemorian anser jag att särskilda yrkesexamina också bör finnas för utbildningar som syftar till vård samt omsorg om barn och äldre. Mot bakgrund av min allmänna strävan att begränsa antalet examina anser jag att följande 36 yrkesexamina för närvarande borde ingå i examensordningen:

- apotekarexamen,
- arbetsterapeutexamen,
- arkitektexamen,
- barn- och ungdomspedagogisk examen,
- barnmorskeexamen,
- bildlärarexamen,
- brandingenjörsexamen,
- civilingenjörsexamen,
- flyglärarexamen,
- folkhögskollärarexamen,
- grundskollärarexamen,
- gymnasielärarexamen,
- hushållslärarexamen,
- idrottslärarexamen,
- ingenjörsexamen,
- juris kandidatexamen,
- logopedexamen,
- läkarexamen,
- maskinteknikerexamen,

musiklärarexamen,
 psykologexamen,
 psykoterapeutexamen,
 receptarieexamen,
 sjukgymnastexamen,
 sjuksköterskeexamen,
 sjuöingenjörsexamen,
 sjökaptensexamen,
 slöjdlärarexamen,
 sociala omsorgsexamen,
 socionomexamen,
 specialpedagogexamen,
 styrmansexamen,
 tandhygienistexamen,
 tandläkarexamen,
 teologie kandidatexamen, och
 yrkesteknisk högskoleexamen.

Därtill kommer fem yrkesexamina som skall kunna ges vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), nämligen:

agronomexamen,
 hortonomexamen,
 jägmästarexamen,
 landskapsarkitektexamen, och
 veterinärexamen.

Övriga utbildningar vid lantbruksuniversitetet bör kunna inordnas antingen inom de generella examina eller inom ingenjörsexamen.

Enligt vad jag inhämtat avser statsrådet Olsson att återkomma till regeringen med examensfrågorna vid SLU efter det att den pågående översynen av utbildningarna avslutats.

Vad gäller juris respektive teologie kandidatexamen anser jag att dessa examensbenämningar har så lång tradition att det skulle skapa förvirring att inordna dem i det generella kandidat- och magisterexamenssystemet. Däremot bör det enligt min mening vara möjligt att ta ut både magister- och kandidatexamen, vari ingår såväl teologiska som juridiska och andra ämnen (tekniska, medicinska etc.), men dessa bör då benämnas på ett sådant sätt att ingen förväxling kan uppstå med dessa speciella yrkesexamina.

5.5 Övergångsarrangemang

Min bedömning: Studenter som så önskar bör ges rätt att - inom rimlig tid - fortsätta och avsluta sina studier enligt nu gällande studieorganisation.

Skälen för min bedömning: De nuvarande allmänna utbildningslinjerna kommer således att upphöra i och med utgången av budgetåret 1992/93. Jag anser, i enlighet med promemorian, att de som dessförinnan börjat studier på dessa linjer bör om möjligt få avsluta dessa med examen enligt den nya examensordningen. De som inte önskar detta bör genom särskilda övergångsbestämmelser tillförsäkras rätten att fortsätta och avsluta sina studier i enlighet med nu gällande ordning. Min bedömning är att detta måste vara möjligt åtminstone t.o.m. budgetåret 1997/98.

Jag förutser att frågan kommer att uppstå om studenter som avlagt examen enligt nu gällande studieordning och som uppfyller de nya kraven för t.ex. en magisterexamen skall få rätt att ta ut en sådan. Min uppfattning är att detta inte bör få ske, om inte någon del av studierna fullgjorts efter den 1 juli 1993. Däremot bör studenten kunna få ett intyg som klargör att de tidigare genomförda studierna motsvarar en viss examen i den nya examensordningen.

5.6 Övriga regler för grundutbildningen

Min bedömning: Universitet och högskolor bör kunna fatta beslut om begränsningar av studentens rätt att genomgå prov eller praktik. Betyg bör normalt vara graderade.

Skälen för min bedömning: För närvarande finns inga begränsningar i studentens rätt att genomgå förnyat prov för att få godkänt betyg. I promemorian anfördes att det borde vara *möjligt* för de lokala högskolemyndigheterna att i kursplan föreskriva om en sådan begränsning. I promemorians förslag till ny högskoleförordning hade därför intagits bestämmelser om att föreskrift fick ges om att en student inte skulle få genomgå förnyat prov mer än högst fyra gånger, dvs. maximalt fem provtillfällen. En sådan bestämmelse angavs främst vara avsedd för att förhindra att en student genom upprepade misslyckade prov skulle ta orimligt stora resurser i anspråk.

Denna föreslagna möjlighet har orsakat delade meningar i remissopinionen, där främst SACO, TCO, SFS, enskilda studentkårer och enskilda studenter vänder sig mot förslaget. Universiteten och högskolorna är däremot i de flesta fall positiva till förslaget och en del vill ha utökade möjligheter att begränsa studenternas rätt att upprepade gånger genomgå praktik etc. Några av universiteten anser att den här typen av beslut borde kunna fattas av dem själva utan särskild reglering i förordningen.

För egen del vill jag framhålla att syftet med den föreslagna bestämmelsen var att göra det möjligt för ett universitet eller högskola att begränsa antalet provtillfällen – både tentamenstillfällen och praktik – i de fall en obegränsad rätt skulle leda till orimligt resursslöseri.

Jag har – efter att noga ha övervägt de olika argumenten – kommit fram till att det bör vara möjligt för varje universitet och högskola att själv fatta beslut om eventuella begränsningar i rätten att genomgå tentamina och genomföra praktikperioder. Grunden för sådana beslut kan sökas i högskolelagens krav på effektivt resursutnyttjande. Jag anser därför inte att det är nödvändigt att införa en någon bestämmelse i förordningen för att universitet och högskolor skall ha den rätten. Jag utgår från att de beslutsorgan som har att ta ställning till sådana begränsningsförslag i sin bedömning väger in den typen av argument som bl.a. framförts av de fackliga organisationerna och studenterna.

I promemorian föreslogs vidare att man som betyg normalt borde använda något av uttrycken underkänd, godkänd och väl godkänd. Det borde dock vara möjligt att för varje universitet och högskola besluta om annan betygsskala. Mot detta förslag har praktiskt tagit inte anförts några invändningar, varför jag räknar med att det införs en bestämmelse om graderade betyg i förordningen.

6 Tillträde och antagning till grundläggande högskoleutbildning

6.1 Utgångspunkter

Enligt min mening – som för övrigt delas av praktiskt taget alla remissinstanser – blir en naturlig följd av den tidigare förordade studieorganisation med ökad frihet för universitet och högskolor vad gäller uppläggning av verksamheten och dess innehåll att beslut om utformning av tillträdesregler och antagning av studenter bör fattas av varje universitet och högskola.

Min principiella utgångspunkt för utarbetandet av reglerna om tillträde i den nya högskoleförordningen kommer att vara att universitet och högskolor i större utsträckning än i dag utifrån de mål och riktlinjer som statsmakterna ställer upp själva skall bestämma över antagningen till kurser och utbildningsprogram. Antagning och rekrytering av studenter blir därmed mer än tidigare en integrerad del av den samlade utbildningsprocessen.

Med tanke på det intresse som alltid tidigare visats för tillträdesfrågorna vill jag ta tillfället i akt och orientera riksdagen om de ramar som jag avser att föreslå regeringen vad gäller tillträdet till grundläggande högskoleutbildning.

Min bedömning: När den nya gymnasieskolan är införd kommer den som fullföljt ett nationellt program i gymnasieskolan eller har motsvarande kunskaper att få allmän behörighet.

Skälen för min bedömning: Jag anser att dokumenterat goda kunskaper skall vara en förutsättning för högre utbildning. Högskolestudier förutsätter att den blivande studenten har kunskaper motsvarande dem som kan inhämtas i gymnasieskolan. I den nya, beslutade gymnasieskolan blir alla nationella program treåriga.

Ett fullföljt nationellt program i gymnasieskolan bör enligt min mening ge allmän behörighet till högskoleutbildning, vilket för övrigt riksdagen ansett i samband med beslut om införande av den nya gymnasieskolan (prop. 1990/91:85, bet. UbU16, rskr. 356). Den som har motsvarande svensk eller utländsk utbildning, t.ex. från kommunal vuxenutbildning, folkhögskola eller genom annan verksamhet, t.ex. yrkesarbete, har uppnått motsvarande kunskaper skall naturligtvis anses uppfylla kraven för allmän behörighet.

Många universitet och högskolor redovisar förhållandevis positiva erfarenheter av de studenter som antagits med 25:4-behörighet. Det ligger självfallet också i universitetens och högskolornas intresse att rekrytera studerande med skiftande bakgrund och med goda förutsättningar att med gott resultat klara högre studier. Vad jag nyss anförde om yrkesarbete som grund för allmän behörighet är ett uttryck för detta. Avgörande skall alltid vara om den sökandes kunskaper *motsvarar* de formella kunskaper som krävs för tillträde, inte hur dessa inhämtats.

De nya reglerna innebär att de som i dag har allmän behörighet enligt den s.k. 25:4-regeln även i fortsättningen kommer att ha denna behörighet, även om kraven vad gäller framför allt kunskaper i svenska och engelska skärps så att de motsvarar kraven i ett treårigt gymnasieprogram. Även sökande som är yngre än 25 år kommer emellertid att i vissa fall ha kompetens motsvarande den allmänna behörigheten till följd av förvärvat yrkeserfarenhet.

I betänkandet (SOU 1992:12) Konstnärlig högskoleutbildning (s. 41-42) föreslogs att samtliga konstnärliga utbildningarna skulle bygga på genomgången gymnasieskola.

Då detta betänkande fortfarande är föremål för remissbehandling vill jag inte nu ta ställning i denna fråga. I lagen föreslås därför en möjlighet för regeringen att medge undantag från regeln att högskoleutbildning skall vila på treårig gymnasieutbildning.

Den nya bestämmelsen om allmän behörighet kan inte börja tillämpas i full skala förrän tidigast inför antagningen till höstterminen 1998. Därutöver kommer behörigheten för dem som genomgått den äldre gymnasieutbildningen även efter 1998 att behöva regleras i övergångsbestämmelser under relativt lång tid, förslagsvis fem år.

Min bedömning: Varje universitet eller högskola beslutar själv om vilka särskilda behörighetsvillkor som skall gälla för olika kurser och utbildningsprogram.

Skälen för min bedömning: De särskilda behörighetsvillkoren bör, som jag tidigare anfört, beslutas av varje universitet och högskola. Dock bör kraven när det gäller kunskaper från gymnasieskolan utformas så att det blir möjligt att uppfylla dem inom ramen för åtminstone ett nationellt program. För vissa kurser kan naturligtvis krav på genomgång av annan högskolekurs ställas.

I promemorian föreslogs diskussionsvis en viss inskränkning i möjligheterna att utforma förkunskapskraven när det gällde betyg.

Förutom att betygssystemet är under utredning anser jag att det inte finns anledning att reglera sådana detaljer utan anser att det i förordningen endast bör anges att de särskilda behörighetsvillkoren skall ställas så att de är relevanta för den aktuella kursen eller utbildningsprogrammet.

6.4 Urval

Min bedömning: Bestämmelser om urval bör meddelas av regeringen. Grundläggande för framtida lokala beslut om urval bör vara den sökandes kunskaper, erfarenheter och särskilda fallenhet för den sökta utbildningen. Vid urval får endast ett eller flera av urvalsgrunderna betyg, högskoleprov, annat särskilt prov, tidigare utbildning samt arbetslivserfarenhet kunna användas. Särskilda skäl skall dock också kunna åberopas. Vilka urvalsgrunder som används för respektive utbildning beslutas av varje universitet och högskola.

Skälen för min bedömning: Diskussionen kring tillträdet till högre utbildning har ofta rört reglerna för urval av studenter bland behöriga sökande. De centralt föreskrivna urvalsreglerna har hittills varit omfattande, även om de på senare tid blivit mer påverkbara för högskolorna, främst när det gäller fristående kurser. Det framtida behovet av urval kommer i hög grad att bero på hur antalet platser vid universitet och högskolor förhåller sig till antalet sökande.

Den centrala regleringen av urvalet bör kunna begränsas till ett minimum. Denna reglering bör få ankomma på regeringen. Jag ser dock skäl att redan i detta sammanhang något utveckla min syn på vad en sådan reglering bör innehålla.

Grundläggande för urvalet bör vara den sökandes kunskaper, erfarenheter och särskilda fallenhet för den sökta utbildningen. I promemorians förslag till förordning angavs de kriterier som *kunde* användas vid urval av studenter, vilka huvudsakligen är de samma som i dag. Vilka urvalskriterier som skulle användas för olika typer av kurser och utbildningsprogram skulle sedan avgöras av respektive universitetet eller högskola.

Därmed ökar friheten för varje universitet och högskola att besluta om principer och kriterier som anknyter till respektive utbildning. Detta gynnar den enskilde studenten vars möjligheter att bli prövad utifrån sina individuella studieförutsättningar ökar. Det framhölls särskilt i promemorian att behovet av att ge förtur för de studenter som tidigare har läst andra kurser (s.k. poängförtur) troligen skulle komma att öka i en friare studieorganisation.

Bland remissvaren finns en del synpunkter på att intervjuer inte skulle vara tillåtna med de angivna kriterierna. Vidare framförs från flera håll uppfattningen att viktning av betyg borde tillåtas.

För egen del menar jag att inom ramen för särskilda prov kan - i likhet med vad som bedrivits som försöksverksamhet i flera fall - förekomma såväl intervjuer som arbetsprover, tester etc.

Jag anser - till skillnad från promemorians förslag - att föreskrifter inte bör ges om hur betygspoäng skall beräknas. Därmed tillåts t.ex. viktning av betyg eller användande av endast vissa betyg.

Slutligen vill jag kommentera användningen av högskoleprovet. Det viktigaste syftet med provet i det nuvarande tillträdessystemet är att det skall komplettera betygen vid antagningen på så sätt att det fungerar som en andra chans för de sökande som inte uppnått tillräckligt höga betyg i gymnasieskolan (motsvarande), men som genom högskoleprovet ändå kan visa på en god studiefärdighet.

Det är min avsikt att föreslå regeringen att ett samordnat ansvar för högskoleprovet skall ligga på den nya servicemyndigheten inom högskoleområdet (prop. 1991/92:76, bet. UbU18, rskr. 195). Uppgifter i samband med konstruktion och genomförande av prov bör organiseras på liknande sätt som i dag. Den konkreta provkonstruktionen bör ske vid institutioner med forskarkompetens inom aktuella områden. För genomförandet av högskoleprov svarar universitet och högskolor. Kostnader finansieras genom avgift för anmälan.

Det framtida behovet av högskoleprovet är i dag svårt att bedöma. Det är ännu inte klart hur det nya betygssystemet för skolan kommer att utformas. Jag anser emellertid - i likhet med universiteten i Uppsala och Umeå - att giltigheten för provet skulle kunna utsträckas till fem år.

Mitt förslag: Varje universitet och högskola blir antagningsmyndighet för sina utbildningar. Plats skall beredas sökande så långt det är förenligt med kvalitetskravet.

Skälen för mitt förslag: Med den nya studieorganisationen blir det naturligt att respektive universitet och högskola ansvarar för antagningen av sina studenter. Det bör därför ankomma på varje universitet och högskola att avgöra om studenten skall antas till en kurs i taget – eventuellt med förtur till senare kurser – eller till ett mer eller mindre sammanhållet utbildningsprogram.

En sådan ordning för enligt min mening med sig att det inte längre är rimligt att i högskolelagen ha en bestämmelse om en principiell rätt för dem som är behöriga att också bli antagna till högskoleutbildning. I stället bör i lagen tas in en bestämmelse som innebär att varje universitet och högskola skall – så långt plats kan beredas med hänsyn till kvalitetskravet – ta emot de studenter som fyller behörighetskraven för studierna.

Med regeln att antagningsvolymen ytterst får styras av kvalitetshänsyn framstår det inte som rimligt att antagningsbeslutet som sådant skall kunna överklagas. En annan sak är däremot antagningsmyndighetens ställningstagande i behörighetsfrågan. Där är det av rättssäkerhetsskäl rimligt att beslutet kan överklagas om det har gått sökanden emot. Dessa överklagandefrågor bör dock inte regleras i lagen, utan som hitintills i förordningsform. Det bör få ankomma på regeringen att besluta om dessa regler.

Överklagande av avgöranden om behörighet bör liksom ett antal andra överklaganden inom högskoleväsendet samlas till Överklagandenämnden för högskolan som inrättas den 1 juli 1992. En bestämmelse om nämnden bör tas in i högskolelagen.

Den nya studieorganisationen får även konsekvenser för antagningens organisation och genomförande. Att universitet och högskolor själva kommer att fatta besluten om utbildningsplanering och tillträdesregler leder till ett större engagemang också i den administrativa delen av antagningen.

Min utgångspunkt för regleringen är således att det är respektive universitet och högskola som är antagningsmyndighet. En samordning av antagningen bör dock framstå som rimlig. Hur och i vilken utsträckning denna samordning skall ske blir dock en angelägenhet för universiteten och högskolorna själva.

I promemorian framhölls att det av effektivitetsskäl och för de blivande studenternas skull var önskvärt med en teknisk samordning av universitetens och högskolornas antagningsverksamhet. Universitet och högskolor skulle annars riskera att stå med tomma, outnyttjade platser.

Studenterna skulle sannolikt också behöva hjälp med de olika, lokala informationsmaterialen och rutinerna.

Prop. 1992/93:1

Efter det att promemorian remitterades har regeringen i tilläggsdirektiv till organisationskommittén för den centrala servicemyndigheten (dir. 1992:32) föreslagit att ett centralt flexibelt system för antagning skall finnas vid myndigheten. Detta skall vara anpassat till de nya reglerna för urval och antagning. Förslaget har mötts med stor tillfredsställelse av flertalet universitet och högskolor. Jag räknar med att detta delvis kommer att anslagsfinansieras.

7 Forskarutbildning

7.1 Ramföreskrifter

Min bedömning: För forskarutbildning bör regeringen – främst av kvalitets- och rättssäkerhetsskäl – utfärda vissa ramföreskrifter som reglerar utbildningens längd, tillträde, examination m.m.

Skälen för min bedömning: Forskarutbildning bör liksom nu bedrivas vid samtliga universitet och de högskolor som har fakultet, dvs. de som har fasta forskningsresurser.

Kvaliteten är djupast sett vetenskapssamhällets eget ansvar. Statsmakterna ansvarar dock för att forskarutbildning bedrivs i sådana former att garantier skapas för att resurserna till forskarutbildning utnyttjas på bästa sätt och att utbildningen genomgående har en hög nivå. Det ligger i sakens natur att statsmakterna inte kan göra bedömningar av forskarutbildningens kvalitet i varje enskilt fall. Regering och riksdag måste i stället ansvara för att organisationen har en sådan utformning att relevanta bedömningar görs av vetenskapligt kompetenta organ och personer.

För varje ämne där forskarutbildning anordnas bör liksom nu finnas en studieplan, som fastställs av fakultetsnämnd. I denna bör anges utbildningens syfte, huvudsakliga innehåll och uppläggning, behörighetsvillkor (t.ex. krav på förkunskaper och eventuella andra villkor) och vilka urvalskriterier som gäller för antagning. Dessutom bör studieplanen ange vilka krav på kunskaper och vetenskaplig skicklighet som gäller för doktorsexamen, liksom vilka prov och, i förekommande fall, etapper som ingår i utbildningen.

Kraven på kunskaper för doktorsexamen bör avse dels moment som gäller för samtliga doktorander som följer studieplanen, dels moment som i enlighet med de riktlinjer som anges i studieplanen bör fastställas för varje enskild doktorand. Dessa moment bör fastställas efter samråd med doktoranden i en individuellt relaterad plan. Särskild hänsyn bör i denna tas till att mäns och kvinnors villkor kan vara olika.

Fordringarna för doktorsexamen bör bestämmas och utbildningen planeras så att studierna normalt skall kräva fyra läsår, om doktoranden studerar på heltid och utnyttjar undervisningen effektivt.

För doktorand skall utses en eller flera handledare, som således kan finnas på olika fakulteter och högskolor. Om doktoranden har flera handledare skall en av dem vara huvudhandledare. Normalregeln bör vara att en heltidsdoktorand har rätt till handledning i fyra år och en deltidsdoktorand under motsvarande tid. Jag utgår från att deltidsstudier normalt inte kommer att bedrivas med en alltför låg aktivitetsgrad.Handledningstiden bör kunna förlängas genom beslut i fakultetsnämnd.

Vad jag hittills anfört överensstämmer i princip med nuvarande ordning. I det följande vill jag dock beröra några punkter där jag bedömer att förändringar bör genomföras. Det är i samtliga fall sådana frågor som det bör få ankomma på regeringen att besluta om.

7.2 Tillträde till forskarutbildning

Min bedömning: Den allmänna behörigheten bör skärpas från 80 till 120 poäng. Den särskilda behörigheten bör fastställas av fakultetsnämnden, som också fattar beslut om det högsta antal doktorander som får antas.

Skälen för min bedömning: All högskoleutbildning bygger i varierande utsträckning på vetenskaplig grund. I forskarutbildningen är träningen i vetenskaplig kunskap, teori och metod och förmågan att använda dessa verktyg i egen självständig forskning, studiernas kärnpunkt. Det är därför viktigt att den som antas till forskarutbildning - doktoranden - har såväl en tillräckligt god utbildningsgrund att bygga på som den förmåga till kritiskt omdöme och analys som är nödvändig för att man skall kunna bedriva ett avhandlingsarbete. Forskarutbildningen kan genomföras endast om doktoranden har de nödvändiga förkunskaperna och förutsättningarna.

Det är rimligt att forskarutbildningen kan bygga på att doktoranderna har såväl djup som bredd i sin grundläggande högskoleutbildning. Jag anser därför att kravet på allmän behörighet för forskarutbildning bör höjas från 80 poäng till 120 poäng, vilket motsvarar vad som krävs inte bara för kandidatexamen utan för flertalet yrkesexamina. Dessa ger således allmän behörighet till forskarutbildning.

Avsteg från kravet på allmän behörighet om 120 poäng bör enligt min mening kunna göras i vissa speciella fall när en student uppfyller de särskilda behörighetskraven inom ämnesområdet.

Givetvis måste även motsvarande utländsk utbildning ge allmän behörighet till forskarutbildning.

Olika discipliner och forskningsområden kan komma att ställa särskilda krav på kompetens av visst slag. De särskilda behörighetskraven

för forskarutbildning inom ett speciellt ämnesområde bör enligt min mening vara preciserade och relevanta. Särskild behörighet är inte en utvidgad allmän behörighet utan ett krav på en för forskningsområdet i fråga nödvändig kunskapsbas.

För den enskilde studenten är det betydelsefullt att klara regler gäller för fastställande av behörighetskraven för forskarutbildning. Det är därför enligt min mening viktigt att organ med vidare ansvarsområde än en enskild institution eller arbetsenhet fastställer de särskilda behörighetskraven. Detta ansvar bör vila på fakultetsnämnden.

Till forskarutbildning bör i likhet med nu gällande ordning endast få antas det antal doktorander som kan erbjudas godtagbara villkor i fråga om handledningsvillkor, individuella studieplaner och studievillkor i övrigt.

Beslut om det högsta antal doktorander som under ett läsår får finnas antagna till forskarutbildning, bör enligt min mening fattas av fakultetsnämnd, som alltså ansvarar för kvaliteten både vad gäller de olika forskarutbildningarnas vetenskapliga och innehållsliga delar och doktorandernas övriga studievillkor.

Grunden för urval till forskarutbildningen bland de behöriga sökandena skall vara graden av förmåga att tillgodogöra sig och fullfölja forskarutbildningen. Det är särskilt viktigt att de ansvariga klart anger vad som skall vara av betydelse när man bedömer förmågan att tillgodogöra sig och fullfölja forskarutbildningen och vad som ligger till grund för graderingen av denna förmåga samt är öppna för att mäns och kvinnors villkor är olika.

Jag finner det för min del vara av avgörande betydelse att forskarutbildningen kan byggas ut under iakttagande av höga kvalitetskrav. Regeringen har tidigare angivit att antalet doktorsexamina bör fördubblas fram till år 2000. Detta mål kräver avsevärda insatser, inte minst ekonomiska, bl.a. för att underlätta doktorandernas studiemöjligheter och för att förstärka handledningen.

7.3 Licentiatexamen

Min bedömning: Licentiatexamen bör få införas som etappavgång inom forskarutbildningen.

Min bedömning: Nu gällande högskoleförordning öppnar för möjligheten att forskarutbildning om det är ändamålsenligt kan gås igenom i etapper. UHÄ kan i dag föreskriva om examensbenämning av sådan etappavgång. UHÄ har meddelat föreskrifter om licentiatexamen.

Med stöd av hittillsvarande erfarenheter anser jag att möjligheten att efter minst två års forskarutbildning avlägga licentiatexamen bör ges. Respektive universitet och högskola bör emellertid få avgöra i vad mån möjligheten skall utnyttjas.

Skillnaderna i förhållande till magisterexamen, som inte är en forskarutbildning utan en fördjupad grundutbildning, bör vara tydliga, vilket bl.a. har framhållits av en del remissinstanser. I vilken utsträckning som delar av eller eventuellt hela kurser i magisterexamen får tillgodoräknas för forskarutbildningen får avgöras av varje universitet och högskola.

7.4 Graderade betyg

Min bedömning: Det bör vara möjligt att använda graderade betyg även i forskarutbildningen.

Skälen för min bedömning: I promemorian föreslogs att prov som ingår i forskarutbildningen – liksom i dag – skulle bedömas med något av betygen underkänd och godkänd. Flera remissinstanser har ansett att graderade betyg skall kunna ges även inom forskarutbildningen.

Jag har tidigare anfört (avsnitt 5.6) att betygen på kurser i grundutbildning normalt bör vara underkänd, godkänd och väl godkänd.

När den tidigare möjligheten att betygssätta avhandlingar togs bort, var motivet att systemet med betygssättning ansågs ha medfört att avhandlingarna blivit allt mer omfångsrika och forskarstudierna kommit att ta allt längre tid i anspråk.

Forskarutbildningen bör vara så uppbyggd att den kan genomföras inom givna tidsramar, dvs. motsvarande fyra års heltidsstudier. Det har nu visat sig att varje disciplin skapar sina egna normer och värderingar när det gäller avhandlingarnas längd och utformning. Vidare finns det ofta en inofficiell betygssättning som doktoranderna inte är omedvetna om. Det är alltså inte förekomsten respektive frånvaron av betyg som är avgörande för vare sig avhandlingens eller studietidens längd.

Enligt min mening bör det inte finnas hinder för att man också inom forskarutbildningen använder en betygssättning motsvarande den inom grundutbildningen på såväl kurser som avhandlingar. Det är viktigt att betygssättning av avhandling sker på ett sådant sätt att vad som premieras är vetenskaplig skicklighet, förmåga att urskilja vetenskapligt intressanta problem och frågeställningar samt att dessa behandlas på ett originellt och vetenskapligt tillfredsställande sätt.

Reglerna för betygssättning är också en fråga om rättssäkerhet. Enligt min mening är det bättre att betygssättningar är klart redovisade under reglerade förhållanden än att den sker dolt. I detta ligger att de är kritiskt prövade och kan göras till föremål för en debatt.

I sammanhanget vill jag nämna att jag inte ser någon anledning att i den kommande förordningen hindra fakultetsopponenten att avge ett skriftligt omdöme om avhandlingens eller att hindra betygsnämnden från att motivera sitt beslut.

Den bästa garantin för såväl kvalitet som proportioner i avhandlingsarbetet är att det finns en medveten, stark och vetenskapligt kvalificerad ledning av verksamheten, som samtidigt tar hänsyn till doktoranders olika villkor. Det finns ett behov av ett organ ovanför institutionsnivån som är ansvarigt för forskarutbildningen och för att kraven inom denna är adekvata och rimliga.

8 Tjänsteorganisatoriska frågor

Mitt förslag: Endast tjänsterna som professor och lektor regleras i lagen. I lagen tas också in särskilda regler om de villkor under vilka en professor får skiljas från tjänst.

Beträffande lärartjänster i övrigt regleras endast vad som ingår i sådana tjänster, bisysslor och vissa tjänstekombinationer på den medicinska sidan.

Övriga föreskrifter om tjänster vid universitet och högskolor meddelas av regeringen.

Skälen för mitt förslag:

8.1 Inledande synpunkter

När det gäller tjänsteorganisationen vid universitet och högskolor anser jag att det endast är några få bestämmelser som bör tas in i högskolelagen. I övrigt är bestämmelserna på detta område av den karaktären att det bör få ankomma på regeringen att besluta om dem.

De bestämmelser som jag vill föreslå skall tas in i lagen är, förutom vissa bestämmelser om professorer och lektorer, några generella regler om bisysslor och om tjänsteförening, som sedan tidigare har lagform. Vidare bör en allmän bestämmelse om vad som hör till en lärares uppgifter tas in i lagen. Jag skall återkomma till dessa regler.

Dessförinnan vill jag emellertid begagna tillfället att som en orientering ange min uppfattning i en del frågor som rör tjänsteorganisationen. Jag vill då först något beröra principerna för en reglering av lärartjänsterna och därefter anlägga några synpunkter rörande inrättande och tillsättning av tjänster.

Jag vill understryka att det är frågan om en orientering och att min framställning inte nu innefattar några förslag på berörda områden. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag, sedan riksdagen har tagit ställning till den högskolelag som jag nu föreslår.

I departementspromemorian föreslogs – bortsett från att inga nya tjänster som högscoleadjunkt skulle få inrättas och en viss förenkling av tjänsteförslagnämnderna – inga sakliga ändringar i lag eller förordning. Detta har föranlett kraftiga reaktioner från främst universitet och högskolor. I en del remissvar, bl.a. från universitetet i Lund, ifrågasätts om det överhuvudtaget behövs någon statlig reglering av tjänsteorganisationen om man vill hävda universitetens och högskolornas frihet och självständighet.

Enligt min mening bör statsmakterna även fortsättningsvis ange vissa regler för tjänsterna vid fria statliga universitet och högskolor. Som jag tidigare anfört (avsnitt 4.3) är det svårt och inte heller önskvärt för statsmakterna, regering och riksdag, att ange mer specifika mål för forskningen. Den frihet vad gäller val av problem och utveckling av metoder som lärare vid universitet och högskolor tillförsäkras i lagen är bakgrunden till det mycket noggranna förfarande som bör tillämpas för själva anställningsproceduren. Därmed ges förutsättningar för hög kvalitet i verksamheten.

Dessutom har förekomsten av regler på detta område stor betydelse för rättssäkerheten. Som jag tidigare anfört (avsnitt 4.1) har sådana regler också särskild betydelse för jämställdheten.

Universitetens och högskolornas speciella karaktär manifesteras och skyddas således i stor utsträckning just i tjänstestrukturen.

Jag har dock tagit fasta på flera av de synpunkter som framförs i remissvaren. Den allvarligaste bristen i det nuvarande systemet är bristen på flexibilitet.

Det gäller att motivera studenter till att fortsätta med forskarstudier och att ge doktoranden en rimlig försörjningssituation.

Många av dem som nyligen avlagt doktorsexamen har i dag svårigheter att få en annan tjänst – forskarassistenttjänst eller högscolelektorstjänst – när doktorandtjänsten upphör. Detta är inte bara ett problem för den enskilde utan kanske i högre grad ett problem för landet. Det är onödigt svårt för universitet och högskolor att engagera forskarbegävningar för fortsatt vetenskaplig verksamhet om det vid avgörande tillfällen saknas möjligheter att ta hand om vederbörande och slussa honom eller henne vidare.

Tidsbegränsningen av tjänsten som forskarassistent till högst fyra år sammanlagt anses också på ett olyckligt sätt begränsa möjligheterna att behålla kvalificerade personer.

En ofta återkommande kritik mot det nuvarande tjänstesystemet gäller de otillräckliga karriärmöjligheterna. Efter disputation kan en doktorand i dag få tillsvidareförordnande på tjänst som högscolelektor. Inom ramen för denna tjänst, som i dag omfattar ca 5 000 personer, tillämpas sedan ett antal år fri lönesättning. Denna tjänst kan också inrymma alla sorters arbetsuppgifter – undervisning, forskning och administration – i de proportioner och i den omfattning som arbetsledning, prefekten, bestämmer.

Högskolelektorer fullgör alltså ytterst kvalificerade och stimulerande arbetsuppgifter. Det anses dock vara ett problem att en högskolelektor normalt har små möjligheter till avancemang. Visserligen kommer kanske antalet professorstjänster att öka något i och med att dessa alltid kommer att inrättas av universitet och högskolor med fakultetsorganisation, men den möjligheten till avancemang kommer även i fortsättningen att vara begränsad.

För egen del anser jag följande.

För att nå målet att fördubbla antalet doktorsexamina till sekelskiftet måste det finnas incitament för studenter att ägna sig åt forskarstudier och bättre möjligheter att behålla nyblivna doktorer vid universiteten och högskolorna.

Förutom de åtgärder som jag tidigare pekat på för grundutbildningen, t.ex. införandet av en magistrexamen med fördjupade ämnesstudier och ökningen av antalet forskarutbildade lärare, finns det också starka skäl att öka antalet doktorandtjänster. Jag återkommer till denna fråga i 1993 års forskningsproposition. Dessutom vill jag påpeka att möjligheten att inrätta tidsbegränsade amanuens tjänster på deltid även skall kunna användas för rekrytering i forskarutbildningens inledning.

De övriga problem jag nyss skisserat visar på brister i nuvarande tjänsteorganisatoriska system. Flexibiliteten måste därför öka.

För att underlätta övergången från forskarstudier till lärarverksamhet inom universitet och högskolor bör innehavet av doktorandtjänst kunna förlängas med högst ett år efter det att innehavaren avlagt doktorexamen. Detta är en lösning som är enkel och sannolikt kommer att kunna fungera på ett smidigt sätt. Jag anser att en sådan bestämmelse bör föras in i den nya förordning som jag avser återkomma till regeringen om.

För att ge universiteten och högskolorna utökade möjligheter att inledningsvis anställa högskolelärare under tidsbegränsade perioder, vilket kan underlätta rekrytering och ge ökad flexibilitet, bör det övervägas om lektorer skall kunna anställas för en tid om tre år. Efter denna period skulle innehavare få ges tillsvidareförordnande utan att tjänsten på nytt ledigförklaras.

Vidare bör tjänsterna som forskarassistent kunna förlängas under ytterligare två år utan att de skäl som för närvarande anges i förordningen behöver föreligga.

Slutligen bör det inom ramen för lektorstjänsterna skapas tydliga karriärmöjligheter. Det är viktigt att goda insatser inom såväl forskning som utbildning skall kunna premieras. Jag anser att olika möjligheter bör stå till buds.

Förutom att aktivt använda den individuella lönesättningen för att belöna goda arbetsinsatser anser jag att varje universitet eller högskola genom särskild befordran bör kunna markera att innehavare av en lektorstjänst gjort framstående insatser. Universitetet eller högskolan kan i anslutning här till naturligtvis även ändra tjänsteinnehavarens arbets-

uppgifter. Jag avser att i samband med utfärdandet av förordning återkomma till regeringen med förslag på en lämplig titel.

En fråga som också kan tänkas ha konsekvenser för universitets och högskolors tjänsteorganisation handlar om dessas uppgift att utföra forskning och utvecklingsarbete åt bl.a. sektorsorganen. Jag avser att återkomma till detta i samband med 1993 års forskningsproposition.

Det förtjänar för klarhetens skull att påpekas att den möjlighet som hittills funnits att till universitet och högskolor för begränsad tid knyta vetenskapligt kvalificerade personer med sin huvudsakliga verksamhet utanför universitetsväsendet – adjungerade professorer – kommer att finnas kvar.

I detta sammanhang vill jag också nämna att jag anser det vara naturligt att lönesättningen för professorerna den 1 juli 1993 övergår från Statens chefslönenämnd till den enskilda universitetet eller högskolan.

I remissvaren betonas från många håll att man önskar att möjligheten att antaga oavlönad docent skall finnas kvar. Det remitterade utkastet till högskoleförordning saknade reglering på denna punkt. Som jag tidigare framhållit innebär frånvaron av en reglering inte något förbud på samma sätt som den inte heller ger påbud. Utfärdande av docentkompetens är vetenskapssamhällets traditionella sätt att markera en speciell kompetens. Vissa kompetens- och hedersbevisningar kan bara de ansvariga inom universitet och högskolor själva ta ställning till om de vill utfärda. Dit hör att utse oavlönad docent liksom att utse hedersdoktor.

Jag övergår nu till att behandla frågan om tjänster som högskoleadjunkt.

I förslaget till högskolelag finns inskrivet att verksamheten skall bedrivas så att ett nära samband finns mellan forskning och utbildning.

Det säger sig självt att detta måste vara en viktig utgångspunkt vid utformningen av de villkor som skall gälla för dem som är verksamma vid universitet och högskolor. Det är endast genom dem som sambandet mellan forskning och utbildning kan bli en realitet.

I årets budgetproposition framhölls, liksom i 1990 års forskningsproposition, önskvärdheten av att lärare vid universitet och högskolor genomgått forskarutbildning.

I det förslag till högskoleförordning, som ingick i den remitterade departementspromemorian, hade därför tjänsterna som högskoleadjunkt, för vilka endast krävs genomgången grundläggande högskoleutbildning, utgått.

Flertalet remissinstanser delar grundsynen att lärare vid universitet och högskolor i princip bör ha avlagt doktorsexamen. Många pekar dock på svårigheterna att vare sig på kort eller medellång sikt ställa upp detta som ett generellt krav. Stora delar av högskoleutbildningen saknar sådan anknytning till traditionell vetenskaplig verksamhet att det skulle vara meningsfullt att nu kräva avlagd doktorsexamen som generellt behörighetskrav.

För egen del vill jag anföra följande.

Jag vill till att börja med erinra om det resonemang som jag förde tidigare (avsnitt 4.1) när det gäller på vilken grund olika högskoleutbildningar vilar. Förutom vetenskaplig eller konstnärlig grund utgör också i varierande utsträckning beprövad erfarenhet grunden för stora delar av den högre utbildningen.

För att tillgodose lärarbehovet för dessa delar av grundutbildningen anser jag det därför naturligt att behålla adjunktstjänsterna.

Jag utgår från att de principer som jag nyss redogjort för också kommer att gälla för den del av verksamheten som i dag har kommunal huvudman. Frågan om vilket huvudmannaskap som skall gälla bör enligt min mening inte ha någon betydelse för tjänsteorganisationen.

Utöver de nu angivna lärartjänsterna bör naturligtvis även i fortsättningen vid universitet och högskolor finnas vissa mer specialiserade lärartjänster, avsedda endast för verksamhet inom vissa delar av dessa. Jag återkommer till dessa i min anmälan till regeringen av förslag till högskoleförordning.

8.3 Inrättande och tillsättning av tjänster

Samtliga lärartjänster kommer i och med att tjänsterna som professor inte längre skall inrättas av regeringen (prop. 1990/91:150 del II bil. 7, bet. UbU21, rskr. 389) att inrättas av respektive högskolestyrelse. Styrelsen bör kunna delegera inrättandet av andra tjänster än tjänster som professor.

Lärartjänsterna tillsätts av rektor. Rektor bör dock ha möjlighet att delegera tillsättningen av andra tjänster än tjänster som professor.

Jag anser att samtliga lärartjänster skall ledigförklaras. För de tjänster för vilka forskning är ett åliggande bör en speciell prövning av vederbörande göras. Det gäller således tjänsterna som professor, lektor och forskarassistent.

Tillsättningsförfarandet bör i princip vara detsamma som i dag. I det fortsatta arbetet med utformning av ny högskoleförordning kommer jag att sträva efter att så långt möjligt minska detaljregleringen av detta. Det ankommer på de lokala högskoleorganen att sedan se till att anställningsprocessen genomförs så snabbt och effektivt som möjligt med beaktande av rättssäkerhetsaspekterna och kraven på prövning av de sökande.

Frågan om kallelse av professor har diskuterats i samband med remissbehandlingen av promemorian. Ett antal remissinstanser har uttalat sig för kallelse. Det kan exempelvis finnas speciella skäl för att en mycket kompetent person inte kan delta i ett ansökningsförfarande. Jag är därför beredd att förorda att ett förfarande med kallelse till professur får användas i speciella fall.

I Högskoleutredningens betänkande tas frågan om pedagogisk utbildning av högskolelärare upp. Flertalet av de remissinstanser som tar upp denna fråga menar att pedagogisk utbildning är av stort värde för högskolelärarna. Generella föreskrifter om detta bör dock inte införas.

Jag delar denna uppfattning. Utbildning är en av huvuduppgifterna för universitet och högskolor. Självfallet måste förmågan att förmedla kunskap vara en avgörande egenskap hos alla lärare. En markering är den vikt som pedagogiska meriter tillmätts vid tillsättning av tjänster inom högskolesystemet. Detta bör tydligt framgå genom preciseringar i den nya förordningen. Det är följaktligen ett ansvar för varje universitet och högskola att se till deras lärare bygger upp och vidareutvecklar kompetens även inom detta område.

Tjänsteförslagsnämnd

Tillsättning av tjänster som professor och högskolelektor bör ske efter förslag av en särskild tjänsteförslagsnämnd. I den remitterade promemorian hade tjänsteförslagsnämnden föreslagits få en förenklad sammansättning jämfört med vad som gäller i dag. Flertalet remissinstanser förordar dock en tjänsteförslagsnämnd med nuvarande sammansättning. De mindre och medelstora högskolorna har kraftigt ifrågasatt förslaget i promemorian att de inte själva skulle utse tjänsteförslagsnämnden.

Jag har för avsikt att tillmötesgå remissinstanserna i dessa avseenden. I enlighet med vad jag senare kommer att förorda (avsnitt 9.1) anser jag dock att företrädare för de anställda inte bör ingå i tjänsteförslagsnämnden.

Vidare bör vid tillsättning av tjänster som forskarassistent yttrande från en särskilt tillkallad sakkunnig inhämtas. Det är väsentligt att även denna tjänst tillsätts med beaktande av sedvanlig prövning av de sökandes vetenskapliga kompetens. Inte minst torde detta främja individens rörlighet mellan universitet och högskolor.

8.4 Regler om lärare i högskolelagen

Jag övergår nu till att behandla den reglering rörande lärare som jag ser skäl att ha i själva lagen.

En del av denna reglering gäller professorerna. Den har sin grund i önskemål att, när fullmaktssystemet upphör med utgången av juni månad 1993, ge dem som därefter får professorstjänster den anställningstrygghet som kan vara väsentlig för integriteten i forskning och undervisning.

En fullmaktshavare kan enligt gällande föreskrifter inte sägas upp från sin befattning utan endast skiljas från tjänsten genom avsked på vissa grunder. Arbetsbrist eller omorganisation kan sålunda aldrig leda till att en fullmaktshavare kan förlora sin befattning.

För att uppnå en motsvarande ställning också för professorer som tillsätts efter den 30 juni 1993 föreslogs i promemorian en särskild lagregel om de grunder på vilka en professor skulle få skiljas från sin tjänst. Förebilden var hämtad från den bestämmelse som gäller för domare (RF 11:5).

Detta förslag innebar att en professor som tillsatts med förordnande tills vidare – vilket skulle vara huvudregeln – fick skiljas från tjänsten endast på följande grunder:

1. Om professorn genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av tjänsteallganden hade visat sig olämplig att inneha tjänsten.
2. Om professorn hade uppnått gällande pensionsålder eller annars enligt lag var skyldig att avgå med pension.

Vid remissbehandlingen har framförts synpunkter dels av innebörd att professorer inte borde ha ett sådant starkt anställningsskydd, dels att det vore olämpligt att införa ytterligare arbetsrättslig specialreglering.

För egen del ser jag det som väsentligt att de som fått en professur också har en anställningstrygghet som ger grund för integritet på tjänsten. Jag anser därför att det i högskolelagen bör tas in en bestämmelse av den innebörd som finns i promemorian. Lagtekniskt kan saken lösas på olika sätt. Den praktiska innebörden av promemorians regel blir i allt väsentligt densamma som om man föreskrev att en professor får skiljas från sin tjänst endast av sådana skäl som är grund för avsked från statlig tjänst. För avsked gäller sålunda väsentligt strängare regler än för uppsägning från tjänst.

Att anknyta till reglerna om avsked kan ha sina fördelar, bl.a. i att rättspraxis är väl utbildad när det gäller avskedsgrunderna. De reglerna kan emellertid ändras och jag ser ett visst värde i att man direkt av högskolelagen kan utläsa på vilka grunder en professor kan mista sin tjänst. Jag föreslår därför den reglering som föreslås i promemorian.

Med hänsyn till att den nu behandlade regeln om anställningstrygghet inte kan omfatta andra professorer än dem som har tillsatts utan tidsbegränsning, blir det behövt att i lagen också ange regler för när tillsättningen får ske för bestämd tid och när den skall vara utan tidsbegränsning. Vidare blir det naturligt att i lagen ta upp några bestämmelser om professorstjänster, som klargör vad det är för en befattning.

En annan viktig lärarkategori vid universitet och högskolor utgörs av lektorerna. Jag ser det som lämpligt att i lagen också ge en bestämmelse om lektorerna.

Lektorerna bör alltid vara vetenskapligt kompetenta, utom när det gäller det konstnärliga området. I deras arbetsuppgifter bör normalt ingå både forskning och utbildning. På den konstnärliga sidan motsvaras forskning av konstnärligt utvecklingsarbete.

Härutöver bör i lagen tas in dels en allmän föreskrift om vad som generellt ingår i en lärartjänst, dels en reglering motsvarande den som finns i den nuvarande högskolelagen när det gäller bisysslor och förening av lärartjänst med läkartjänst m.m.

9.1 Ledningsprinciper

Min bedömning: Följande ledningsprinciper bör vara styrande för utformningen av de nya författningarna:

- Företrädare för lärare och studenter i olika beslutsorgan bör utses genom val samtidigt som personer med ledningsansvar bör utses av rektor efter förslag från dem i berörd verksamhet.
- Rektor bör utses av regeringen efter förslag från styrelsen. Innan styrelsen avger sitt förslag bör en valförsamling där lärarna är i majoritet ha röstat om vem som bör utses till rektor.
- Lärare bör utgöra flertalet i alla beslutsorgan under styrelsen.
- Studenter bör ingå i alla beslutsorgan som behandlar utbildningsfrågor.
- Fackliga företrädare bör inte ingå i beslutsorgan.

Skälen för min bedömning: De olika ledningsfilosofier – dvs. hur olika beslutsorgan och personer med ledningsansvar utses – som redovisades i departementspromemorian har föranlett olika reaktioner från remissinstanserna. Efter att noga ha övervägt de olika synpunkter som framförs har jag stannat för att en princip som bygger på att företrädare för lärare och studenter – utses genom val av sina respektive kollegor – förenat med en ordning där personal med ledningsansvar utses av rektor i sådana former att de i berörd verksamhet bereds inflytande.

Svenska universitet och högskolor har i likhet med övriga europeiska universitet en mycket lång tradition av självstyre med kollektivt och kollegialt ansvar för verksamheten. Genom öppna och kritiska diskussioner vetenskapligt/konstnärligt kompetenta kollegor emellan prövas verksamhetens uppläggning och genomförande. Bakom detta ligger framför allt värnandet om den akademiska friheten samt utbildningens och forskningens kvalitet.

Till skillnad från i dag bör företrädare för de fackliga organisationerna inte ingå i sådana beslutsorgan. På denna punkt delar jag den uppfattning som framfördes i promemorian att de fackliga organisationernas synpunkter får framföras inom ramen för medbestämmandelagstiftningen.

Mitt förslag: Universitetens och högskolornas interna organisation skall så långt möjligt beslutas av respektive universitet eller högskola. I högskolelagen ges dock vissa regler om styrelsen och om rektor.

Regeringen utser majoriteten av styrelsens ledamöter, medan övriga ledamöter utses av lärare och studenter. Företrädare för de anställda får närvaro- och yttranderätt i styrelsen.

Beträffande beslutsorganen i övrigt föreskrivs i lagen

att det skall finnas beslutsorgan som svarar för forskning och forskarutbildning inom respektive fakultet,

att dessa beslutsorgan - fakultetsnämnder - skall ha viss sammansättning,

att fakultetsnämnderna också svarar för grundutbildningen, om inte styrelsen inrättar särskilda organ för utbildningen.

Skälen för mitt förslag: Då förutsättningarna vad gäller omfattning och bredd i verksamheten vid universiteten och högskolorna är så olika bör den interna organisationen så långt möjligt beslutas av respektive styrelse. Vissa organ bör dock åtminstone till viss del regleras i lag och förordning. Genom sådana regler fördelas ansvaret mellan olika organ och befattningshavare. Genom föreskrifter om sammansättningen av vissa strategiska högskoleorgan skapas garantier för att erforderlig kompetens finns där beslut skall fattas som avgör kvaliteten i verksamheten.

Styrelse och rektor

I lagen bör beträffande styrelsen anges att den har inseeende över universitetets eller högskolans alla angelägenheter och svara för att dess uppgifter fullgörs.

För ledningen av verksamheten närmast under styrelsen bör vid varje universitet eller högskola finnas en rektor. Även det bör anges i lagen.

Också beträffande styrelsens sammansättning bör vissa saker anges i lagen. Sålunda anser jag att det där bör slås fast att regeringen skall utse flertalet av styrelsens ledamöter. Till ledamöter i styrelsen bör utses personer med bakgrund i verksamhet av betydelse för universitets/högskolans utbildnings- eller forskningsuppdrag. Det bör också anges att rektor skall ingå i styrelsen. Normalt bör rektor enligt min mening också vara ordförande, men det bör inte regleras i lagen. I övrigt bör i lagen anges att lärare och studenter har rätt att vara representerade i styrelsen samt att företrädare för de anställda har närvaro- och yttranderätt vid styrelsens sammanträden.

Utöver vad jag nu har angivit bör inte i lagen ges bestämmelser om styrelsens sammansättning. Inte heller bör i lagen föreskrivas hur styrel-

sens ledamöter eller rektor utses. Sådant bör det få ankomma på regeringen att besluta om i förordningsform. Jag vill dock här som en information kortfattat redovisa min syn på dessa frågor.

Med den ökade frihet och det ökade ansvar för verksamhetens resultat och kvalitet som följer av mina förslag i denna proposition kommer styrelsernas uppgifter att bli allt viktigare. Då statsmakterna därmed överlämnar viktiga beslutsbefogenheter till styrelserna är det enligt min mening rimligt att regeringen även fortsättningsvis utser flertalet ledamöter. Styrelsens uppgift är att inom de ramar regering och riksdag anger se till universitetets eller högskolans bästa. Som framhölls i promemorian måste stora krav ställas på samtliga styrelseledamöter. De har att utifrån sin kompetens och erfarenhet verka i universitetets eller högskolans intresse. De skall således inte företräda särintressen vare sig utanför eller inom universitetet/högskolan.

Rektor är chef och främste företrädare för universitetet eller högskolan. Eftersom rektor bör ha ställning som chef för den myndighet som ett universitet eller högskola är från förvaltningsrättslig synpunkt bör denne som nu utses av regeringen på förslag av styrelsen efter val.

Sammansättningen av valförsamlingen behöver sannolikt inte närmare regleras i förordningen. Dock bör det anges att lärare skall utgöra flertalet i valförsamlingen. Förslag om prorektor bör också lämnas av denna valförsamling till styrelsen. Enligt min uppfattning bör inget hindra ett universitet eller högskola att välja flera prorektorer.

Med denna ordning finns det inte anledning att fortsatt använda termen rektorsämbete. Det är givet att ett lärosäte kring rektor behöver en kvalificerad administrativ ledning, men dess sammansättning finns det inte anledning att reglera i författning.

Beslutsorgan för forskning och utbildning

I promemorian föreslogs att en fakultetsnämnd alltid skulle inrättas med ansvar för forskning och forskarutbildning inom ett fakultetsområde. Nämnderna skulle knytas till universiteten och vissa högskolor men ansvara för fördelning av forskningsresurser även till övriga högskolor enligt en regional ansvarsfördelning som närmare skulle preciseras i förordningen. Sammansättningen av nämnden skulle också regleras liksom dess arbetsuppgifter.

När det gäller organ för grundutbildning föreslogs i promemorian att styrelsen kunde inrätta de organ som man ansåg behövdes. Vad gällde sammansättningen anfördes att medverkan för företrädare för yrkeslivet inte längre behövde regleras, medan studenternas rätt till inflytande i de organ som behandlade grundutbildningsfrågor borde regleras. Vidare angavs i promemorian att fakultetsnämnden kunde få utgöra besluts- och beredningsorgan för grundutbildningen.

Åtskilliga remissinstanser har framfört åsikten att beslutsorganen för forskning och utbildning borde behandlas på samma sätt. De flesta anser att också forskningsorganen borde kunna inrättas efter beslut av respektive universitet eller högskola.

Jag vill i detta sammanhang klargöra två grundläggande skillnader mellan utbildning och forskning. För det första kommer det utbildningsuppdrag som statsmakterna avser att ge till universitet och högskolor (jfr avsnitt 11.2) att vara mer konkret än vad motsvarande forskningsuppdrag kommer att kunna vara. För det andra är fakultetsmedlen gemensamma för flera lärosäten. Detta innebär att medel för forskning och forskarutbildning bör ställas till förfogande med villkor att de fördelas och används efter beslut av organ som angivits och fått sin grundläggande form och kompetens genom föreskrifter av regeringen.

Enligt min mening bör således även i fortsättningen vid alla universitet och vid de högskolor som i dag har fakultetsorganisation finnas beslutsorgan som är ansvariga för forskning och forskarutbildning inom respektive fakultetsområde. Om det skall vara ett eller flera organ inom en fakultet bör styrelsen få avgöra. För enkelhetens skull bör alla sådana beslutsorgan som är ansvariga för ett fakultetsområde i lagen betecknas som fakultetsnämnd oavsett om det svarar för en hel eller en del av en fakultet.

Bl.a. mot bakgrund av högskoleutredningens påpekanden om klyftan mellan grundutbildning och forskning, vilka bekräftas i remissvaren, anser jag att dessa beslutsorgan normalt sett även bör svara för grundutbildningen inom motsvarande områden. Härmed uppnås en angelägen samordning mellan universitetens och högskolornas båda huvuduppgifter.

Jag anser dock att styrelsen bör ges möjlighet att, om den så finner lämpligt, besluta att det skall finnas ett eller flera särskilda beslutsorgan för grundutbildningen. Detta kommer bl.a. att vara det normala vid de högskolor som saknar fast forskningsorganisation. I vissa fall kan beslutsorganen för grundutbildning komma att sammanfalla med dagens institutionsstyrelser, t.ex. i de fall dessa omfattar flera ämnesområden.

För att det gemensamma beslutsorganet för forskning och utbildning skall tillförsäkras erforderlig vetenskaplig och pedagogisk kompetens bör samtliga ledamöter utom företrädare för studenterna utses av de lärare som ingår i den fakultet eller del av fakultet som beslutsorganet avser. Majoriteten av ledamöterna skall ha vetenskaplig kompetens minst motsvarande doktorsexamen.

Dekanus är av tradition fakultetsnämndens ordförande och fakultetens främste företrädare. Denne har emellertid också viktiga uppgifter som en del av universitetets eller högskolans ledning. Som en konsekvens härav anser jag att dekanus bör utses av rektor på förslag från fakulteten.

Ledamöterna i eventuella beslutsorgan som enbart avser grundutbildning bör - bortsett från företrädare för studenterna - enligt min mening också utses efter valförfarande bland berörda lärare. Styrelsen bör besluta om de närmare föreskrifterna för valförfarandet.

På motsvarande sätt som för forskning och forskarutbildning finns ett organ under högskolestyrelsen för konstnärligt utvecklingsarbete. Detta

Övriga beslutsorgan, m.m.

Någon ytterligare central reglering av universitetens och högskolans institutionella förhållanden anser jag inte nödvändig. Det ankommer på styrelsen att besluta om indelningen i institutioner eller andra arbetsenheter. Styrelsen bör också besluta om förekomst av beslutsorgan och personer med ledningsansvar.

Regeringens bestämmelser bör emellertid garantera att företrädare för studenter och doktorander skall ingå i de beslutsorgan som behandlar grundutbildnings- respektive forskarutbildningsfrågor. Vidare bör föreskrivas att flertalet ledamöter i sådana organ skall utgöras av lärare. Jag delar den uppfattning som framfördes i promemorian att medverkan från yrkeslivet inte bör regleras. Inte heller bör finnas föreskrifter om att fackliga företrädare skall ingå i olika beslutsorgan.

Slutligen vill jag kommentera förslaget i promemorian om att det inte längre av högskoleförordningen behöver framgå att det skall finnas högskolebibliotek. Bibliotek ansågs i promemorian vara en självklar del av universitet och högskolor. Mot att stadgandet föreslogs utgå har bl.a. Kungl. biblioteket och flera universitet framfört invändningar.

För egen del anser jag att det i den nya förordningen bör införas en motsvarighet till den bestämmelse som i nu gällande förordning reglerar dels förekomsten av högskolebibliotek, dels samverkan med det allmänna biblioteksväsendet (jfr 16 kap. 1 §). Därmed understryks den betydelse biblioteken har för den högre utbildningen och forskningen.

10 Kvalitet och utvärdering

10.1 Kvalitetsfrämjande åtgärder

Min bedömning: Kvaliteten i utbildning och forskning bör höjas ytterligare. Ansvaret för detta åligger universiteten och högskolorna, som kan vidta en rad kvalitetsfrämjande åtgärder.

För forskningen finns redan ett relativt väl fungerande system för kvalitetskontroll. En fungerande kvalitetssäkring för grundutbildningen är en nödvändig förutsättning för en resurstilldelning som i huvudsak bygger på kvantitativa resultat.

Stimulans till förnyelse kan också ske genom Rådet för grundläggande högskoleutbildning som på sikt bör få fastare former.

Skälen för min bedömning: Den eftersträlvade friheten för universitet och högskolor ställer ökade krav på uppföljning och utvärdering av såväl forskning som utbildning. Dessa krav bör enligt min mening gälla alla utbildningsanordnare med rätt att utfärda examina.

Universitet och högskolor har ett självklart intresse av att utforma ett internt fungerande system för uppföljning respektive utvärdering. Även efter det att det särskilda sekretariatet med ansvar för nationella utvärderingar inrättats den 1 juli 1992 (prop. 1991/92:76, bet. UbU18, rskr. 195), är den viktigaste garanten för en kontinuerlig utvärdering av verksamheten de mekanismer som finns inom varje universitet och högskola. Det är därför t.ex. av stor betydelse att det finns en tillräckligt kvalificerad vetenskaplig kompetens inom de organ som svarar för fördelningen av fakultetsmedel. Likaså är det, som jag tidigare anför, väsentligt att formerna för betygssättning av avhandlingar och för tillsättning av tjänster är sådana att en kvalitetsbedömning garanteras. Kompetenta lärare är en avgörande kvalitetsfaktor inom all utbildning.

Flera av de regler som i det föregående ställts upp beträffande behörighetsvillkoren för lärartjänster samt för grund- och forskarutbildning är således motiverade av kvalitetsskäl.

Andra kvalitetsdrivande åtgärder för grundutbildning är t.ex. Högskoleutredningens förslag om examinationsformer för grundutbildningen i form av externa examinatorer och längre tentamensavsnitt samt pedagogisk utbildning av lärare.

Jag anser dock att frågorna om externa examinatorer och längre tentamensavsnitt samt pedagogisk utbildning inte bör regleras av regeringen. Jag ser dessa förslag som insatser för högre kvalitet som närmare bör prövas av dem som ansvarar för grundutbildningen. Ett sådant exempel är Högskoleutredningens förslag om handlingsprogram för pedagogisk utbildning inom ramen för lärarnas tjänstgöring. En annan sådan åtgärd är fortlöpande kursvärderingar, vilken bl.a. förordats av SFS och flera studentkårer.

Universiteten i Uppsala och Göteborg har i sina remissyttranden framhållit att det internationella studentutbytet kommer att leda till en ökad fokusering på kvaliteten i den svenska utbildningen. Det internationella samarbetet inom forskningens område har visat vilken stor genomslagskraft ett sådant utbyte har.

Flera universitet och högskolor har också framhållit sin positiva inställning till Rådet för grundläggande högskoleutbildning (Högskolans grundutbildningsråd). Detta råd som inrättades på förslag från högskoleutredningen har bedrivits som försöksverksamhet sedan den 1 juli 1990.

Jag utgår från att rådet som ett resultat av försöksverksamheten kommer att få fastare former. I avvaktan härpå kommer jag att föreslå regeringen att det fr.o.m. den 1 juli 1992 får en självständig ställning.

Min bedömning: Varje universitet och högskola bör ansvara för sin egen utvärderingsverksamhet.

De nationella utvärderingarna bör utföras med anlitan-
de av olika oberoende organ och grupper och med användning av oli-
ka metoder. Det nationella utvärderingssekretariatets huvudsak-
liga arbetsuppgifter anges.

Skälen för min bedömning: I departementspromemorian redovisades att ansvaret för utvärderingsarbetet dels åvilade respektive universitet och högskola, dels åvilade det nationella utvärderingssekretariatet som enligt riksdagens beslut kommer att inrättas redan den 1 juli 1992 (prop. 1991/92:76, bet. UbU18, rskr. 195).

Utformningen av den *interna* utvärderingsverksamheten är självklart en fråga för varje universitets- eller högskolestyrelse, som har att tillse att det utarbetas planer/program/strategier för en systematisk och kontinuerlig utvärderingsverksamhet, troligen på flera nivåer.

Jag skulle i detta sammanhang vilja understryka vikten av att de *nationella* utvärderingar som skall göras bör göras av *flera*, *oberoende* organ, institutioner, akademier eller grupper som inrättas vid behov. Det nationella sekretariatet för utvärdering och kvalitetskontroll skall således inte utforma ett system eller än mindre en modell för en nationell utvärderingsverksamhet. Tvärtom är det väsentligt att olikartade former av utvärdering utnyttjas för att tillse att utvärderad verksamhet blir allsidigt belyst.

Det nationella utvärderingssekretariatet måste för att kunna fylla sin uppgift inom den nationella utvärderingen ha integritet mot såväl statsmakterna som universiteten och högskolorna. Den självständiga ställningen skall bl.a. manifesteras genom sammansättningen av sekretariatets styrelse.

Uppgifterna för det nationella sekretariatets blir enligt min mening bl.a.

att planera vilka nationella utvärderingar som skall genomföras och begära resurser för detta,

att svara för beställningen av olika nationella utvärderingar,

att sammanfatta och publicera resultaten av de utförda utvärderingar-
na så att dessa når i första hand blivande studenter och beslutsfattare,

att stimulera universitet och högskolor att genomföra egna utvärde-
ringar och bedöma de interna kvalitetssäkrings- och utvärderingssyste-
men som universiteten och högskolorna utvecklar,

att följa upp vilka åtgärder som universitet och högskolor vidtar med
anledning av utförda utvärderingar,

att definiera och utveckla olika metoder för utvärdering,

att deltaga i utvecklandet av olika kvalitetsindikatorer att använda som underlag för resurstilldelning till den grundläggande högskoleutbildningen,

att följa den internationella utvecklingen på området, och

att pröva universitets och högskolors rätt att examinera på olika nivåer.

När det gäller själva utvärderingsverksamheten vill jag också framhålla att det är angeläget att representanter för olika avnämare – näringslivet, staten, landstingen, kommunen etc. – deltar i utvärderingsprocessen i den utsträckning som kan vara motiverat.

Slutligen bör påpekas att utvärderingar kan avse såväl utbildning och forskning i enskilda ämnen som hela utbildningsprogram, men också systemutvärderingar som urvalsprinciper, jämställdhet etc.

11 Principer för dimensionering och resurstilldelning

11.1 Principer för anslag till grundläggande högskoleutbildning och forskning

Mitt förslag: Varje universitet och högskola tilldelas *ett* anslag för grundläggande högskoleutbildning som beräknats enligt vissa kända principer.

De universitet och högskolor som har fast forskningsorganisation tilldelas *ett* fakultetsanslag för forskning med anslagsposter för varje fakultet.

Resurstilldelningen till grundutbildningen skall bygga på följande tre grunder: Kvalitet, studenternas val och effektivitet i resursanvändningen.

Skälen för mitt förslag: Riksdagen beslutade redan 1989 att ett nytt anslagssystem för universitet och högskolor skulle börja tillämpas fr.o.m. budgetåret 1993/94. Beslutet innebar att varje universitet och högskola skulle tilldelas ett ramanslag för grundutbildning och ett ramanslag för forskning. Inom ramanslaget för forskning skulle anslagsposter anges för varje fakultet (prop. 1988/89:65, bet. UbU9, rskr. 148).

I departementspromemorian (s. 33 ff) framhölls bl.a. att det i en ordning med väsentligt ökad självständighet för universitet och högskolor finns ett antal grundläggande krav som måste uppfyllas av ett nytt anslagssystem. Dessa krav var enligt promemorian följande:

★ Det bör tillgodose statsmakternas behov av ett instrument för resursallokering till de huvudsakliga verksamheterna, dvs. grundläggande högskoleutbildning, forskarutbildning och forskning. Det skall ske med hänsyn till den differentiering som följer av t.ex. att fasta resurser för

forskning endast finns vid universitet och vissa högskolor. Det skall dessutom möjliggöra att dessa dimensioneras efter kunskapsområden.

★ Det bör i princip vara neutralt i förhållande till resursslag i verksamheten.

★ Det bör innefatta incitament till konkurrens och fortlöpande utveckling av verksamhetens kvalitet.

★ Det bör vid universitet och högskolor med fast forskningsorganisation underlätta en samlad planering för forskning och utbildning.

★ Det bör möjliggöra en uppföljning och utvärdering av resultatet i verksamheten.

I högskoleutredningens huvudbetänkande framhölls bl.a. anslagssystemets tudelning som en bidragande orsak till den "emotionella skilsmässan" mellan grundutbildning och forskning. Ett alternativ till 1989 års riksdagsbeslut skulle vara ett samlat anslag för såväl forskning som utbildning för varje universitet och högskola.

För egen del vill jag i denna fråga anföra följande.

Den grundläggande ambitionen bakom de långtgående förändringar i nuvarande regelverk för universiteten och högskolorna som jag förordar i denna proposition är att skapa frihet för dessa att besluta om innehåll i och institutionella ramar för verksamheten. Detta innebär att statmakterna överger den direkta styrning av landets institutioner för högre utbildning och forskning som tillämpats under lång tid och överlämnar ansvaret för mycket stora resurser och för utvecklingen av en väsentlig del av infrastrukturen i landet till universiteten och högskolorna.

Ett sådant ställningstagande förutsätter emellertid en visshet om att den nya ordning som införs innefattar kraftfulla incitament för kvalitet och effektivitet i resursutnyttjandet.

De principer för ett nytt anslagssystem för universiteten och högskolorna som jag i det följande föreslår skall gälla har denna utgångspunkt.

Varje universitet och högskola skall erhålla resurser för den grundläggande utbildningen inom ramen för ett samlat anslag. Vid beräkningen av detta kommer regeringen att tillämpa vissa kända beräkningsgrunder som utgår från en bedömning av kostnaderna för olika typer av utbildning. Respektive styrelse är dock inte bunden av dessa beräkningsgrunder, utan skall göra en egen bedömning av hur utbildningen bäst organiseras och genomförs.

De universitet och högskolor som har fast organisation för forskning och forskarutbildning skall likaledes erhålla resurser för sin basorganisation inom ramen för ett samlat anslag, fakultetsanslaget. Detta anslag kommer att anvisas med uppdelning på anslagsposter, motsvarande de fakulteter som skall finnas.

Tilldelningen av resurser för forskning sker redan nu i former som vanligen innebär ett avsevärt mått av kvalitetskontroll. Konkurrensen om de resurser som är bundna i olika typer av tjänster, professurer, forskarassistenttjänster och doktorandtjänster är hård och främjar därmed kvaliteten. Jag vill emellertid understryka vikten av att de system för aktivitetsanknuten budgetering och den kvalitetsprövning som ut-

vecklats inom många fakulteter förfinas och förstärks kontinuerligt. Jag utgår från att dessa blir föremål för utvärderingssekretariatets särskilda uppmärksamhet.

Vad gäller den grundläggande högskoleutbildningen anser jag att resurstilldelningen skall bygga på tre grunder, nämligen:

- ★ Kvalitet
- ★ Studenternas val
- ★ Effektivitet i resursanvändningen.

Jag återkommer senare (avsnitt 11.2) till vissa riktlinjer för hur resurstilldelningssystemet för grundutbildning bör utformas.

Jag har således efter en samlad bedömning stannat för att försöka vidareutveckla 1989 års beslut om separata anslag för grundutbildning och forskning. Huruvida anslagen bör vara ramanslag eller eventuellt borde utformas som bidragsanslag måste övervägas i det utvecklingsarbete som nu måste göras.

Det skall emellertid inte uteslutas att det i utvecklingsarbetet i fråga om anslagsstrukturen ånyo aktualiseras en mer gemensam anslagsform för den grundläggande högre utbildningen och forskningen. Jag återkommer senare (avsnitt 11.2) till frågan om hur utvecklingen av anslagssystemet är tänkt att ske och avser i annat sammanhang återkomma till hur forskning vid de mindre och medelstora högskolorna skall främjas.

Vad jag ovan anfört om skilda anslag för grundutbildning och forskning avser inte Sveriges lantbruksuniversitet, som har ett gemensamt anslag. Det finns nu ingen anledning att föreslå en ändring av denna ordning.

11.2 Dimensionering av och resurser till grundläggande högskoleutbildning

Prop. 1992/93:1

Mitt förslag: Dimensioneringen av grundläggande högskoleutbildning görs i betydligt mer översiktliga termer än i dag. Normalt görs detta per utbildningsområde, i princip motsvarande fakultetsområdena.

Statsmakternas resursberäkningar för de olika utbildningsområdena övervägs inför nästa treårsperiod på grundval av högskoleutredningens förslag.

Inför varje treårsperiod utformas ett utbildningsuppdrag för varje universitet och högskola. Uppdraget bör innehålla dels krav på kvantitativa studieprestationer (helårsprestationer och examina) inom olika utbildningsområden, dels krav på kvalitetssäkringssystem.

Resurstilldelningen till grundutbildningen skulle kunna ske enligt följande huvuddrag:

Huvuddelen av resurserna för grundutbildning tilldelas varje universitet och högskola med en per capita tilldelning upp till det antal helårsprestationer eller examina som anges i utbildningsuppdraget. Så snart studieresultaten föreligger från en viss tidsperiod skall en avräkning göras.

En del av anslaget till grundutbildning fördelas på grundval av i förväg fastställda och kända kvalitetsindikatorer.

"En rörlig resurs" som varje aktiv student för med sig till universitetet eller högskolan skulle kunna komplettera dessa former för resurstilldelning.

Utformningen av nästkommande treårsuppdrag bör göras beroende av utfallet av det tidigare utbildningsuppdraget, dvs. hur många helårsprestationer som uppnåtts och hur många examina som avlagts.

Det skisserade systemet för resurstilldelning bör vara möjligt att införa successivt under den närmaste treårsperioden. Ett utvecklingsarbete genomförs så att resultatet av detta arbete kan ligga till grund för 1993 års proposition om grundläggande högskoleutbildning.

Det nya systemet införs stegvis, med beaktande av de efterhand vunna erfarenheterna.

Skälen för mitt förslag:

Statsmakternas dimensionering

Den nya studieorganisationen med större frihet för den enskilde studenten när det gäller studiernas uppläggning kommer att leda till att de mer detaljerade besluten om antalet platser för olika kurser och utbildningsprogram fattas av universitet och högskolor själva. Statsmakternas

ställningstaganden till dimensioneringen av den grundläggande högskoleutbildningen bör därför i allmänhet vara mycket mer övergripande än dagens detaljerade beslut om planeringsramar. Dessutom bör de vara mer inriktade på presterade resultat än på antalet nybörjarplatser. Regeringen och riksdagen bör dock noga följa utvecklingen när det gäller utbildningsutbudet vid universiteten och högskolorna. På denna punkt överensstämmer mina förslag med promemorians, vilka i princip accepterats av så gott som alla remissinstanser.

Underlag för statsmakternas resursberäkningar

I promemorian redovisades vidare att högskoleutredningen i sitt slutbetänkande skulle göra bedömningar av resursbehoven för olika typer av grundutbildning. I dessa bedömningar skulle - på pedagogiska grunder - skälen anges för varför olika utbildningar borde ha olika resurstilldelning. Alla kostnadsslag, dvs. lärarlöner, material-, utrustnings-, biblioteks-, inrednings- och lokalkostnader m.m., borde vidare ingå. Förutom utrustningskostnaderna (jfr 1989/90:UbU25 s. 102-103) skulle utgångspunkterna för beräkningarna vara att en tillämpning på dagens utbildningsutbud skulle leda till samma totala resursbehov.

Högskoleutredningen har nyligen överlämnat sitt slutbetänkande (SOU 1992:44) Resurser för högskolans grundutbildning till mig. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. Min avsikt är att tillämpa nya beräkningsgrunder för resursfördelningen i den proposition om resurser för grundläggande högskoleutbildning som jag avser att förelägga riksdagen i början av 1993. Jag vill dock redan nu framhålla att de nya beräkningarna endast är avsedda att utgöra grund för statsmakternas resurstilldelning. Det ankommer sedan på varje universitet och högskola att fatta fördelningsbeslut på de grunder som är motiverade utifrån egna beslut om lokalisering, dimensionering, uppläggning och innehåll i kurser och utbildningsprogram.

Utformning av utbildningsuppdrag

Inför varje treårsperiod bör varje universitet och högskola få ett utbildningsuppdrag som dels innehåller de kvantitativa målen för grundutbildningen, dels krav på åtgärder för att säkra kvaliteten.

De kvantitativa målen i utbildningsuppdraget borde enligt promemorian inte uttryckas i planeringstermer utan i prestationstermer, såsom det faktiska antalet helårsstudenter (utnyttjade årsstudieplatser), antalet helårsprestationer och antalet examinerade. I uppdraget borde en kombination av dessa prestationsmått användas.

I promemorian angavs vidare att statsmakterna inte borde avhända sig möjligheterna att avväga utbildningsutbud och examination mellan olika områden. Hur detaljerat detta skulle göras måste avgöras från fall till fall. Dock angavs att den maximala preciseringen av utbildningsutbudet borde kunna stanna vid s.k. utbildningsområden, vilka i princip mot-

svarade fakultetsområdena med tillägg av lärarutbildning och konstnärlig utbildning.

Vad gäller antalet examinerade angavs att det totala antalet examina alltid borde anges, men att därutöver minimisiffror endast skulle preciseras för sådana examina där statsmakterna hade anledning att förvissa sig om ett tillräckligt antal examinerade vid vissa tidpunkter. Som exempel på sådan examina angavs bl.a. lärarexamina och yrkesexamina inom vårdområdet.

Utformningen av utbildningsuppdragen möts i princip inte med några större invändningar. En del remissinstanser anmärker dock på att de inte riktigt förstår resurstilldelningens koppling till de olika prestationsmåten.

För egen del anser jag att de kvantitativa målen i utbildningsuppdraget bör uttryckas i prestationstermer i form av ett visst antal helårspresentationer, eventuellt i kombination med antal examinerade. Hur detaljerat detta skall göras måste kunna variera. Preciseringen av utbildningsuppdraget bör kunna stanna vid de i promemorian föreslagna utbildningsområdena, vilka i princip motsvarar fakultetsområdena med tillägg av lärarutbildning och konstnärlig utbildning.

Härutöver bör enligt min mening minimiantalet examinerade anges för sådana examina där statsmakterna har anledning att förvissa sig om ett tillräckligt antal examinerade vid vissa tidpunkter.

I utbildningsuppdraget bör också ingå krav på universitetet eller högskolan att utveckla system för säkring av kvaliteten samt eventuella uppdrag att utveckla ny utbildning.

Utformningen av nästkommande treårsuppdrag bör göras beroende av utfallet av det tidigare utbildningsuppdraget, dvs. hur många helårspresentationer som uppnåtts och hur många examina som avlagts.

Resurstilldelningssystem

I promemorian diskuterades två modeller för hur resurstilldelningen skulle kunna kopplas till utbildningsuppdraget på ett sådant sätt att studenternas efterfrågan skulle påverka resurserna.

Den ena modellen förutsatte en fast resurstilldelning för en minsta utbildningsvolym varje treårsperiod, vilket skulle ge stabilitet och kontinuitet i verksamheten. Denna modell innebar att ett dåligt platsutnyttjande skulle få genomslag i tilldelningen först i efterhand och först efter ett nytt treårsbeslut.

I den andra modellen skulle i stället intervall anges för utbildningsvolymen i uppdraget. En viss bastilldelning anvisades baserad på intervallets mitt, medan det rörliga bidraget skulle tillföras i förhållande till antalet faktiska studenter. Fördelen med denna modell angavs vara att den dels borde medföra ett ökat antal platser, dels att resurstilldelningen direkt skulle påverkas av studenttillströmningen. Vissa tekniska och administrativa problem antydde dock i promemorian.

Flertalet universitet och högskolor har inte oväntat tagit fasta på stabiliteten i modell 1 samt de tekniska och administrativa problemen med

modell 2. SACO, Statskontoret och Riksrevisionsverket förordar en vidareutveckling av modell 2. SFS förordar också modell 2 under förutsättning av fritt tillträde.

Jag vill återigen erinra om mina utgångspunkter att resurstilldelningssystemet bör utformas så att resurserna utnyttjas effektivt, samtidigt som kvaliteten höjs och förnyelsen främjas. Dessutom bör studenternas efterfrågan få genomslagskraft både vad gäller val av utbildning och av universitet eller högskola.

Då jag inte anser att någon av modellerna i promemorian motsvarade dessa högt ställda krav har jag kommit fram till att ett resurstilldelningssystem för grundutbildningen borde ha följande huvuddrag:

Utbildningsuppdraget anger statens krav vad gäller helårsprestationer inom olika utbildningsområden och ett visst antal examina på respektive universitet och högskola. Staten betalar för fullgjort uppdrag. Det står självfallet varje universitet och högskola fritt att anta studenter utöver uppdraget.

Huvuddelen av resurserna för grundutbildning tilldelas varje universitet och högskola med en per capita tilldelning upp till det antal helårsprestationer eller examina som anges i utbildningsuppdraget. Resursberäkningen för olika utbildningsområden bör utgå från kända och enhetliga principer. Så snart studieresultaten föreligger från en viss tidsperiod skall en avräkning göras.

En del av anslaget till grundutbildning bör fördelas på grundval av i förväg fastställda och kända kvalitetsindikatorer.

"En rörlig resurs" som varje aktiv student för med sig till universitet eller högskolan skulle kunna komplettera dessa former för resurstilldelning.

Dessa principer bör enligt min uppfattning sammantaget kunna leda till ett resurstilldelningssystem som medför de önskvärda effekterna. Dock kvarstår en rad tekniska frågor att lösa, bl.a. anslagskonstruktionen, kreditfrågor m.m.

Det skisserade systemet för resurstilldelning bör vara möjligt att införa successivt under den närmaste treårsperioden. Ett utvecklingsarbete bör inledas omgående under medverkan av företrädare för universitet och högskolor. Detta arbete skall ligga till grund för 1993 års proposition om grundläggande högskoleutbildning, som bör innehålla en plan för genomförandet. Denna plan skall omfatta utbildningsuppdragets utformning och tekniken i den prestationsrelaterade resurstilldelningen. Därvid bör bl.a. beaktas det tidsmässiga sambandet mellan budgetår och periodisering av statens ersättning för fullgjort uppdrag. Vidare skall relationen mellan begreppen helårsprestation och utnyttjade årsstudieplatser diskuteras. Därutöver skall de s.k. småämnenas ställning belysas.

I det skisserade systemet innefattas också de fristående universitet eller högskolor som efter erforderlig kvalitetsprövning erhållit rätten att utfärda examina.

Detta arbete skall även omfatta utvecklandet av de tidigare nämnda systemen för säkring av kvaliteten och valet av kvalitetsindikatorer. Jag räknar med att systemet förändras över tid. I denna del bör utvärderingssekreterariatet medverka. Slutligen skall olika lösningar övervägas beträffande den studentanknutna "rörliga" resursen.

Jag räknar med att det nya systemet införs stegvis, med beaktande av de efterhand vunna erfarenheterna. Om det inom ramen för denna process visar sig att väsentliga delar av det föreslagna systemet inte kan genomföras i praktiken, kommer en återgång till huvuddragen i nuvarande ordning att behöva aktualiseras.

11.3 Resurser till forskning och forskarutbildning

Mitt förslag: Avvägningen mellan de medel som anvisas med fakultetsanslagen och de medel som anvisas till forskningsråden kommer att göras i kommande propositioner om forskning.

Universitet och högskolor tillåts göra vissa begränsade omfördelningar mellan fakultetsområdena under löpande treårsperiod.

Ansvar för vissa forskarutbildningsämnen anges i en "krysslista".

Skälen för mitt förslag: Fördelningen mellan fasta och rörliga resurser för forskning, dvs. resursavvägningen mellan fakulteter och forskningsråd, är av stor betydelse för forskningspolitiken. Avvägningen mellan fasta och rörliga resurser är en balansgång mellan kontinuitet och förnyelse, där det också gäller att uppnå både kvalitet och bredd.

Kontinuitet och förnyelse är förutsättningar för kvalitet i forskningen. Kontinuiteten innebär att en fast organisation måste finnas med kvalificerade tjänster, utrustning och lokaler. Förnyelsekravet innebär att resurser måste kunna styras och omfördelas till utvecklingsområden, områden med särskilda behov och till nyskapande forskare.

Den centrala frågan om balansen mellan fasta och rörliga forskningsresurser har särskilt uppmärksammats i de budgetdirektiv enligt vilka berörda myndigheter utarbetar underlag för den kommande forskningspropositionen. Myndigheterna skall redovisa såväl för- och nackdelar med den rådande fördelningen samt vilka förändringar i denna som eventuellt anses önskvärda.

Eftersom denna fråga är av central betydelse också utifrån såväl aspekten frihet för universitet och högskolor som formerna för kvalitetsprövning av verksamheten uppmärksammades den också i departementspromemorian. I remissyttrandena uttrycker flera universitet och högskolor önskemål om att andelen fasta forskningsresurser, dvs. anslagsmedel över vilka universitet och högskolor förfogar direkt, skall öka.

Samtliga berörda myndigheter kommer, som jag tidigare nämnt, att lämna en utförligare belysning av denna fråga i sina fördjupade anslagsframställningar inför treårsperioden 1993/94 - 1995/96. Jag avser att med utgångspunkt i det underlag som myndigheterna lämnar ta upp denna fråga i 1993 års forskningsproposition.

Som framhölls i den remitterade promemorian är utgångsläget när det gäller systemet för resurstilldelning för forskning och forskarutbildning i väsentliga avseenden ett annat än det som gäller för den grundläggande högskoleutbildningen. Promemorian pekade på att t.ex. decentraliseringen redan är längre driven och att en omfattande granskning av kvaliteten i arbetet redan försiggår.

Det erinrades också om att universitet och högskolor i många fall har utvecklat olika former av s.k. aktivitetsrelaterad budgetering, dvs. att resurser tilldelas med hänsyn tagen till bl.a. förekomsten av externa anslag, antal disputationer, publicerade rapporter.

Det nuvarande anslagssystemet för forskarutbildning och forskning innebär att medel anvisas för vart och ett av de olika fakultetsområdena. Inom ramen för anslagen öronmärks de minsta belopp som skall användas för studiefinansiering inom forskarutbildningen. I övrigt har varje universitet och högskola i princip fri dispositionsrätt över anslagen.

Fr.o.m. budgetåret 1993/94 fattas, som riksdagen redan beslutat om, samtliga beslut om inrättande av professurer av respektive universitet och högskola. De beslut som regering och riksdag hittills fattat om inrättande av professurer har inneburit att en varierande, men i vissa fall betydande del av fakultetsanslagen varit knuten till tjänster som inrättats av statsmakterna. Som regel har dock professurerna inrättats efter förslag från berörda universitet och högskolor.

Statsmakternas medelsanvisning görs och måste göras framför allt utifrån allmänna bedömningar av såväl samhällseliga som vetenskapliga behov samt av var resurserna kan användas på bästa sätt.

De forskningspolitiska bedömningarna görs nu samlat i de forskningspropositioner, som regeringen lägger fram vart tredje år. Ett omfattande och kvalificerat beslutsunderlag tas fram inför dessa forskningspolitiska beslut. De krav, som det nya statliga budgetsysteem innebär, på uppföljning, utvärdering och resultatredovisning är helt i linje med vad som redan tillämpats i det forskningspolitiska beslutsfattandet.

I den remitterade departementspromemorian angavs att det i de fortsatta förberedelserna för att införa det nya anslagssystem, som skall gälla fr.o.m. budgetåret 1993/94, borde prövas möjligheterna och formerna för att i viss mån grunda resurstilldelningen på kriterier som hänför sig till erhållna resultat inom universitetens och högskolornas forskning och forskarutbildning.

Som jag tidigare framhållit utgår jag från att utvärderingssekreteriet kommer att följa frågan om de system för aktivitetsanknuten budgetering som utvecklats vid många fakulteter mycket noga och därmed bidra med ytterligare underlag. Min bedömning är att eventuella princi-

piella förändringar därmed inte bör aktualiseras förrän inför den treårsperiod som inleds den 1 juli 1996.

För att öka möjligheterna att på kort sikt beakta ändrade behov och förutsättningar bör, i enlighet med promemorian, bestämmelserna för fakultetsanslaget utformas så att berörda högskolestyrelser under treårsperioderna har möjlighet att göra vissa begränsade omfördelningar mellan fakultetsområdena. Storleken av de förändringar som eventuellt görs under perioden och motiven för dessa bör redovisas inför nästkommande treårsplanering.

I promemorian skisserades ett system med en "krysslista", som skulle ange ansvaret för vissa forskarutbildningsämnen. Flertalet remissinstanser tillstyrker en sådan. Jag kommer, efter närmare diskussioner med berörda universitet och högskolor, att återkomma till denna fråga i 1993 års forskningsproposition.

11.4 Resurser för lokaler, inredning och utrustning

Jag anser det vara motiverat att i detta sammanhang ge en sammanfattande redogörelse för situationen i fråga om universitetens och högskolornas lokaler m.m.

Samtidigt med införandet av ett nytt anslagssystem den 1 juli 1993 övertar universitet och högskolor **lokalförsörjningsansvaret** från Byggnadsstyrelsen. Det innebär att de själva får svara för hela planeringen av lokalförsörjningen och för anskaffningen av lokaler. De medel som för närvarande anvisas via det särskilda lokalkostnadsanslaget avses läggas in i anslagen för grundläggande högskoleutbildning och forskning.

Frågan om **fastighetsförvaltningen** inom högskoleområdet utreds för närvarande av organisationskommittén för Byggnadsstyrelsens ombildning. Med anledning av de förslag som regeringen lade fram i propositionen 1991/92:44 om riktlinjer för den statliga fastighetsförvaltningen och ombildning av byggnadsstyrelsen m.m. – innebärande bl.a. att uppgiften att förvalta statens fastigheter skall skiljas från myndigheternas lokalförsörjningsansvar – har kommittén fått i uppdrag bl.a. att

★ särskilt beakta vikten av att fastighetsförvaltningen på högskoleområdet organiseras på ett sätt som tar hänsyn till verksamhetens särart och ger utrymme för självständigt agerande från universitetens och högskolornas sida,

★ pröva om det är nödvändigt att även i fråga om högskolefastigheterna ha ansvaret för fastighetsförvaltningen skilt från ansvaret för lokalförsörjningen,

★ uppmärksamma frågan om hyresavtalens längd,

★ belysa hur en enligt regeringens förslag förändrad fastighetsförvaltning påverkar verksamheten,

★ belysa förslagets konsekvenser för behoven av anslag till utbildning och forskning,

★ utgå från att samtliga donationsfastigheter även fortsättningsvis skall förvaltas av staten.

Kommittén avser att lämna sitt förslag till chefen för Finansdepartementet den 1 september 1992. Jag räknar med att regeringen därefter inom kort återkommer till riksdagen med slutliga förslag bl.a. såvitt gäller fastighetsförvaltningen för universitet och högskolor.

Jag räknar vidare med att alla medel för **löpande årliga kostnader för inredning och utrustning** fr.o.m. budgetåret 1993/94 skall anvisas via anslagen till grundutbildning respektive forskning.

Enligt regeringens myndighetsspecifika direktiv för anslagsframställningarna för budgetåren 1993/94 - 1995/96 skall Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, vars uppgifter fr.o.m. den 1 juli 1992 kommer att övertas av den nya servicemyndigheten, redovisa fördelar och nackdelar med olika sätt att **finansiera investeringsutgifter för utrustning** i samband med **större nyanskaffningar** med anledning av exempelvis nya lokaler, nya eller utökade utbildningar, särskilda forskningssatsningar etc. Det är bl.a. aktuellt att jämföra olika lånesystem med skilda typer av anslagssystem. Jag räknar med att kunna ta ställning i denna fråga i samband med att jag behandlar anslagen för budgetåret 1993/94.

12 Genomförande m.m.

Mitt förslag: Den nya högskolelagen bör träda i kraft den 1 juli 1993. Vissa konsekvensändringar bör göras i lagen (1982:764) om vissa läkartjänster vid upplåtna enheter, m.m.

Skälen för mitt förslag: Enligt min mening är det angeläget att den nya högskolelagen skall gälla fr.o.m. den 1 juli 1993. Min avsikt är att regeringen skall utfärda en ny högskoleförordning som skall gälla från samma tidpunkt.

Förslaget till ny högskolelag medför att hänvisningen till nu gällande högskolelag i 3 § lagen (1982:764) om vissa läkartjänster vid upplåtna enheter, m.m. bör ändras. I samma paragraf bör uttrycket "högskoleenhet" bytas ut mot "högskola". Vidare medför de studieorganisatoriska förändringar jag föreslagit att uttrycket "på läkarlinjen" i 1 § samma lag bör bytas ut mot "för läkarexamen".

Principerna för dimensionering bör kunna tillämpas i 1993 års proposition om grundläggande högskoleutbildning, medan det nya resurstilldelningssystemet för grundutbildningen bör införas successivt. Bl.a. behöver en rad anslagstekniska frågor belysas ytterligare. Nästkommande treårsperiod (1996/97 - 1998/99) bör dock de nya principerna kunna tillämpas i full utsträckning.

I 1993 års forskningsproposition behandlas bl.a. frågorna om avvägning mellan forskningsråd och fakulteter samt mellan olika fakultetsområden och universitet/högskolor.

13 Upprättade lagförslag

Prop. 1992/93:1

I enlighet med vad jag har anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. högskolelag,
2. lag om ändring i lagen (1982:764) om vissa läkartjänster vid upplåtna enheter, m.m.

Lagförslaget under 2 har upprättats efter samråd med statsrådet Könberg.

14 Specialmotivering

Förslag till högskolelag

1 kap.

1 §

I denna lag ges bestämmelser om universitet och högskolor under statligt, kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap.

Vad som i fortsättningen sägs om högskolor avser både universitet och högskolor, om inte något annat anges särskilt.

Lagens tillämpningsområde är enligt *första stycket* i denna paragraf begränsat till universitet och högskolor under offentligt huvudmannaskap.

Termen "högskolan" som sammanfattande beteckning på universitet och högskolor har utmönstrats. För att inte ständigt behöva upprepa "universitet och högskolor" används i fortsättningen i lagen den tekniken att vad som sägs om högskolor också gäller universitet, om inte annat särskilt anges. Detta framgår av *andra stycket*.

2 §

Staten skall som huvudman anordna högskolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och
2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.

I forskning och utvecklingsarbete ingår att sprida kännedom om verksamheten samt om hur sådana kunskaper och erfarenheter som har vunnits i verksamheten skall kunna tillämpas.

I denna paragraf anges uppgifterna för de universitet och högskolor som staten är huvudman för. Vad som skall höra hit har behandlats i avsnitt 4.1.

Det är att märka att föreskriften om utbildningen inte innebär att all utbildning inom universitet och högskolor i samma mån skall ha sin grund såväl i vetenskap som i beprövad erfarenhet. För åtskilliga traditionella akademiska ämnen torde grunden i allt väsentligt vara det ve-

tenskapliga. I andra ämnen åter kan den beprövade erfarenheten i högre grad ligga till grund för utbildningen. Det är en sak för universitet och högskolor att i respektive ämne göra den avvägning som krävs med hänsyn till nödvändigheten att åstadkomma en kvalitativt högtstående utbildning.

Forskningen har, på det konstnärliga området, sin parallell i det konstnärliga utvecklingsarbetet. Därutöver finns det ett annat utvecklingsarbete, nämligen det som framför allt har att göra med att finna praktiska tillämpningar av forskningsresultat. Sådant utvecklingsarbete har tagits upp som en uppgift sidoordnad till forskning. Begreppsapparaten på detta område har berörts i avsnitt 4.3.

I paragrafen anges vidare att i forskning och utvecklingsarbete ingår att sprida kännedom om verksamheten och om vunnen kunskap och erfarenhet. Att informationsåtgärderna på detta sätt integreras som en del av forskningen och utvecklingsarbetet är en terminologisk förändring i förhållande till nu gällande högskolelag. I realiteten är det dock uppgifter som i den akademiska traditionen sedan lång tid hör intimt samman med forskning och utvecklingsarbete.

3 §

Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

Förevarande bestämmelse om att verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning är en skärpning av detta samband i jämförelse med nuvarande reglering. Ändringen har berörts i avsnitt 4.1.

4 §

Verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

Det är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna vid högskolorna att de tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

I denna paragraf ställs i *första stycket* kravet på universitet och högskolor att hålla en hög kvalitet både när det gäller utbildning och när det gäller forskning och konstnärligt utvecklingsarbete. När det i paragrafen sågs att verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, innebär det dels att kvantiteten får underordnas kvaliteten, dels att universitet och högskolor inte skall ge sig in på områden där man inte förmår hålla godtagbar kvalitet.

I *andra stycket* anges att ett effektivt resursutnyttjande är en gemensam angelägenhet för personalen vid lärosätena och studenterna där.

För personalen tjänar bestämmelsen som en erinran om att var och en på sin post har ett ansvar för att de resurser som finns utnyttjas effektivt för att nå en hög kvalitet.

Ett praktiskt ansvar för ett effektivt resursutnyttjande läggs emellertid också på studenterna. Att så sker speglar att studenterna inte bara intar

ställning som avnämare av lärosätenas utbildningsutbud utan i realiteten är integrerade i den akademiska verksamhet som bedrivs vid lärosätena. Med denna faktiska ställning följer också ett praktiskt delansvar för verksamheten. Bestämmelsen kan t.ex. läggas till grund för sådana prioriteringar vid urval till kurser som gynnar dem som bedriver sina studier seriöst och med en rimlig framgång.

Med studenter avses i lagen såväl studenter i grundutbildning som forskarstuderande, om inte annat särskilt anges.

5 §

I högskolornas verksamhet skall jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttagas.

Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Bestämmelsen i första stycket i denna paragraf inskräpper en skyldighet att i alla sammanhang i verksamheten vid våra universitet och högskolor se till att inte någon missgynnas på grund av sitt kön. Jämställdhet mellan kvinnor och män skall alltid iakttagas. Upprätthållande av denna regel har setts som en av förutsättningarna för en god utveckling vid våra lärosäten.

Det bör i sammanhanget anmärkas, att regeln inte innebär, att någon mindre meriterad skall ges försteg, därför att vederbörande tillhör ett i sammanhanget underrepresenterat kön. En sådan ordning vore direkt stridande mot kravet på hög kvalitet i verksamheten. Däremot får inte vid meritvärderingen finnas grunder, som med fog kan anses tjäna till att ensidigt gynna eller missgynna endera könet.

I andra stycket har tagits in en regel om att förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden bör främjas i verksamheten. En liknande föreskrift finns i den nu gällande högskolelagen. Det är dock att märka att medan den äldre bestämmelsen bara tog sikte på utbildningen avser den nya hela verksamheten. Frågan har berörts i avsnitt 4.2.

6 §

För forskningen skall som allmänna principer gälla att

1. forskningsproblem får fritt väljas,
2. forskningsmetoder får fritt utvecklas, och
3. forskningsresultat får fritt publiceras.

I likhet med vad som är fallet i nu gällande högskolelag anges här principerna för forskningens frihet. Bestämmelsen har redaktionellt fått en ändrad uppställning, men någon ändring i sak är inte avsedd.

7 §

Utbildningen skall omfatta såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning. I grundläggande högskoleutbildning ingår även fortbildning och vidareutbildning.

Av denna bestämmelse framgår att terminologiskt räknas fortbildning och vidareutbildning såsom hörande till grundutbildningen. Vad som fortsättningsvis sägs om grundutbildning gäller alltså även fortbildning och vidareutbildning.

8 §

Den grundläggande högskoleutbildningen skall väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock medge undantag när det gäller konstnärlig utbildning.

Forskarutbildningen skall bygga på en grundläggande högskoleutbildning.

Bestämmelserna i denna paragraf syftar till att ange utgångsnivåerna för grundutbildning respektive forskarutbildning. När det beträffande grundutbildningen sägs att den väsentligen skall bygga på de kunskaper som fås på de treåriga nationella programmen i gymnasieskolan ges därmed stöd för att i viss omfattning kräva något därutöver, t.ex. viss praktik. Jämför vad som sägs i anslutning till 4 kap. 2 §.

För konstnärlig utbildning lämnas en möjlighet till undantag från regeln att utbildningen skall baseras på den kunskapsnivå som fås i treårig gymnasieutbildning.

9 §

Den grundläggande högskoleutbildningen skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område som utbildningen avser. Utbildningen bör också utveckla studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå.

Forskarutbildningen skall, utöver vad som gäller för grundläggande högskoleutbildning, ge de kunskaper och färdigheter som behövs för att självständigt kunna bedriva forskning.

Bakgrunden till bestämmelserna i denna paragraf har behandlats i avsnitt 4.2. Såsom där framhållits ligger i kravet att studenterna skall utveckla sin förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå att uppmärksamhet skall ägnas åt studenternas språkbehandling.

10 §

Kommuner och landsting får anordna högskolor endast med regeringens medgivande. Sådant medgivande kan begränsas till att avse enbart grundutbildning.

Regleringen här har sin motsvarighet i 15 § i den nu gällande högskolelagen. Den förändringen har emellertid gjorts att medgivandet för kommuner och landsting att anordna högskolor inte längre måste begränsas till att avse enbart grundutbildning.

Regeringen föreskriver vilka examina som får avläggas vid högskolorna.

Såsom framgår av avsnitt 5.2 har det från kvalitetssynpunkt ansetts viktigt att reglera vilka examina som får förekomma inom det offentliga högskoleväsendet samt de olika lärosätenas rätt att utdela olika examina. Genom denna paragraf ges regeringen rätten att föreskriva vilka examina som får avläggas vid de olika lärosätena.

2 kap.

1 §

Riksdagen beslutar vilka statliga högskolor som skall finnas.

Inrättandet av universitet och högskolor under statligt huvudmannaskap är enligt denna bestämmelse frågor som det förbehålls riksdagen att besluta om. Detta är naturligt med hänsyn till den vikt som läggs vid dessa lärosäten. Föreskriften ansluter också till principen att inrättandet av nya myndigheter – och de statliga lärosätena utgör från förvaltningsrättslig synpunkt förvaltningsmyndigheter – är frågor som i regel underställs riksdagen. Riksdagens finansmakt gör för övrigt att regeringen endast undantagsvis disponerar medel på sådant sätt att regeringen kan inrätta en ny myndighet på egen hand.

2 §

Styrelsen för en högskola har inseende över högskolans alla angelägenheter och svarar för att dess uppgifter fullgörs.

Bestämmelsen anger styrelsens övergripande och yttersta ansvar för verksamheten vid universitet och högskolor. Med den avreglering som nu avses bli genomförd blir behovet av en kraftfull sammanhållande lokal ledning större.

3 §

För ledningen av verksamheten närmast under styrelsen skall varje högskola ha en rektor.

Ledningen närmast under styrelsen skall enligt denna paragraf vid varje universitet och högskola ankomma på en rektor. Begreppet rektorsämbete är utmönstrat. Ansvar för det fortlöpande överinseendet vilar alltså på en bestämd befattningshavare och inte, som för närvarande, på en organisatorisk enhet.

Det förhållandet att rektor – och inte ett rektorsämbete – bär det dagliga ledningsansvaret är inte uttryck för att den administrativa staben kring rektor skulle vara mindre behövlig än förut. Givetvis krävs en sådan stab och med det ökade lokala ansvaret torde det finnas all anled-

ning att rektorerna har tillgång till kvalificerade administrativa chefer i sin förvaltning.

Prop. 1992/93:1

4 §

I styrelsen för en högskola skall högskolans rektor ingå.

Regeringen utser flertalet av styrelsens övriga ledamöter. Därvid bör regeringen välja personer med bakgrund i sådan verksamhet som är av betydelse för högskolans utbildnings- eller forskningsuppdrag.

Lärare och studenter vid högskolan har rätt att vara representerade i styrelsen.

Företrädare för de anställda har närvaro- och yttranderätt vid styrelsens sammanträden.

Bestämmelserna om styrelsens sammansättning är förenklade i förhållande till den nuvarande regleringen på området. Frågan om vilka regler som lämpligen borde ha lagform har behandlats i avsnitt 9.2. Såsom berörts i anslutning till 2 kap. 2 § får styrelsen med den ökade lokala friheten för lärosätena ett större ansvar. Det har därför också ansetts lämpligt att i lagen göra vissa markeringar angående styrelsens sammansättning.

I *första stycket* anges att universitetet eller högskolans rektor skall ingå i styrelsen. Däremot tas i lagen inte ställning till om rektor eller någon annan skall vara styrelsens ordförande. Det ligger i regeringens hand att bestämma.

Andra stycket innehåller dels föreskriften om att regeringen skall utse flertalet av de styrelseledamöter som skall finnas förutom rektor, dels en anvisning om de kvalifikationer som de av regeringen utsedda ledamöterna bör ha.

I *tredje stycket* ges lärare och studenter vid respektive universitet och högskola rätt att utse företrädare för sig i lärosätets styrelse. Något antal anges inte, liksom det inte heller har gjorts beträffande de ledamöter som regeringen utser. Av andra stycket framgår dock att de av regeringen utsedda ledamöterna ovillkorligen skall utgöra flertalet. Det får i övrigt ankomma på regeringen att ge föreskrifter om det antal ledamöter som skall utses.

Enligt *fjärde stycket* har vad som kallas företrädare för de anställda närvaro- och yttranderätt vid styrelsens sammanträden. Vad som här avses är fackliga företrädare, till skillnad från de företrädare för lärarna som enligt andra stycket får utses av lärarkollegiet vid lärosätet. De fackliga representerarna är inte ledamöter av styrelsen och får därför inte delta i besluten.

5 §

För forskning och forskarutbildning skall det, vid de högskolor som riksdagen beslutar, finnas fakulteter, var och en för ett särskilt vetenskapsområde. För fakultetens uppgifter svarar det eller de organ som högskolestyrelsen beslutar (fakultetsnämnder).

Flertalet ledamöter i fakultetsnämnderna skall vara vetenskapligt kompetenta lärare inom fakulteten. De skall utses genom val inom fakul-

teten. Studenterna vid de högskolor där fakulteten skall verka har rätt att vara representerade i fakultetsnämnderna.

Prop. 1992/93:1

I denna paragraf regleras fakulteterna och fakultetsorganen.

Av *första stycket* framgår att det för forskning och forskarutbildning skall finnas fakulteter vid de universitet och högskolor som riksdagen bestämmer. Varje fakultet omfattar ett särskilt vetenskapsområde. Fakulteten utgör sålunda den organisatoriska ram inom vilken forskning och forskarutbildning skall ske.

Vilket eller vilka organ som skall ansvara för fakultetens uppgifter läggs det i styrelsens hand att besluta. Styrelsen kan sålunda besluta att ha ett ledningsorgan för hela fakulteten eller att dela upp ledningsansvaret på flera sidoordnade organ (svarande mot sektionsnämnder). Oavsett om det blir ett eller flera organ, kallas de organ som svarar för fakultetens uppgifter, respektive för en del av fakultetens uppgifter, för fakultetsnämnder.

Givetvis kan styrelsen också organisera fakulteten så att den har ett överordnat organ och därunder ett antal organ för delområden. I så fall blir det emellertid bara det överordnade organet som i egentlig mening svarar för fakultetens uppgifter. Det är därför endast det som i lagens mening är en fakultetsnämnd. De underlydande – beredande organen – bör då ges en annan beteckning.

Även om en fakultet är inrättad vid ett bestämt lärosäte kan dess verksamhetsområde omfatta även andra mindre lärosäten. Av bestämmelsen i detta stycke följer emellertid att det är styrelsen vid det universitet eller den högskola där fakulteten har inrättats som äger att bestämma hur fakultetsnämndsorganisationen skall se ut. En annan sak är att det framstår som självklart att den styrelsen samråder med styrelserna vid övriga högskolor, som kan vara berörda.

I *andra stycket* ges bestämmelser om fakultetsnämndernas sammansättning. Bakgrunden till bestämmelserna har behandlats i avsnitt 9.2. Beträffande innebörden av uttrycket vetenskapligt kompetent hänvisas till vad som anförs i anslutning till 3 kap. 2-5 §§.

6 §

Vid de högskolor där det finns en fakultet svarar fakultetsnämnden också för grundutbildningen inom sitt vetenskapsområde, om inte högskolestyrelsen inrättar särskilda organ för grundutbildningen. Vid övriga högskolor skall styrelsen inrätta organ för grundutbildningen.

Av ledamöterna i de särskilda organen för grundutbildning skall flertalet vara lärare vid högskolan. Studenterna vid högskolan har rätt att vara representerade i sådana organ.

Såsom framhållits i avsnitt 9.2 bör huvudregeln vara att vid de universitet och högskolor där fakulteter finns inrättade skall fakultetsnämnden svara också för grundutbildningen inom sitt vetenskapsområde. Skulle fakultetens uppgifter ha fördelats på flera fakultetsnämnder, innebär regeln givetvis att utbildningsansvaret normalt är fördelat på motsvarande

sätt. Styrelsen är dock fri att inrätta särskilda organ för grundutbildningen, om den så finner lämpligt.

Vid sådana högskolor som inte har fakultet blir det nödvändigt att inrätta särskilda organ för grundutbildningen. Den uppgiften ankommer på styrelsen.

I de fall då särskilda organ för grundutbildning inrättas, gäller beträffande sammansättningen att flertalet ledamöter skall vara lärare vid högskolan. Vidare har studenterna där rätt att vara representerade i organet. I avsnitt 9.2 har framhållits att lärarledamöterna bör utses efter valförfarande bland de berörda lärarna samt att det bör ankomma på styrelsen att besluta om hur valförfarandet skall gå till.

3 kap.

1 §

I tjänsten som lärare vid högskolorna får ingå att handha utbildning, forskning eller konstnärligt utvecklingsarbete samt administrativa uppgifter. Till en lärares uppgifter hör också att följa utvecklingen inom det egna ämnesområdet.

I denna paragraf anges de olika huvudmoment som får ingå i en lärartjänst vid universitet och högskolor. Föreskrifter med i huvudsak samma innebörd finns för närvarande i 19 kap. högskoleförordningen. Där är dock skyldigheten att bedriva forskning begränsad till vissa lärartjänster.

Bestämmelsen anger sålunda vilka moment som statens som arbetsgivare kan lägga in i en lärartjänst. Det förhållandet att de angivna momenten kan ingå i en lärartjänst har emellertid inte avsetts innebära att de också alla måste ingå i varje lärartjänst. Vilka moment som skall ingå i det enskilda fallet beror på de föreskrifter som regeringen kan ha meddelat och därutöver på anställningsavtalet. Såsom framhållits i avsnitt 8.2 kommer det att finnas delar av grundutbildningen, som i allt väsentligt vilar på beprövad erfarenhet snarare än på vetenskaplig grund. När det gäller lärare på sådana områden är det givetvis inte rimligt att forskning ingår i tjänsteplikterna.

2-4 §§

2 § Den främsta lärartjänsten är tjänsten som professor.

Professorstjänster skall finnas inrättade i tillräcklig omfattning för att forskning och utbildning skall kunna bedrivas på en hög kvalitativ nivå inom olika vetenskapsområden.

Endast den som visat vetenskaplig och pedagogisk skicklighet får ges en tjänst som professor. Regeringen får utfärda närmare föreskrifter om behörighet och befordringsgrunder för tjänster som professor.

3 § Tjänster som professor tillsätts med förordnande tills vidare utan tidsbegränsning, om inte annat följer av andra stycket.

Tjänster som professor får tillsättas för en bestämd tid, om det är fråga om

Prop. 1992/93:1

1. konstnärlig verksamhet, eller
2. adjungering till en högskola av någon som har sin huvudsakliga verksamhet utanför högskoleväsendet.

4 § Den som har fått en tjänst som professor utan tidsbegränsning får skiljas från tjänsten endast om professorn

1. genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av tjänsteallganden har visat sig uppenbart olämplig att inneha tjänsten eller
2. har uppnått gällande pensionsålder eller annars enligt lag är skyldig att avgå med pension.

I dessa paragrafer ges ett antal bestämmelser rörande professorstjänsterna. Bakgrunden har berörts i avsnitt 8.4.

I 2 § anges att professorstjänsten är den främsta lärartjänsten. I konsekvens därmed skall också de högsta behörighetskraven ställas på den som skall ges en professorstjänst. Dessa krav anges så att endast den som har visat både vetenskaplig och pedagogisk skicklighet får ges en tjänst som professor. Att ha visat skicklighet innebär mer än att enbart ha vetenskaplig kompetens, när det gäller den vetenskapliga sidan. Meritkraven framgår också indirekt av föreskriften om hur stort antal professorstjänster som skall finnas inrättade. Tjänster skall sålunda finnas i den omfattning som krävs för att forskning och utbildning skall kunna bedrivas på en hög kvalitativ nivå inom olika vetenskapsområden. Därmed är också sagt att en hög kvalitet i verksamheten förutsätts till en väsentlig del vara professorernas ansvar. Vidare framgår att professorernas ansvar skall omfatta såväl utbildning som forskning. Av 3 § framgår att professorstjänster, med två undantag, skall tillsättas med förordnande tills vidare.

I 4 § ges de särskilda bestämmelser som betingats av önskan att ge professorerna integritet i sin lärargärning (jfr avsnitt 8.4). En professor kan sålunda enligt denna paragraf skiljas från sin tjänst enbart på de grunder som anges i paragrafen. Bestämmelsen har sin förebild i föreskriften i 11 kap. 5 § regeringsformen om de grunder som kan föranleda att en domare skiljs från sin domartjänst. Frånsett fallet med pensionsavgång, som här inte är av intresse, ansluter dessa grunder nära till de grunder som för närvarande gäller för direkt avsked av statligt anställda. Bestämmelser om avskedsgrunderna finns i 11 kap. 1 och 2 §§ lagen (1976:600) om offentlig anställning.

Vad som kan anses innefatta sådant åsidosättande av tjänsteallganden att professorn visat sig uppenbart olämplig för sin tjänst får i huvudsak överlämnas till rättspraxis. Det bör emellertid framhållas att utifrån lagens krav på effektivt utnyttjande av resurserna (1 kap. 4 § andra stycket) det finns anledning att se strängt på fall där professorer vägrar att rätta sig efter föreskrifter från institutionsledningar eller högre organ om exempelvis skyldighet att finnas tillhands på arbetsplatsen viss tid och detta har till följd att studenterna blir lidande eller verksamheten i övrigt påverkas menligt.

5 §

Vid högskolorna skall det, utöver professorer, finnas lärartjänster som lektorer. En lektor skall vara vetenskapligt kompetent, utom i de fall då tjänsten avser konstnärlig verksamhet. I en lektors arbetsuppgifter skall det, utom på det konstnärliga området, normalt ingå både utbildning och forskning.

Tillsammans med professorerna bildar lektorer kärnan i lärarkåren vid våra universitet och högskolor. Med en friare tjänsteorganisation finns det anledning att lägga tyngd vid dessa båda lärarkategorier genom att ta upp bestämmelser om dem båda i lagen.

I paragrafen används inte beteckningen högskolelektor, som för närvarande är den författningsreglerade titeln, utan enbart lektor. Avsikten härmed är att öppna möjlighet att använda såväl tjänstetiteln universitetslektor som högskolelektor.

På lektorerna ställs, med visst undantag, kravet att de skall vara vetenskapligt kompetenta, vilket innebär att de skall ha avlagt doktorsexamen eller motsvarande. Detta skiljer sig från behörighetskraven för professor, där det inte formellt ställs krav på doktorsexamen, men i stället det mer långtgående kravet på att ha visat både vetenskaplig och pedagogisk skicklighet.

Regeln att det normalt skall ingå både utbildning och forskning i en lektors arbetsuppgifter ger uttryck för en princip och säger inte att dessa båda uppgifter måste löpa tidsmässigt parallellt. Bestämmelsen innefattar inte heller någon reglering av de inbördes proportionerna mellan utbildning och forskning. För lektorerna gäller givetvis också den generella reglen om lärartjänster i 3 kap. 1 §.

6 §

Om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen, bestämmer varje högskola själv vilka lärartjänster som skall finnas där, utöver tjänster som professor och lektor, samt om de behörighetskrav och befordringsgrunder som skall gälla för tjänsterna.

Bestämmelsen i denna paragraf saknar motsvarighet i den nuvarande regleringen. Den öppnar möjlighet för regeringen att i större eller mindre omfattning ge föreskrifter om vilka lärartjänster som skall finnas. Samtidigt blir det emellertid också klart att, om regeringen inte gör en uttömmande reglering av lärartjänsterna, så står det universitet och högskolor fritt att själva inrätta lärartjänster, utöver dem som anges här i lagen och i regeringens föreskrifter.

7-8 §§

7 § En lärare vid en högskola får vid sidan av sin tjänst inneha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet som avser forskning eller utvecklingsarbete inom tjänstens ämnesområde, om läraren inte därigenom

skadar allmänhetens förtroende för högskolan. Sådan bisyssla skall hållas klart åtskild från lärarens tjänsteutövning.

Prop. 1992/93:1

I fråga om bisysslor i övrigt finns bestämmelser i lagen (1976:600) om offentlig anställning.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att en tjänst som lärare vid en högskola skall vara förenad med tjänst för specialistutbildad läkare eller tandläkare eller med en annan tjänst än läkartjänst vid en sådan sjukvårdsenhet som är upplåten för medicinsk utbildning och forskning. Till en förenad tjänst får utses endast den som är behörig till båda tjänsterna.

De tjänster som skall förenas med en lärartjänst tillsätts i den ordning som gäller för lärartjänsten.

Innan en sådan lärartjänst som är förenad med tjänst vid en sjukvårdsenhet tillsätts, skall sjukvårdshuvudmannen beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

Bestämmelserna har i huvudsak oförändrade förts över från § 36 b resp § 36 c i den nu gällande högskolelagen. Dock har i 8 § nu även förening med tjänst som specialistutbildad tandläkare tagits med.

4 kap.

1 §

Så långt det kan ske med hänsyn till kvalitetskravet i 1 kap. 4 § första stycket skall högskolorna som studenter ta emot de sökande som uppfyller behörighetskraven för studierna.

Bestämmelsen i denna paragraf innefattar en förändring i förhållande till nu gällande ordning. Bakgrunden har berörts i avsnitt 6.5. Såsom där framhålls blir det en fråga för de olika universiteten och högskolorna att pröva hur stor antagning de kan göra med hänsyn till kvalitetskravet i lagen. Någon rätt att bli antagen kan då inte rimligen ställas upp samtidigt. I stället har bestämmelsen utformats som ett påbud till lärosätena om att de skall ta emot sådana sökande som fyller behörighetskraven, så långt som de förmår med hänsyn till kvalitetskravet. Resurserna skall alltså användas fullt ut.

Med den nu angivna grunden för antagning blir det inte meningsfullt med överklagande av enskilda antagningsbeslut. Detta har berörts i avsnitt 6.5. Där påpekas emellertid också att beslut i behörighetsfrågor alltjämt bör kunna överklagas. Det är dock en sak som avses bli reglerat i förordningsform.

2 §

Om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, avgör den högskola som anordnar en utbildning vilka behörighetsvillkor som skall gälla för att bli antagen till utbildningen.

Till sådan grundläggande högskoleutbildning som anordnas av en kommun eller ett landsting skall sökande antas utan avseende på folkbokföringsort.

I första stycket framträder huvudregeln att det är respektive universitet och högskola som avgör vilka behörighetskrav som skall gälla för att bli antagen till viss utbildning. Behörighetsfrågan har behandlats i avsnitten 6.2 och 6.3. Bestämmelsen ger emellertid regeringen rätt att gå in med föreskrifter på området. Sådana generella föreskrifter kan vara betingade bl.a. av rättssäkerhetsaspekter för de sökande.

När det gäller grundutbildningen har sedan lång tid skiljts mellan allmän behörighet och särskild behörighet. Den allmänna behörigheten är den lägsta kunskapsnivå som generellt behövs för universitets- och högskolestudier. Den nivån indikeras i lagen genom bestämmelser i 1 kap. 8 § om vad grundutbildningen skall utgå från. Grundutbildningen skall sålunda väsentligen bygga på de kunskaper som fås på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper.

Utöver den allmänna behörigheten kan det vara motiverat med särskilda behörighetskrav. Dessa kan vara av något olika art. De kan gå ut på att kunskaper skall finnas i ett visst ämne, t.ex. matematik för civilingenjörsutbildning. De kan också gälla krav på visst lägsta betyg i ett ämne, därför att det erfarenhetsmässigt krävs en sådan kunskapsnivå för att kunna följa den akademiska undervisningen. Ytterligare en annan typ av krav är att tillträde till en viss kurs kan förutsätta att en annan kurs har lästs först.

I andra stycket återfinns en bestämmelse som svarar mot den som för närvarande finns i 34 § första stycket högskolelagen.

Medan denna bestämmelse har placerats här med hänsyn till dess intresse för de sökande, har bestämmelserna motsvarande dem i nuvarande 34 § andra och tredje styckena om interkommunal ersättning placerats i 5 kap. som 3 §.

3 §

Kan inte alla behöriga sökande till en utbildning tas emot, skall urval göras bland de sökande.

Frågan om urval bland de sökande har behandlats i avsnitt 6.4.

De närmare regler som kan krävas om urvalsförfarandet avses bli meddelade av regeringen som verkställighetsföreskrifter till denna paragraf.

4 §

Regeringen får meddela föreskrifter om skyldighet för studenterna vid högskolorna att tillhöra särskilda studentsammanslutningar.

Bestämmelsen motsvarar 36 a § i nu gällande högskolelag. Den ger regeringen ett bemyndigande att meddela sådana tvingande föreskrifter mot enskilda som måste ha lagstöd.

Regeringen får meddela föreskrifter om tillfällig avstängning av studenter.

De generella bemyndiganden som i lagen ges till regeringen är vida och ger i och för sig regeringen möjlighet att utfärda disciplinbestämmelser, t.ex. om avstängning. Med tanke på syftet med högskolelagen – att ge den grundläggande regleringen i lagform – har det emellertid ansetts lämpligt att direkt i lagen ange att påföljden avstängning har avsetts kunna förekomma. Inplaceringen i lagen hänger också samman med bestämmelserna i efterföljande paragraf om avskiljande. Det är sålunda genom dessa båda stadganden sammantagna som det klart framgår att tillfällig avstängning och avskiljande är två helt skilda institut.

6–7 §§

6 § Regeringen får meddela föreskrifter om att en student tills vidare skall avskiljas från utbildningen i de fall då studenten

1. lider av psykisk störning,
2. missbrukar alkohol eller narkotika, eller
3. har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande gäller att det, till följd av något sådant förhållande som avses i första stycket 1–3, bedöms föreligga en påtaglig risk att studenten kan komma att skada annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

7 § En för högskolan gemensam nämnd skall pröva frågor om avskiljande. Nämndens ordförande skall vara jurist och ha erfarenhet som domare.

Nämndens beslut i avskiljandefrågor får överklagas till kammarrätt av studenten.

Ett beslut om avskiljande skall, om den som har avskilts begär det, omprövas efter två år.

Bestämmelserna om avskiljande motsvarar i sak de som för närvarande finns i 10 a § högskolelagen. Texten har bearbetats redaktionellt, men någon ändring av innebörden har inte åsyftats.

5 kap.

1 §

För prövning av överklaganden av vissa beslut på högskoleväsendets område svarar en särskild överklagandenämnd.

Nämndens beslut med anledning av ett överklagande får inte överklagas.

I enlighet med vad som föreslogs i propositionen (1991/92:76) om vissa förändringar av myndighetsstrukturen inom högskole- och studiestödsområdena har den tidigare Besvärsnämnden för högskoleutbildning den 1 juli 1992 ombildats till Överklagandenämnden för högskolan. Detta

nya organ förutsågs få betydligt vidgade uppgifter, bl.a. överklaganden av professorstillsättningar.

Syftet med nämnden har varit bl.a. att avlasta regeringen besvärssärenden. I likhet med vad som gäller beträffande skolväsendets överklagandenämnd föreskrivs därför att nämndens beslut med anledning av ett överklagande dit inte får överklagas.

Det finns anledning anmärka att överklagandeförbudet inte bara gäller för huvudssaken utan även sådana avgöranden som exempelvis beslut i avvsningsfrågor. Även de har ju kommit upp *med anledning* av ett överklagande.

2 §

Sådana ledamöter i styrelsen och andra organ inom högskolorna som är representanter för studenterna skall utses i den ordning som regeringen föreskriver. I sådana föreskrifter får regeringen överlämna åt enskilda individer eller åt sammanslutningar att utse ledamöter.

Här lämnas bemyndigande för regeringen att föreskriva om tillvägagångssättet vid utseende av studenternas representanter i styrelse och andra organ. Hur dessa föreskrifter bör se ut beror bl.a. på om regeringen gör bruk av bemyndigandet i 4 kap. 4 § att föreskriva om s.k. kårobligatorium.

Om det lämnas till ett enskilt organ eller enskilda personer att bestämma om ledamöter i statliga myndigheters styrelser och andra ledningsorgan utgör det en form av myndighetsutövning genom enskild. I likhet med vad som f.n. är fallet har här lämnats lagstöd för sådan delegering när det gäller studentrepresentanter.

Något stöd för delegering till företrädare för de anställda har inte lämnats. Detta hänger samman med att sådana representanter inte längre ges ställning som ledamöter i styrelsen eller andra organ. De har endast närvaro- och yttranderätt i styrelsen (2 kap. 4 § tredje stycket).

3 §

En kommun, som till sin högskoleutbildning har tagit emot en sökande som inte är folkbokförd i kommunen, har rätt till ersättning för utbildningen från den kommun där denna student är kyrkobokförd.

Om kommunerna inte kommer överens om annat, lämnas ersättning med det belopp som föreskrivs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Bestämmelserna i första och andra styckena äger motsvarande tillämpning på högskoleutbildning som anordnas av ett landsting.

Paragrafen motsvarar i sak 34 § andra och tredje styckena i den nuvarande högskolelagen. Jfr vad som ovan sagts i anslutning till 4 kap. 2 § beträffande andra stycket.

4 och 5 §§

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om organisationen av kommuners och landstings

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter angående högskolan.

I dessa paragrafer ges regeringen vissa generella bemyndiganden. Bestämmelsen i 4 § gäller normgivningsmakten gentemot kommuner och landsting. Här ges stöd för att ålägga kommuner och landsting skyldigheter både när det gäller deras organisation av sitt högskoleväsende och i övrigt. En så vid befogenhet är naturlig sedd i samband med bestämmelsen i 1 kap. 10 § om att kommuner och landsting får driva högskolor endast med regeringens medgivande.

Högskolelagen uppftar, som förut nämnts, endast de centrala reglerna rörande universitet och högskolor samt vissa bestämmelser som betingas av konstitutionella skäl. Föreskriften i 5 § syftar till att göra klart att det får ankomma på regeringen att ge det regelverk som därutöver erfordras.

15 Hemställan

Med hänvisning till vad jag anförut hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

dels anta förslagen till

1. högskolelag, och
2. lag om ändring i lagen (1982:764) om vissa läkartjänster vid upplåtna enheter, m.m.,

dels godkänna vad jag anförut om

3. strategin för förändringar av det svenska universitets- och högskolesystemet (avsnitt 3), och
4. principer för dimensionering och resurstilldelning (avsnitt 11),

dels

5. bemyndiga regeringen att avveckla samtliga allmänna utbildningslinjer fr.o.m. budgetåret 1993/94.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att

6. ta del av vad jag har anförut om examensordning m.m. för grundläggande högskoleutbildning (avsnitten 5.2-5.6), tillträde till grundläggande högskoleutbildning (avsnitten 6.2-6.4), forskarutbildning (avsnitt 7), ledningsprinciper (avsnitt 9.1) samt kvalitet och utvärdering (avsnitt 10).

16 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom propositionen förelägga riksdagen vad föredraganden anförut för de åtgärder och de ändamål som föredraganden hemställt om.

Sammanfattning av departementspromemorian (Ds 1992:1) Fria universitet och högskolor

Prop. 1992/93:1
Bilaga 1

Utbildningsministerns förord

I regeringsförklaringen från den 4 oktober 1991 anges arbetet med att stärka Sverige som kunskapsnation som en av regeringens huvuduppgifter. Inom ramen för denna ambition spelar den högre utbildningen och forskningen en nyckelroll.

Att stärka kvaliteten inom utbildning och forskning blir avgörande för Sveriges framtida utveckling.

I regeringsförklaringen förenas denna kvalitetssyn med en strävan att vidga friheten inom olika delar av samhällslivet. Det gäller inte minst utbildningen. Universitet och högskolor skall inte vara en direkta utlöpare av den central statsmakten utan inta en mera oberoende ställning i förhållande till denna.

Det anges således vara regeringens strävan att finna vägar för en successiv frigörelse av viktiga delar av den högre utbildningen och forskningen från dagens direkta statliga inflytande. På så sätt gagnas både kvaliteten och friheten i samhället i stort.

I promemorian presenteras en reformstrategi för universiteten och högskolorna. Promemorian har utarbetats av tjänstemän inom utbildningsdepartementet. Underlag har hämtats från tidigare politiska beslut, från andra myndigheter och genom omfattande underhandskontakter inom universitet och högskolor.

Utbildningsminister Per Unckel framhåller att promemorian inte varit föremål för beslut i enskildheter vare sig i regeringen eller från utbildningsministerns sida. Huvudinriktningen på de presenterade förslagen ligger dock inom ramen för vad han bedömer vara förenligt med regeringens politik för den högre utbildningen och forskningen.

Remissbehandlingen av promemorian anges vara en viktig del av underlaget för de politiska beslut som senare under 1992 skall fattas av regering och riksdag om universiteten och högskolorna. Utbildningsministern understryker därför avslutningsvis vikten av en öppen diskussion av de aktuella frågorna.

Kap. 1 Grundläggande mål för universitet och högskolor

Inledningsvis konstateras att ett statligt högskoleväsende från strikt konstitutionell synpunkt inte kräver någon reglering i lag. Med tanke på universitetens och högskolornas betydelse för landet bör emellertid grunddragen i deras organisation fastläggas av riksdagen. Detta sker enligt promemorian enklast och tydligast i form av en lag.

Förslagen syftar till att ge de statliga universiteten och högskolorna

större frihet. Därigenom stärks kvaliteten inom utbildning och forskning samtidigt som resursutnyttjandet bedöms kunna förbättras.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 1

Den ökade friheten för universitet och högskolor avser:

- ★ studieorganisationen
- ★ utbildningsutbudet
- ★ antagningen av studenter
- ★ inrättandet och tillsättningen av professorer
- ★ den institutionella organisationen
- ★ dispositionen av resurser
- ★ omfördelningsmöjligheterna mellan anslag.

Den ökade friheten i alla dessa avseenden medför enligt promemorian att universiteten och högskolorna får ett **ökat ansvar** för verksamhetens resultat och kvalitet, vilket ställer skärpta krav på **uppföljning och utvärdering**.

Statsmakternas framtida beslut om universiteten och högskolorna föreslås i promemorian ske

dels genom vissa strategiska bestämmelser i förslagen till

- ★ ny högskolelag och
- ★ ny högskoleförordning,

dels med vissa principer för dimensionering och resurstilldelning som avses tillämpas i

- ★ framtida budgetprocesser.

Avsikten är att en ny ordning skall kunna börja tillämpas den 1 juli 1993.

Följande grundläggande mål anges för forskning och utvecklingsarbete:

I högskolelagen bör kravet på **hög vetenskaplig kvalitet** anges (1 kap. 3 §). Vidare bör principen om forskningens **frihet**, dvs. forskningsproblem får fritt väljas, forskningsmetoder får fritt utvecklas samt forskningsresultat får fritt publiceras – liksom nu vara en av de centrala föreskrifterna i högskolelagen (1 kap. 4 §).

Följande allmänna mål formuleras avseende dels *all* grundutbildning, dels forskarutbildning (1 kap. 7 §):

Den grundläggande högskoleutbildningen skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge de studerande förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område som utbildningen avser. Utbildningen bör också utveckla de studerandes förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå.

Forskarutbildningen skall, utöver vad som gäller för grundutbildningen, ge de kunskaper och färdigheter som behövs för att självständigt kunna bedriva forskning.

Kap. 2 Grundläggande högskoleutbildning

Prop. 1992/93:1
Bilaga 1

Den centralt reglerade linjeorganisationen föreslås avskaffas och ersättas av en **examensordning** (bilaga till högskoleförordningen). I denna föreslås vilka examina som får utfärdas, vilka krav som skall uppfyllas för att erhålla respektive examen – examensbeskrivningar – samt vilka universitet och högskolor som får rätt att utfärda respektive examen.

Som *generella examina* föreslås

kandidatexamen efter studier om minst tre år, **magisterexamen** efter studier om minst fyra år samt **högskoleexamen** efter studier om minst ett och ett halvt år.

Vidare föreslås i promemorian 23 olika *yrkesexamina*. Förslag beträffande yrkesexamina för lärare och inom det konstnärliga området kommer att lämnas senare under våren.

En förteckning över samtliga examina som föreslås i promemorian framgår av en underbilaga till denna bilaga.

Tillgodoräknande av studier vid andra högskolor bör också regleras i förordningen. Den lokala tillämpningen av denna bestämmelse får inte vara restriktiv om nationell och internationell rörlighet skall befrämjas.

Vidare bör bestämmelser införas i förordningen som gör det möjligt att i kursplanen begränsa studentens rätt att genomgå fler än fyra prov. Graderade betyg bör normalt ges.

Varje universitet och högskola bör fr.o.m. den 1 juli 1993 *själv* anta sina studenter. Det innebär att de själva beslutar om vilka behörighetskrav och vilka urvalsprinciper som skall tillämpas. Viss teknisk samordning av högskolornas antagningsverksamhet bör ske på frivillig basis.

Kap. 3 Forskarutbildning

Föreskrifterna i förordningen föreslås begränsas till ramföreskrifter rörande behörighet och antagning, studieplan och handledning samt examina och examination. Regler föreslås införas som innebär att lokala högskolemyndigheter kan besluta att en etapp av forskarutbildningen får avslutas med licentiatexamen.

Kap. 4 Uppföljning och utvärdering

Den nya friheten ställer enligt promemorian ökade krav på uppföljning och utvärdering så att statsmakterna kan få underlag för framtida beslut, vilket kräver en **tydlig ansvarsfördelning och genomtänkta former** för redovisning.

Universitet och högskolor förutsätts också följa upp och utvärdera verksamheten på **eget** initiativ för att öka kvaliteten.

Kap. 5 Dimensionering och resurser

Prop. 1992/93:1
Bilaga 1

Efter viss diskussion görs inledningsvis den samlade bedömningen att det av riksdagen 1989 beslutade anslagssystemet bör kunna vidareutvecklas så att vissa angivna krav kan tillgodoses, inklusive en väsentligt ökad lokal flexibilitet.

Statsmakternas framtida beslut om dimensionering av grundutbildningen bör göras i mer översiktliga termer. Därmed ges större utrymme för universitet och högskolor att anpassa utbildningsutbudet till studenternas efterfrågan. Dessutom bör besluten inriktas på **antalet examinerade** och inte som *nu* på antalet nybörjarplatser.

Vad gäller statsmakternas **framtida resurstilldelning** till universitet och högskolor bör även i fortsättningen ett starkt samband finnas med det givna utbildningsuppdraget. Högskoleutredningen kommer i sitt slutbetänkande (april 1992) att – på pedagogiska grunder – göra bedömningar av resursbehovet för olika typer av utbildningar.

En tänkbar utformning av det **utbildningsuppdrag**, som varje universitet och högskola bör få inför varje treårsperiod skisseras i promemorian. Uppdraget, som innehåller de kvantitativa målen, bör uttryckas i **prestationstermer**, såsom det faktiska antalet helårsstudenter, antalet helårsprestationer och antalet examinerade. Antalet helårsstudenter bör fördelas grovt på olika utbildningsområden, medan antalet examinerade anges dels totalt, dels för sådana examina där statsmakterna har anledning att förvissa sig om ett tillräckligt antal.

Två alternativa modeller för hur resurstilldelningen skall kunna påverkas av studenternas efterfrågan diskuteras i promemorian.

Avvägningen mellan fasta och rörliga resurser till forskning – balansgången mellan kontinuitet och förnyelse – är av stor betydelse för forskningspolitiken. I promemorian diskuteras konsekvenser för statsmakterna, högskolan och forskarna av olika relationer mellan fasta och rörliga forskningsresurser.

För att öka möjligheterna att på kort sikt beakta ändrade behov och förutsättningar bör anslagssystemet utformas så att respektive högskolestyrelse under treårsperioderna har möjlighet att göra vissa begränsade omfördelningar mellan fakultetsområdena.

För att säkra utbudet av små, exklusiva ämnen bör en förteckning som fördelar ansvaret för forskarutbildning inom mer ovanliga ämnesområden anges i regleringsbrev.

Kap. 6 Tjänsteorganisationen

Förutom allmänt förenklade bestämmelser i förslaget till högskoleförordning innebär författningsförslagen att inga *nya* tjänster som högskoleadjunkter skall inrättas. Doktorsexamen kommer därmed att krävas för alla lärartjänster i högskolan med undantag av det konstnärliga området.

I enlighet med tidigare riksdagsbeslut skall alla professurer fr.o.m. den 1 juli inrättas och omprövas av styrelsen för respektive universitet och högskola. Tillsättning bör göras av rektor.

Enligt förslaget till högskolelag kan professorer endast kunna skiljas från tjänsten om de genom brottslig handling eller upprepat åsidosättande av tjänsteåliggandena visat sig olämpliga att inneha tjänsten eller är skyldiga att avgå med pension (4 kap. 4 §). Det innebär att professorer inte bör kunna sägas upp t.ex. med hänvisning till medelsbrist.

Kap. 7 Den institutionella organisationen

Olika modeller för den institutionella organisationen diskuteras, varav endast den som avviker mest från dagens modell illustreras i författningsförslagen. Detta innebär dock *inte* något ställningstagande för just den modellen.

I författningsförslagen skisseras den modell för den institutionella organisationen som innebär att fakultetsnämnder, dekaner, institutionsstyrelser och prefekt skulle utses av styrelsen eller av rektor på delegation.

Utgångspunkten är att universitet och högskolor bör ges större frihet än i dag att utforma sin interna organisation. Genom vissa föreskrifter om sammansättningen av högskoleorganen skapas garantier för erforderlig kompetens. De studerande bör garanteras inflytande i de organ som skall besluta om utbildning. Det har däremot inte ansetts nödvändigt att i fortsättningen reglera medverkan från företrädare för yrkeslivet och inte heller för de anställda

Tjänster som professor och högskolelektor skall även fortsättningsvis tillsättas efter förslag av en tjänsteförslagsnämnd. I förslaget till förordning föreslås nämnden få en förenklad sammansättning med tre sakkunniga och en ordförande som samtliga utses av fakultetsnämnden.

Förteckning över förslag till examina

Generella examina:

- ★ Kandidatexamen efter studier om minst tre år
- ★ Magisterexamen efter studier om minst fyra år
- ★ Högskoleexamen efter studier om minst ett och ett halvt år

För kandidatexamen och magisterexamen bör gälla särskilda krav på fördjupning inom något ämne i studierna, svarande mot 60 respektive 80 poäng. I fördjupningskravet bör även ingå ett självständigt arbete om minst 10 poäng för kandidatexamen och ett om minst 20 poäng eller två om vardera minst 10 poäng för magisterexamen.

Yrkesexamina:

- ★ Psykologexamen
- ★ Psykoterapeutexamen
- ★ Läkarexamen
- ★ Tandläkarexamen
- ★ Logopedexamen
- ★ Sjuksköterskeexamen
- ★ Barnmorskeexamen
- ★ Sjukgymnastexamen
- ★ Tandhygienistexamen
- ★ Apoterkarexamen
- ★ Receptarieexamen
- ★ Sjökaptensexamen
- ★ Styrmansexamen
- ★ Maskinteknikerexamen
- ★ Sjöingenjörsexamen
- ★ Brandingenjörsexamen
- ★ Juris kandidatexamen
- ★ Teologie kandidatexamen
- ★ Socionomexamen
- ★ Civilingenjörsexamen
- ★ Arkitektexamen
- ★ Ingenjörsexamen
- ★ Yrkesteknisk högskoleexamen

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1992:1) Frihet, Ansvar, Kompetens – grundutbildningens villkor i högskolan

Prop. 1992/93:1
Bilaga 2

Utgångspunkter

Frihet, ansvar, kompetens

Frihet, ansvar och kompetens är nyckelorden i detta betänkande om villkoren för den grundläggande utbildningen vid universitet och högskolor i Sverige. Dessa tre honnörsord är avsedda att markera en perspektivförskjutning i förhållande till det som ligger bakom oss, samtidigt som de innebär ett återknytande till vad som skulle kunna kallas för klassiska akademiska ideal.

Det frihetsbegrepp som vi vill argumentera för innebär naturligtvis inte en isolering eller avgränsning av universitet och högskolor från det omgivande samhället. Den frihet det gäller ligger på ett annat plan: en inre frihet som med delvis olika tillämpningar gäller både lärare och studenter. Den karakteriseras bland annat av den öppna debatten där var och en har rätt att framföra sin åsikt och där ingen annan auktoritet gäller än argumentens bärkraft. Den akademiska seminarieformen eller den öppna disputationen med dess kritiska granskning kan ses som en symbol för detta förhållningssätt.

Utvecklingen från 1950-talet och framåt innebar att ansvaret för det inre livet vid universitet och högskolor i flera avseenden framtogs dem som var verksamma inom utbildning och forskning. Den decentraliseringsprocess som pågått och alltjämt pågår i den svenska högskolan och de förändringar av studieorganisationen fr.o.m. 1993/94 som aviserats av regeringen innebär ett återförande av ansvaret till lokal nivå. Detta ansvar måste delas av studenterna, lärarna och högskolornas ledningsorgan.

Den enskilde studenten måste få lov att ta ansvaret för sin utbildning – både för dess innehåll och för genomförandet av den. Samtidigt har universitetet eller högskolan ett ansvar för att ge studenterna det stöd de behöver för att kunna träffa adekvata val, och för att kunna tränga in i ämnesområdet på en vetenskaplig nivå.

Ansvaret för undervisningens innehåll och kvalitet bör så långt det är möjligt åvila den enskilda institutionen. Inom institutionen bör den enskilde läraren ha ett personligt ansvar för sin undervisning och sina studenter. Detta betyder inte att vi anser att undervisningen är lärarens ensak. Men det faktum att samarbete mellan lärarna inom en institution eller inom ett utbildningsprogram är nödvändigt innebär inte att den enskilde lärarens ansvar för sin undervisning och sina studenter kan flyttas över på ett kollektiv eller en nämnd.

Kompetens är ett ord som rymmer mer än ordet kunskap. Vi har valt det som en av ledstjärnorna för den framtida utvecklingen för att mar-

keras att den moderna högskolan är något mer än det som med en sliten kliché brukar kallas för "kunskapsorganisation". Att framhäva kompetensen som ett viktigt begrepp när det gäller högskolans fortsatta utveckling innebär också att man betonar en ofrånkomlig relation mellan utbildning och yrkesliv.

Kompetens i den mening som vi vill föra fram förutsätter frihet och ansvar. Vi tror att såväl högskolan som det omgivande samhället i längden tjänar på en fortsatt utveckling med dessa tre begrepp som ledstjärnor.

Utredningsarbetets inriktning

Det är viktigt att påminna om att termen "högskolan" inte betecknar ett enhetligt system. Högskoleutredningens uppdrag omfattar i princip alla slag av utbildning vid alla högskolor. En del av förslagen har visserligen giltighet inom hela högskolesystemet. Men alla delar av betänkan- det har inte samma relevans för alla delar av "högskolan". Vi har förut- satt som självklart att för den enskilda högskolan gäller det vi här säger i tillämpliga delar.

Grundutbildningens status i högskoleorganisationen har vi sett som det grundläggande problemet i vårt utredningsarbete. Undervisningens och den grundläggande utbildningens status i högskolan är väsentligt lägre än forskningens, och dess ställning har försämrats successivt under de senaste decennierna. De åtgärder vi vill föreslå i syfte att höja grund- utbildningens status gäller i huvudsak följande områden:

- Meritvärdering: Pedagogiska meriter måste dokumenteras och be- aktas vid tjänstetillsättning m.m. på ett tydligare och mer genom- tänkt sätt än vad som hittills i allmänhet varit fallet.
- Kompetensutveckling för lärare: Vi hävdar att det är nödvändigt med en grundläggande pedagogisk utbildning för all personal med undervisningsuppgifter. Alla lärare bör dessutom ha rätt till konti- nuerlig fortbildning i syfte att vidareutvecklas i sin roll som lärare. För behörighet till lärartjänster bör ett krav på pedagogisk utbild- ning av en viss minsta omfattning införas.
- Utvecklingsarbete: Det måste finnas resurser – både lokalt, vid den enskilda högskolan, och på nationell nivå – för utveckling av ut- bildningen och stimulans till experiment i undervisningen. Hög- skolans grundutbildningsråd, som tillkom efter förslag av utred- ningen, är ett led i denna strävan.
- Sambandet mellan utbildning och forskning är fundamentalt för universitet och högskolor. Vi föreslår en rad åtgärder för att stärka detta samband.

Det lärarstöd som ges studenter inom olika utbildningar är mycket varierande, i form och i omfattning. En av våra mest grannliga uppgif- ter har varit att diskutera i vilken mån det finns pedagogiskt motiverade skäl till dessa skillnader, som har vuxit fram inom olika undervisnings- traditioner och ofta är baserade främst på historiskt betingade resurs-

skillnader. Vi har stannat för att behandla principerna för resurstilldelning till grundutbildningen i ett separat betänkande under våren 1992.

Vi framför i detta betänkande en del förslag som kan medföra ökade kostnader för grundutbildningen inom högskolan. På några punkter lämnar vi en översiktlig kostnadsuppskattning, men kostnaderna för och finansieringen av dessa åtgärder kan enligt vår uppfattning knappast diskuteras separat från frågan om de basala resurserna för utbildningen. Vi återkommer därför med en samlad diskussion om kostnadsfrågorna i vårt avslutande betänkande.

"Den goda institutionen", som åberopas i direktiven, har naturligtvis stått i fokus för hela utredningsarbetet. Alla våra förslag syftar ytterst till att förverkliga detta ideal. Men vi har också mera specifikt försökt att finna kriterier för hur en god organisation av universitet och högskolor skall utformas och ledas.

Vi har i enlighet med våra direktiv försökt att "arbeta öppet och okonventionellt". Under hela utredningsarbetet har vi strävat efter största möjliga öppenhet, både genom medverkan i konferenser och debatter, genom publicering av delrapporter m.m. och genom en omfattande informationsverksamhet. En stor del av sekretariatets arbete har ägnats åt sådan utåtriktad verksamhet. På så sätt har utredningens arbete sannolikt bidragit till en ökad medvetenhet hos både studenter och lärare om grundutbildningens problem vid våra universitet och högskolor. Kanske är denna systempåverkan ett lika betydelsefullt resultat av utredningsarbetet som det betänkande som nu läggs fram.

Kritiken mot högskoleutbildningen

I utredningsuppdraget ingår att söka klargöra innebörden och hållbarheten i den kritik som riktas mot utbildningen i högskolan. Detta skulle i och för sig kunna göras till en forskningsuppgift av en omfattning som faller utanför ramen för ett åtgärdsinriktat utredningsarbete. För vårt arbete har detta inte varit nödvändigt. Som bakgrund till våra överväganden och förslag har vi bedömt det tillräckligt med en kortfattad översikt över några huvuddrag i den kritik av den svenska högskolan som kommit fram under senare år.

En viktig iakttagelse är att debatten ändrat karaktär under de senaste åren. Den handlar nu mera om utbildningsresultat och kvalitet än om utbildningssystemets sociala funktioner. Inte minst har det internationella – framför allt det europeiska – perspektivet kommit i fokus för intresset. Debatten präglas alltmer av en ökande insikt om att den grundläggande utbildningen är basen för högskolans verksamhet, och att en ensidig satsning på forskning kan innebära risker för den grundläggande utbildningens – och därmed på sikt också för forskningens – kvalitet.

Inom högskolorna själva finns ofta en viss skepsis mot arbetet med målformuleringar. För många forskare och lärare är målen givna i och genom det sammanhang där de verkar. Sökandet efter ny kunskap oberoende av yttre värderingar och omständigheter kan ibland tyckas vara ett fullt tillräckligt syfte med den egna verksamheten.

Vår avsikt har inte varit att utforma nya övergripande mål för svensk högskoleutbildning. Men vi vill påpeka att mål för verksamheten alltid finns, även om de ofta är outtalade. Vi vill också påminna om att en medvetenhet om målen för utbildningen är en förutsättning för att man skall kunna utvärdera den och bedöma dess kvalitet.

I den dagliga verksamheten tvingas man oavbrutet till beslut om avvägningar mellan olika mål. Stundtals kommer också skilda mål i konflikt med varandra. De politiska målen kan t.ex. komma i konflikt med inomvetenskapliga kvalitetsmål. Dessa målkonflikter kan självklart också leda till skilda uppåttagningar i fråga om medlen, dvs. undervisningens innehåll och form. Den stora och ständiga utmaningen för alla som har att ta ställning till utbildningens inriktning är att genom en öppen debatt finna en för ämnesområdet och tidpunkten lämplig avvägning.

Utbildning och forskning

Att grundutbildningen har lägre status inom högskolan än forskningen är allmänt erkänt. En grundläggande orsak är att forskningsmeriterna i regel väger tyngst vid tjänstetillsättning, befordran och lönesättning. Men i Sverige har denna attityd förstärkts av de signaler som getts genom politiska och anslagsmässiga prioriteringar.

Att forskningsresurserna tilldelas efter andra kriterier än resurserna för grundutbildningen är inte orimligt - men detta måste inte med nödvändighet medföra en tudelning av hela högskolan på det sätt som blivit fallet i Sverige. Sambandet mellan utbildning och forskning är fundamentalt för universitet och högskolor; det måste stärkas och inte försvagas. Det är därför enligt vår uppfattning nödvändigt att ompröva de organisatoriska, ekonomiska och administrativa strukturer som i dag verkar i motsatt riktning.

En reell forskningsanknytning av utbildningen förutsätter med vårt sätt att se dels att utbildning och forskning är förenade i samma organisatoriska struktur, dels att de lärare som undervisar är aktiva i forskningen och att forskarna medverkar i undervisningen. Forskningsanknytningen bör enligt vår uppfattning innebära att studenterna får tillfälle att komma i kontakt med en levande forskningsmiljö. I detta avseende lämnar dagens svenska högskola mycket övrigt att önska.

Naturligtvis är det inte ekonomiskt eller praktiskt möjligt att på en gång åstadkomma forskningsanknytning i denna mening vid alla utbildningar eller alla högskolor där den saknas i dag. Men vi tror att en hel del skulle vinnas om den nuvarande gränsdragningen mellan forskande och icke forskande högskolor kunde avdramatiseras.

Vi föreslår följande:

- Högskoleförordningens nuvarande formulering bör ändras så att det tydligare än i dag framgår att forskning i princip ingår i tjänsten för alla kategorier av lärare i högskolan.
- Institutionerna bör på olika sätt söka underlätta för de lärare som inte avlagt doktorsexamen att genomgå forskarutbildning.
- Forskare i externfinansierade projekt bör regelmässigt medverka i undervisningen vid sin institution inom ramen för sin tjänstgöring.

Studenter och lärare

Studenterna

I kapitlet Studenterna ger vi inledningsvis en del basfakta om studentpopulationen vid universitet och högskolor i Sverige. Vi refererar några av de undersökningar som utredningen bidragit till: om vägen till högskolan – informationen, studiemotiven, antagningen och studiestarten – och om studieteknik och studievanor.

Våra resonemang i detta kapitel leder oss till följande slutsatser:

- Det behövs ett lättöverskådligt gemensamt informationsmaterial som omfattar hela det svenska högskolesystemet. Även i en decentraliserad organisation finns tillräckligt mycket av gemensam basinformation för att en sådan trycksak skall vara befogad.
- Kontakterna mellan högskolan och gymnasieskolorna behöver förstärkas när det gäller information om högskolestudier. Det kan finnas anledning att överväga rollfördelningen mellan syo-organisationen och högskolan i detta avseende.
- Vid en övergång till lokalt baserad antagning till högskolestudier måste varje högskola noga överväga konsekvenserna av olika alternativ framför allt när det gäller antagningssystemets konsekvenser för utbildningens uppläggning.
- De första veckornas intryck av akademiska studier kan vara avgörande för den fortsatta studiemotivationen, för den sociala gemenskapen och för hela studiemiljön vid "den goda institutionen". Det finns därför skäl för högskolorna att diskutera hur introduktionen bör utformas.
- Högskolorna bör uppmärksamma studenternas behov av hjälp för att utveckla sin studieteknik och förbättra sina studievanor.
- Studenternas studiemiljö är en viktig faktor för trivsel, studieeffektivitet och studieresultat. Svenska högskolor saknar ofta en infrastruktur för den informella sociala samvaron mellan lärare och studenter eller mellan studenterna. Lokalsituationen är ofta det stora hindret för en god studiemiljö i denna mening. I detta sammanhang är bl.a. tillgången till läsplatser av stor betydelse.
- Studiemedelssystemets regler får inte utformas så att de ger negativa konsekvenser för utbildningens uppläggning. Det gäller bland annat kraven på redovisning av studieprestationer, som varit en bi-

Lärare kommer till tals

Från lärare i högskolan framförs ofta kritik mot att utbildningsreformer initieras av politiskt valda beslutsfattare, utformas av utbildningsadministratörer och förväntas bli genomförda av lärare och studenter. I linje med utredningens sätt att arbeta öppet beslöt vi tidigt att låta lärarna komma till tals. Detta har skett i debatter, seminarier, stående datorkonferenser m.m. Efter hand kom vi fram till att en skriftlig enkät skulle vara av värde. Vi ville veta något om lärarnas arbetserfarenhet vid högskolan, deras syn på sin arbetssituation, på grundutbildningen, på studenterna och på utvecklingsmöjligheterna.

I betänkandet ger vi en kortfattad redogörelse för resultaten. Den fullständiga redovisningen återfinns i rapporten Högskolans lärare kommer till tals (UHÄ-rapport 1991:22).

Den bild som i vår enkätundersökning framträder av lärarkåren i den svenska högskolan är att lärarna trivs bra, är engagerade i sitt arbete, ser positivt på studenterna och arbetar hårt trots att de är missnöjda med de materiella villkoren. De skattar friheten, självständigheten och utvecklingsmöjligheterna högt. De är intresserade av fortsatt utveckling och har en mängd förslag till förbättringar. De önskar finna vägar att värna om kvaliteten i grundutbildningen.

Undervisning och examination

Undervisning och inläring

Utbildning och undervisning är, för att låna ett uttryck från en norsk systerutredning, typiska kulturfenomen. De är präglade av sitt kulturella, historiska, sociala och ekonomiska sammanhang; de förändras över tiden, i takt med att samhället ändras. Det är därför inte möjligt att ge ett generellt svar på frågan hur ett utbildningssystem bör vara eller hur undervisning bör bedrivas.

I detta kapitel ges en översiktlig beskrivning av delar av den pedagogiska forskning som har haft inflytande på utvecklingen i Sverige under de senaste decennierna. Våra slutsatser kan sammanfattas på följande sätt:

- Varje lärare bör få möjlighet att ta del av resultaten av det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbete som ägt rum de senaste decennierna för att kunna utnyttja dem i sin undervisning.
- Som ett led i lärarnas kompetensutveckling bör fackdidaktiskt projektarbete uppmuntras.
- Högskolorna bör avdela ekonomiska och personella resurser för pedagogiskt-didaktiskt utvecklingsarbete.

Vi har inte bedömt det som möjligt att göra en total kartläggning och analys av hur undervisningen faktiskt bedrivs inom alla olika utbildningar på samtliga studieorter i den svenska högskolan i dag. Detta är närmast en uppgift för en kvalificerad ämnesdidaktisk forskning. Erfarenheterna visar att detta kräver en ingående detaljanalys av undervisningsprocessen som bara kan ske för ett område i sänder.

Vi har begränsat oss till en kartläggning av undervisningstätheten (dvs. antalet undervisningstimmar som erbjuds studenten) i samtliga utbildningar vid alla högskolor. Denna kartläggning har kompletterats med uppgifter från ett begränsat antal utbildningar om vilka undervisningsformer och gruppstorlekar som förekommer och vilka lärarkategorier som medverkar i undervisningen.

Vår kartläggning av undervisningstätheten i högskolan visar att det finns stora skillnader i fråga om det lärarstöd som erbjuds studenterna i olika utbildningar. Våra direktiv ställer frågan huruvida dessa skillnader, som ofta är historiskt betingade, fortfarande är befogade. Denna fråga kommer att diskuteras närmare i ett separat betänkande.

När det gäller formerna för lärarstödet tror vi inte att det är meningsfullt att söka slå fast några allmängiltiga riktlinjer. Olika utbildningar har av tradition olika undervisningsformer, och så måste det sannolikt vara. Och olika kategorier av studenter behöver olika former av lärarstöd. Det framgår också av redogörelsen i detta kapitel att variationerna i undervisningsformer kan vara betydande mellan olika utbildningar.

Våra synpunkter i detta kapitel kan sammanfattas på följande sätt:

- Vi tror inte att det är möjligt att slå fast allmängiltiga riktlinjer för avvägningen mellan olika undervisningsformer. Men vi vill framhålla att lärarinsatserna, oavsett vad de kallas, alltid skall stödja och främja studenternas egen aktivitet.
- Med denna utgångspunkt är det önskvärt med en ökad tonvikt på undervisning i seminarieform.
- En utveckling mot mer individcentrerade former av lärarstöd i analogi med det engelska universitetssystemets tutorials är enligt vår uppfattning också nödvändig, särskilt i ett friare studiesystem.
- Professorernas och andra seniora forskares kompetens bör komma grundutbildningen till godo i större omfattning än vad som sker i dag.

Erfarenheter av problembaserad inlärning

En undervisningsmetod som ägnas mycket uppmärksamhet i dag är den som bygger på principen om problembaserad inlärning (PBI). Vi ger en kort redovisning av erfarenheterna av att planera utbildning med utgångspunkt i denna metod.

Vi anser att problembaserad inlärning har många positiva förtecken. PBI knyter an till studenternas tidigare kunskaper och färdigheter, uppmuntrar ett vetenskapligt förhållningssätt och behandlar stoffet i ett me-

ningsfullt sammanhang. Vidare stimulerar denna uppläggning av studierna till nyfikenhet, aktivitet, personligt ansvar och kontroll över egen inlärn timer. Därmed bidrar den till den personliga utvecklingen.

PBI-metodiken förutsätter vilja till nytänkande hos lärarna. Det behövs också mer förberedelser och handledning från lärarnas sida i jämförelse med konventionell undervisning. Därtill kommer behov av bättre resurser i form av bibliotek, litteratur och lokaler för grupparbete. Resursbehoven för PBI bör dock inte bedömas enbart i jämförelse med konventionell undervisning utan i relation till undervisning med samma grad av måluppfyllelse.

Vi föreslår

- att såväl lokala som centrala utvecklingsresurser fortsatt satsas på försök med PBI också inom andra områden än vårdutbildningar, samt
- att dessa försök följs av systematiska utvärderingar som tar fasta på förändringar i kunskaper, färdigheter och föreställningar hos studenterna.

Examination

Många pedagogiska studier har övertygande visat vilken styrande inverkan examinationen har på studierna och inlärn timer. För inlärn timerresultatet betyder examinationen ofta lika mycket som undervisningen. Examinationen är också ett av de viktigaste instrumenten för uppföljning och kontroll av kvaliteten i utbildningen.

Vi refererar i detta kapitel en studie om examinationen som kvalitetskontroll i högskolan, som på utredningens uppdrag utarbetats av Åsa Lindberg-Sand och Berit Askling. Med utgångspunkt bl.a. i denna rapport drar vi slutsatsen att den nuvarande uppdelningen i många successiva prov, utan sammanfattande sluttentamen, bör ifrågasättas. Viktigt är också att examinationsresultaten är jämförbara mellan olika högskoleorter. Vi anser att gemensamma eller samordnade prov bör uppmuntras.

Vi anser vidare att examinationens betydelse som kvalitetskontroll motiverar att mer än en examiner deltar i examinationen. Ett system med externa examiner skulle enligt vår uppfattning utgöra en faktor av största betydelse för att säkra kvaliteten och likvärdigheten i svensk högskoleutbildning.

Vi sammanfattar våra slutsatser och förslag på följande sätt:

- Examinationen, som är en viktig del i kvalitetssäkringen av högskolans utbildning, får inte inskränkas till enbart kontroll av vissa faktakunskaper. Examinationen skall stå i samklang med det överordnade syftet att främja studenternas självständiga och kritiska förhållningssätt till kunskapsstoffet.
- Examinationen bör därför omfatta betydligt större undervisningsavsnitt än i dag – om möjligt 20–40 poäng – så att man kan bedöma mer övergripande kunskaper och färdigheter hos studenterna. Detta utesluter inte deltentamina, eller motsvarande, på mindre kursavsnitt.

- Enligt vår uppfattning bör examination av sammanfattande karaktär eller omfattande större avsnitt generellt ske under medverkan av externa examinatorer. Som ett förstahandsmål vill vi föreslå att varje utbildningsprogram som leder till examen skall omfatta åtminstone en sådan examination.

Kvalitet och utvärdering

Kvalitet i högre utbildning

- Högskolans redovisningsansvar

Som samhällsfinansierade institutioner har högskolorna ett självklart redovisningsansvar både vad gäller användningen av resurserna och i fråga om resultatet av verksamheten, kvantitativt och kvalitativt. För forskningen finns ett väl fungerande system för kvalitetskontroll. Någon motsvarighet för grundutbildningens del finns inte i dag. Den svenska högskolan behöver ett "kvalitetssystem" även för grundutbildningen.

Men två viktiga villkor måste vara uppfyllda om ett utvärderingssystem inte skall få negativa konsekvenser: för det första måste utvärderingen beakta alla aspekter av utbildningen och ta hänsyn till att utbildningen har flera olika mål, och för det andra bör s.k. verksamhetsindikatorer inte användas mekaniskt som underlag för beslut av överordnade myndigheter utan att de som berörs får tillfälle att ge sin förklaring till resultaten.

- Kvalitet i högre utbildning

"Kvalitet" i högre utbildning är ett svårfångat begrepp som kan ges olika innebörd beroende på betraktarens utsiktspunkt. Olika intressenter har olika – var för sig legitima – krav på utbildningen. Men från vår synpunkt är studenterna den allra viktigaste intressentgruppen i högskolan. Det är framför allt deras intressen och behov som måste vara vägledande för prioritering och kvalitetsbedömning.

Grundläggande för kvalitetsbedömningen måste därför till slut bli utbildningsresultatets kvalitet – dvs. vad studenten tillägnat sig när utbildningen slutförts. Det är denna kvalitetsaspekt som högskolans intressenter (både studenterna och samhället/arbetslivet) i första hand har anledning att intressera sig för.

- Kvalitetssäkring

Utvecklingen mot en alltmer uttalad mål- och resultatstyrning gör det nödvändigt att finna adekvata former för att säkra kvaliteten. Kvalitetskontrollen måste i allt väsentligt vara en sak för högskolorna själva. Men det är samtidigt viktigt att samhället kan lita på att högskolorna tar det fulla ansvaret för kvalitetssäkringen.

Vi pekar i detta kapitel på några mekanismer för kvalitetssäkring, som vi bedömer som betydelsefulla:

- Nya kurser eller utbildningsprogram måste utsättas för en kvalitetsgranskning innan de startar.
- En utvärdering av undervisningen från studenternas synpunkt måste ske kontinuerligt.
- Examinationen är ett grundläggande element i kvalitetskontrollen. Vi anser, som påpekats i kapitlet om examination i det föregående, att externa examinators bör bli en normal företeelse i den svenska högskolan. Detta förutsätter sannolikt en övergång till sammanfattande examination på större utbildningsavsnitt än i dag. Vidare är det angeläget att gemensamma eller samordnade prov utnyttjas oftare än nu.
- På den nationella nivån behövs någon form av ämnesbaserade organ för erfarenhetsutbyte, samråd och samordning.

Uppföljning och utvärdering

Resultatuppföljning, kvalitetssäkring och utvärdering bör ses som samverkande delar i ett sammanhängande kvalitetssystem. Uppföljningens främsta syfte är att ge överblick och kontroll över verksamheten, medan utvärderingen syftar till att ge underlag för utveckling och förnyelse.

Resultatuppföljningen bygger på den rutinmässiga rapportering som sker i de årliga verksamhetsberättelserna. De principer för redovisning av jämförelsetal för högskolornas verksamhet som ges i UHÅ:s verksamhetsberättelse för 1989/90 innebär enligt vår uppfattning ett fruktbart sätt att presentera verksamhetsdata som utgångspunkt för uppföljning och utvärdering.

Varje utvärdering bör bygga på en självvärdering av dem som lokalt ansvarar för utbildningen. Till denna självvärdering fogas så en extern bedömning ("peer review") som delges de berörda och kan ligga till grund för utveckling och förändring. Slutligen måste utvärderingen leda till åtgärder om den skall kunna betraktas som meningsfull.

Varje instans i högskoleorganisationen har ett ansvar för att följa upp och utvärdera sin verksamhet. På den lokala nivån bör det vara högskolestyrelsen som bär det formella ansvaret för utvärderingen inom den egna högskolan. Det praktiska utvärderingsarbetet måste dock ske inom den enskilda institutionen. Ibland måste dock utvärderingen fokuseras på utbildningsprogrammet (linjen) i stället för institutionen, speciellt när det gäller sammanhållna, examensinriktade utbildningar.

Det finns också ett behov av utvärderingar på nationell nivå, med internationella perspektiv. Det bör finnas en långsiktig plan för utvärderingsarbetet under t.ex. en femårsperiod, så att högskolorna har klart för sig vilka områden som kommer att utvärderas på nationell nivå och kan anpassa det lokala utvärderingsarbetet därefter.

Utvärdering av kurser

Studenternas bedömning av undervisningen – oftast kallad kursvärdering – kan ge värdefulla indikationer på hur undervisningen fungerar.

Enbart en studentbedömning klargör dock sällan orsakerna till eventuella brister, och den ger inte heller några garantier för konstruktiva förbättringar.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 2

En av lärare och studenter gemensamt genomförd utvärdering av en kurs kan däremot vara ett kraftfullt instrument för utveckling av kursens och utbildningens kvalitet, studenternas inlärnin g och lärarnas kompetens. En sådan utvärdering på basnivån kan betraktas som en av hörnstenarna i högskolans kvalitetssäkring.

Vi sammanfattar våra slutsatser och förslag i följande punkter:

- Studenternas medverkan skall vara ett naturligt inslag i olika typer av kursvärdering. I princip skall varje kurs utvärderas. Detta bör ses som en hörnsten i kvalitetssäkringen av högskolans grundutbildning.
- Utredningen föreslår att alla längre kurser successivt skall utvärderas av studenter och lärare tillsammans, och att resultaten skall påverka kursens fortsatta uppläggning. Intresset bör fokuseras på utvecklingen av studenternas kunskaper, färdigheter och attityder i relation till uppställda mål.
- Utvärdering efter avslutad kurs kan sammanfattas och bedömas i en kursrapport, vilken bl.a. utgör underlag för beslut om förändringar.
- Ansvar för att utvärdering kommer till stånd ligger ytterst hos högskolestyrelsen, även om genomförandet normalt delegeras till institutionen.

Meritering och kompetensutveckling

Den pedagogiska meriteringen

Den betydelse som meritvärderingspraxis har för grundutbildningens och lärarrollens status i högskolan kan knappast överskattas. Frågan om värdering av pedagogiska meriter togs därför upp med förtur i utredningsarbetet, och en preliminär rapport med våra förslag till riktlinjer och rekommendationer publicerades under hösten 1990 (Pedagogiska meriter i högskolan, SOU 1990:90).

I kapitlet om den pedagogiska meriteringen refererar vi kort resultatet av ett par enkäter till högskolorna om värderingen av pedagogiska meriter vid tjänstetillsättning. Vi ger också en del exempel från andra länder och redogör för några aktuella svenska erfarenheter av metoder för lärarbedömning.

En central fråga är givetvis i vilken mån lärarskickligheten kan bedömas och dokumenteras. Den diskuteras utförligt i detta kapitel med utgångspunkt bl.a. i en av utredningens beställd bakgrundsrapport.

Sammanfattningsvis innebär våra synpunkter följande:

- Vid bedömning av akademiska meriter – i samband med tillsättning av lärartjänster, vid lönesättning m.m. – skall både vetenskapliga och pedagogiska meriter alltid beaktas, om än med olika tyngd beroende på tjänstens inriktning.

- En förutsättning för att de pedagogiska meriterna skall kunna beaktas mer än vad som hittills skett är att de dokumenteras bättre och i större omfattning än nu. I första hand är det den sökandes ansvar att se till att meriterna finns tillräckligt dokumenterade.
- Vi bifogar dels ett förslag till riktlinjer för dokumentation och värdering av pedagogiska meriter, avsett för såväl sökande som tillsättningsmyndigheter, dels en promemoria med förslag till kriterier på pedagogisk skicklighet.
- Vi föreslår att kravet på pedagogisk kompetens för behörighet till lärartjänster skall preciseras i högskoleförordningen. Kravet bör motsvara den pedagogiska grundutbildning (motsvarande sammanlagt sex arbetsveckor) som ingår i vårt principprogram för kompetensutveckling för högskolans lärare. För behörighet att antas som oavlönad docent bör därutöver krävas tio veckors successiv pedagogisk utbildning.
- Som underlag för bedömningen av lärarskickligheten bör varje lärare ha rätt att få ett omdöme om sin skicklighet. Detta bör normalt utfärdas av prefekten för den institution där läraren är anställd. Förutsättningarna och formerna för denna bedömning diskuteras utförligt.

Kompetensutveckling för lärare i högskolan

En ständigt aktuell kompetens hos de anställda är helt avgörande för en organisation som ägnar sig åt kunskapsutveckling. För kvaliteten på högskolans utbildning är lärarnas kompetensnivå av strategisk betydelse. När det gäller konkreta förslag begränsar vi diskussionen till den pedagogiska kompetensen. Att den vetenskapliga och ämnesmässiga kompetensen skall ligga på högsta möjliga nivå tar vi som en självklarhet.

Vi föreslår ett handlingsprogram för pedagogisk utbildning inom ramen för lärarnas tjänstgöring. Programmet har sin tyngdpunkt i utveckling av verksamheten vid den egna institutionen.

- För behörighet som lärare skall krävas genomgång av den första delen av programmet (6 veckor). Denna del skall kunna vara avslutad under det första tjänstgöringsåret.
- För behörighet som docent skall dessutom krävas genomgång av den andra delen av programmet (10 veckor under 5 år). För samtliga lärare skall den andra delen vara en skyldighet inom tjänsten.
- Den tredje delen av programmet (1 vecka per år) skall vara en rättighet för samtliga lärare.
- Varje institution svarar för att dess lärare bereds möjlighet att följa handlingsprogrammet och att en "mentor" utses, speciellt för nya lärare.
- De organ som ansvarar för forskarutbildningen svarar också för att en grundläggande kurs erbjuds eller krävs inom ramen för forskarutbildningen.
- Varje högskola ansvarar för att det finns en basorganisation jämte driftresurser som stöd åt handlingsprogrammets genomförande.

Högskolan ansvarar för gemensamma kurser för både lärare och mentorer, studierektorer och prefekter samt kursledare.

- De kurser som ingår i programmet skall granskas och utvärderas på i princip samma sätt som annan utbildning i högskolan.
- Förslaget förutsätter ett nationellt samordningsorgan för frågor rörande kompetensutveckling.

Organisation och ledning

Ledning och ansvar i högskolan

Utredningen har tagit initiativ till några analyser av ledningsproblemen inom universitet och högskolor, som redovisas i detta kapitel.

Vår konklusion är att ledningsfrågorna kommer att få ökande betydelse i den decentraliserade högskolan. En utgångspunkt bör vara att högskolan kan karakteriseras som en "multiprofessionell organisation", ett begrepp som myntats i en av rapporterna till utredningen. Högskolornas ledning på olika nivåer måste ta fram värderingar och visioner som är gemensamma för de olika professionella grupperna. Detta ger synergieffekter och är en förutsättning för att goda ledare skall kunna rekryteras.

Högskolornas inre organisation måste få variera beroende på deras storlek och grad av diversifiering. Det organisatoriska sambandet mellan utbildning och forskning bör stärkas.

Våra förslag kan sammanfattas på följande sätt:

- Organisationsstrukturen bör ha fyra kärnfunktioner: starka och självständiga institutioner, en strategiskt sammanhållande högskoleledning, vid behov beslutsorgan för utbildning och forskning på mellannivå samt goda administrativa stödfunktioner.
- Vid särskilt de större högskolorna bör man överväga att inrätta ett rådgivande akademiskt organ omfattande hela högskolan, som t.ex. skulle kunna kallas "akademiskt lärarråd".
- Varje högskola bör ta ansvaret för ett program för chefsutveckling – men gärna i regional eller nationell samverkan mellan högskolorna.

Den goda institutionen

I våra direktiv riktas uppmärksamheten särskilt mot institutionernas organisation och deras funktion som basenheter i högskolans verksamhet. I utredningsarbetet har därför särskilt intresse ägnats åt institutionsorganisatoriska frågor.

I institutionskapitlet refererar vi en enkät där vi bad högskolorna att redogöra för den nuvarande institutionsorganisationen och de principer och överväganden som har legat till grund för denna. Av högskolornas enkätsvar framgår att utvecklingen på många håll går mot större institutionsenheter. Men samtidigt är det tydligt att man – särskilt inom det

traditionella universitetsområdet – värnar om ämnesinstitutionen som organisationsprincip.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 2

En generell översyn av institutionsindelningen i syfte att skapa större, mer slagkraftiga och stimulerande arbetsmiljöer kan enligt vår mening vara motiverad. Vi delar här den uppfattning som framfördes i regeringens kompletteringsproposition våren 1991. En sådan översyn kommer emellertid i hög grad att påverkas av vad man har för målsättning och utgångspunkt. Vi tycker oss skönja två synsätt som leder till vad vi i brist på bättre termer kallar den "lämpliga" institutionen och den "goda" institutionen.

Begreppet den "lämpliga" institutionen skulle vi vilja reservera för den modell som ur administrativ synpunkt – kanske högskoleledningens – ter sig lämpligast. Det är detta institutionsbegrepp som ligger till grund för kompletteringspropositionens diskussion om institutionsorganisationen.

Begreppet den "goda" institutionen vill vi se mera med utgångspunkt i institutionens inre liv. Det handlar om en intellektuellt stimulerande miljö för alla som arbetar där och för de studenter som tillfälligt har sina studier knutna till den. Att försöka verka för en institution med dessa kvaliteter är en väsentlig del av vårt utredningsuppdrag. Förutsättningarna för den "goda institutionen" är kanske allra bäst i en enhet som har någorlunda homogena arbetsuppgifter.

Den administrativt "lämpliga" institutionen har en viss minimistorlek, som bestäms av att decentralisering av ansvar och befogenheter förutsätter en viss administrativ kompetens och vissa servicefunktioner som har att göra med antalet anställda. Den "goda" institutionen å andra sidan har en viss maximistorlek som bestäms av hur många människor som kan förenas i solidaritet kring någorlunda homogena arbetsuppgifter. För båda typerna av institution gäller att en tillräcklig kvalitet på den vetenskapliga och pedagogiska miljön förutsätter den samlade kompetensen hos betydligt fler än en eller två akademiska lärare.

Den slutliga avvägningen mellan de två institutionsbegreppen blir alltid en kompromiss, där utöver ovan nämnda faktorer också ingår historiska, psykologiska och lokalmässiga förhållanden. Vi är för vår del helt övertygade om att det i den slutliga sammanvägningen är faktorer som talar för den "goda" institutionen som bör ges störst tyngd.

Vi sammanfattar våra synpunkter på följande sätt:

- Högskolans verksamhet skall äga rum i ämnes- eller ämnesområdesbaserade institutioner, där utbildning, forskning och andra arbetsuppgifter kan vara gemensamma åligganden och åtaganden.
- En institution bör i regel vara av sådan storlek att en styrelse blir den naturliga ledningsformen.
- Önskemålet att ha stora, administrativt slagkraftiga institutioner måste emellertid vägas mot önskemålet att ha institutioner med homogena arbetsuppgifter.
- Högskoleledningen bör överväga att som alternativ till mycket stora institutioner inrätta institutionsgrupper.

- Lokalförsörjningen bör ordnas så att varje institution erhåller väl sammanhållna lokaler, innefattande utrymme för studenterna.
- En viktig del av ledningsansvaret för en institution är bland annat att göra målen för verksamheten kända och accepterade av alla medarbetare.
- Ställföreträdande prefekt är en funktion som bör finnas i större utsträckning än i dag.
- Högskoleledningen bör genomföra personalutvecklingsprogram med institutionen och dess ledning i fokus.

Resurser för service och utveckling

Pedagogiskt utvecklingsarbete

Enligt vår uppfattning bör primäransvaret för utbildning och undervisning entydigt ligga på den enskilda institutionen, dess ledning, lärare och studenter. Detta ansvar omfattar även innehållsmässig och pedagogisk förnyelse.

Men erfarenheten visar att en förutsättning för förnyelse är att institutionens ledning avsätter definierade resurser, där den viktigaste resursfaktorn är tid inom lärarnas tjänstgöring. Vidare ökar sannolikheten för en högre intensitet i detta arbete, om det centralt inom högskolan finns kompetens och resurser för initiering av utvecklingsarbete och stöd åt institutionerna. I detta kapitel diskuterar vi frågan om en funktion för pedagogiskt utvecklingsarbete inom den enskilda högskolan samt frågan om resurser på den nationella nivån.

Enligt vår uppfattning är det viktigt att ledningen för varje högskola engagerar sig för utveckling av undervisningen. Vi anser att varje högskola bör utarbeta ett lokalt pedagogiskt program – eventuellt som en del i ett samlat utvecklingsprogram för högskolan. Det kan vidare vara befogat att högskolestyrelsen och rektorsämbetet till sig knyter en grupp för gemensamma frågor rörande undervisningens kvalitet och utveckling, ett "pedagogiskt råd" eller liknande. Vi tror också att i princip varje högskoleenhet behöver en specialistfunktion för pedagogisk utveckling, som kan ge stimulans och stöd åt institutionernas utvecklingsarbete och ansvara för vissa gemensamma frågor (bl.a. lärarnas pedagogiska kompetensutveckling).

Gemensamt för landet behövs också resurser för utveckling och stöd till nya initiativ. Högskolans grundutbildningsråd, som kom till på initiativ av utredningen, bör enligt vår uppfattning fortsätta sin verksamhet, men i fortsättningen som en självständig myndighet.

Bibliotek och information

Frågan om högskolebibliotekens roll för utbildningens kvalitet har analyserats av en särskild arbetsgrupp. Gruppens rapport *En kreativ studiemiljö – högskolebiblioteket som pedagogisk resurs* (SOU 1991:72) – publicerades i början av hösten 1991. Den diskuterades vid en temakon-

ferens om högskolebiblioteken i oktober 1991, då även en av Nordinfo initierad utvärdering av de nordiska forskningsbiblioteken presenterades.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 2

Rapporten samt överväganden i anslutning till den nämnda konferensen har gett oss anledning till följande slutsatser och förslag:

- Svenska högskolebibliotek ligger med få undantag under jämförbar internationell standard. En upprustning är nödvändig, inte minst vid de nya högskolorna. Regeringen bör ta initiativ till en särskild översyn av högskolebibliotekens resursbehov. Enligt vad vi erfarit kommer frågan om högskolornas biblioteksresurser att aktualiseras även i UHÅ:s verksamhetsberättelse för 1990/91.
- Upprustningen bör kopplas till organisatoriska förändringar samt en rad rationaliseringsåtgärder, i stort sett enligt de riktlinjer som dragits upp i Nordinfos utvärdering. Målsättningen för bibliotekens verksamhet bör vara service till forskare, lärare och studenter snarare än vård av samlingar.
- Högskolans lärare måste i internutbildningen ges bättre förutsättningar för att kunna utnyttja bibliotek och andra informationskällor, inte minst i sitt pedagogiska arbete.
- I målen för högskoleutbildning skall ingå att alla studenter måste ges kunskaper och färdigheter i att använda bibliotek och andra informationskällor, vilket enklast realiseras genom att de tidigt får arbetsuppgifter, som fordrar detta.
- Studenternas behov av läsplatser och grupprum måste beaktas när bibliotekslokaler planeras.
- Bibliotekens roll i informationsförsörjningen bör beaktas vid utbildning och vidareutbildning av bibliotekarier.

Datorer i utbildningen

Även om entusiasmen för datorernas potential inom grundutbildningen kanske ibland varit alltför hög i förhållande till möjligheter och verkliga resultat, synes man nu vara på väg mot en realistisk syn som motiverar särskilda satsningar.

För det första måste högskolestuderande i mycket större utsträckning än i dag lära sig att använda datorn som redskap. Detta kan förbättra kvaliteten i skrivna rapporter och ökar tillgängligheten av databaser och litteratur, vilket effektiviserar studierna och ökar studenternas motivation i utbildningen. Användningen av datorer bör alltså vara ett reguljärt inslag i utbildningen och i förekommande fall ingå i fordringarna för godkänd kurs samt i examinationen. Kostnaderna för detta bör beaktas när utbildningsanslagen beräknas.

Dessutom måste utarbetande av lämpliga former för datorstöd vid inlärnin g och undervisning självfallet betraktas som pedagogisk meritering för en lärare. Det fordras vidare omfattande utbildningsinsatser för att stora delar av lärarkåren skall kunna tillgodogöra sig senaste utvecklingen inom datortekniken. Särskilt bör framhållas att högskolelärarna i gemen i Sverige är dåligt utbildade på att använda de tjänster som kan

förmedlas via datornätverk t ex datorkonferenser och sökning i databaser och bibliotek.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 2

Den engelska modellen med ämnesbaserade centra för utveckling av datorstöd för utbildningen bör vara tillämplig även i Sverige. Sådana centra kan dessutom dra nytta av samverkan med sina motsvarigheter i England. Vi föreslår ett treårigt program med ämnesbaserade utvecklingscentra.

Övriga frågor

Vetenskaplig grundkurs m m

Vårt uppdrag innefattar inte frågor om utbildningens innehåll. Ett undantag utgör dock s.k. vetenskaplig grundkurs och motsvarande inslag i grundutbildningen, som aktualiserats genom ett uttalande av riksdagens utbildningsutskott och genom initiativ från SFS.

Vi redogör i detta kapitel för den försöksverksamhet och det planeringsarbete som skett i utredningens regi respektive med stöd av utredningens projektmedel. Vi sammanfattar våra överväganden på följande sätt:

- Alla studenter i examensinriktade utbildningsprogram bör - oavsett typen av högskola och utbildning - få en introduktion i vetenskapshistoria, vetenskapsteori och vetenskaplig metod. Denna introduktion bör också följas upp i den reguljära utbildningen.
- Vid de stora högskolorna, främst universiteten, bör det finnas en allmän vetenskaplig grundkurs på 20 poäng som del i ett rekommenderat utbildningsprogram. En sådan kurs är en god introduktion till högskolestudierna men kan också i sin helhet eller i vissa delar användas i senare skeden av utbildningen.
- Alla högskoleledningar bör inventera intresset för och behovet av utbildning för lärare med ansvar för den vetenskapliga introduktionen till studierna.
- Samverkan mellan högskolor och universitet på detta område bör stimuleras eftersom det råder brist på lärare, studiematerial m.m. Samarbetet bör syfta till utbyte av idéer och erfarenheter i fråga om såväl grundkursens innehåll och uppläggning som lärarnas kompetensutveckling. I det decentraliserade högskolesystemet bör ansvaret för denna samverkan anförtrors någon läroanstalt med stor erfarenhet inom området. I detta uppdrag kan också ligga ansvaret att vara databank, dvs. hålla reda på vad som finns av studiematerial och förmedla denna information till övriga högskolor.

Vårdhögskolornas situation

De landstingskommunala vårdhögskolornas speciella situation i det svenska högskolesystemet uppmärksammades redan i början av vårt utredningsarbete. I februari 1990 publicerade vi en rapport - Vårdhögskolornas situation - från en av utredningen tillsatt arbetsgrupp.

Vår bedömning är att rapporten i all sin korthet satte fingret på några av de mest väsentliga olösta problemen inom vårdhögskolorna. Viktigt var antagligen också att denna del av högskolan – som ibland, inte utan rätt, kallats "den osynliga högskolan" – kom i fokus för intresset på ett tidigt stadium av vårt utredningsarbete.

De slutsatser vi från våra utgångspunkter kan dra av utvecklingen hittills kan sammanfattas på följande sätt:

- Ansatserna till större självständighet för vårdhögskolorna inom landstingsorganisationen bör fullföljas.
- En närmare och mer systematisk anknytning till universitetens forskningsorganisation är nödvändig. Framför allt är det på institutionsnivå som samarbetet måste utvecklas.
- Också landstingens egna FoU-resurser bör självfallet ges en organisatorisk anknytning till vårdhögskolorna. I detta avseende förefaller utvecklingen gå alltför långsamt.
- Frågan om praktiken i främst sjuksköterskeutbildningen och resurserna för handledning i vården är ännu inte löst. Det som framför allt behövs är att handledarna vid vårdavdelningarna får tillräckligt utrymme för handledningsuppgifterna inom ramen för sin arbetstid. Samtidigt behöver lärarna vid vårdhögskolorna bättre anknytning till vården, genom växeltjänstgöring eller genom att kombinationstjänster inrättas, i analogi med vad som gäller för lärartjänster i läkarutbildningen.
- Utbildningen av lärare för vårdhögskolorna bör omorganiseras på det sätt som föreslagits av UHÄ. Huvuddelen av den utbildning som skall krävas för lärarbehörighet bör omfatta fördjupningsutbildning för magisterexamen i eller med anknytning till lärartjänstens karaktärsämne. Denna utbildning bör anordnas i samverkan mellan vårdhögskolorna och berörda institutioner vid universiteten. Den pedagogiska utbildningen bör omfatta 20 poäng. Regeringen bör skyndsamt ta initiativ till en mer ingående utredning angående utformningen och förläggningen av denna utbildning.
- Våra allmänna synpunkter och förslag beträffande värdering av pedagogiska meriter och bedömning av lärarskicklighet bör givetvis gälla även inom denna del av högskolan, även om lärarna förblir kommunalt anställda.

Distansutbildning

Distansutbildningen nämns inte specifikt i våra direktiv. Den nyligen tillsatta utredningen om distansutbildning kommer sannolikt att behandla även högskoleutbildning på distans, även om detta inte från början var en primär uppgift för denna utredning.

Från vår synpunkt är distansutbildningen som undervisningsform av intresse främst därför att den representerar en extremform av det som i direktiven kallas "lärarledda självstudier". Distansundervisningen ställer vidare speciella krav på studiematerialets utformning och formerna för student-lärarkontakter. I dessa avseenden har den reguljära högskoleun-

dervisningen en hel del att lära av erfarenheterna från denna undervisningsform.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 2

Men vi framför också en del principiella synpunkter på distansutbildning på högskolenivå i Sverige, som bör kunna utgöra ett underlag för distansutbildningsutredningens överväganden om organisationen av högskoleutbildning på distans.

Det kan konstateras att den svenska, småskaliga modellen har en del nackdelar – främst i form av bristande samordning och metodutveckling – som borde kunna avhjälpas genom ökad samverkan och viss specialisering högskolorna emellan.

Våra slutsatser och förslag innebär sammanfattningsvis följande:

- Det finns ett behov av förstärkning och samordning av insatserna för utveckling av distansutbildning på högskolenivå i Sverige.
- Samordningen bör grundas på en ämnesbaserad ansvarsfördelning mellan högskolorna.
- Ett nationellt samordningsorgan för distansutbildning bör övervägas.
- Frågan om lämpliga former för samordning och utveckling av högskoleutbildning på distans bör övervägas i distansutbildningsutredningens fortsatta arbete.

Sammanfattning av remissynpunkter beträffande Ds 1992:1 och SOU 1992:1

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

I denna kortfattade sammanfattning har tagits upp remissinstansernas synpunkter på de viktigaste frågorna. Uppställningen följer i huvudsak propositionens disposition.

En sammanställning av remissyttrandena i sin helhet har gjorts i departementspromemorian (Ds 1992:52) Yttranden över departementspromemorian (Ds 1992:1) Fria universitet och högskolor och betänkandet (SOU 1992:1) Frihet, Ansvar, Kompetens. I Ds 1992:52 har också särskilda yttranden som inkommit blivit förtecknade.

Yttranden över betänkandena har avgivits av Riksdagens ombudsmän, Socialvetenskapliga forskningsrådet, Byggnadsstyrelsen, Universitets- och högskoleämbetet, Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, Statens skolverk, Teknikvetenskapliga forskningsrådet, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Statistiska centralbyrån, Statens arbetsgivarverk, Universitetet i Stockholm, Tekniska högskolan i Stockholm, Karolinska institutet, Högskolan för lärarutbildning, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning, Konstfackskolan, Konsthögskolan, Musikhögskolan i Stockholm, Operahögskolan i Stockholm, Teaterhögskolan i Stockholm, Universitetet i Uppsala, Högskolan i Eskilstuna/Västerås, Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Gävle/Sandviken, Högskolan i Örebro, Universitetet i Linköping, Högskolan i Jönköping, Universitetet i Lund, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Kalmar, Högskolan i Kristianstad, Högskolan i Växjö, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Universitetet i Göteborg, Chalmers tekniska högskola, Högskolan i Borås, Högskolan i Karlstad, Högskolan i Skövde, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Universitetet i Umeå, Högskolan i Luleå, Högskolan i Sundsvall/Härnösand, Högskolan i Östersund, Högskoleutbildning på Gotland, Organisationskommittén för Idrottshögskolan i Stockholm, Handelshögskolan i Stockholm, Forskningsrådsnämnden, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Medicinska forskningsrådet, Naturvetenskapliga forskningsrådet, Sveriges Lantbruksuniversitet, Skogs- och jordbrukets forskningsråd, Landstingen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus samt Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Göteborgs och Bohus vårdhögskoleförbund, Landstingsförbundet, Kungl. Vetenskapsakademien, Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges Förenade Studentkårer, Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Liberala studentförbundet och Centerns högskoleförbund.

Följande förkortningar har använts i remissammanställningen:

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

CHF	=	Centerns högskoleförbund
CTH	=	Chalmers tekniska högskola
DH	=	Danshögskolan
FRN	=	Forskningsrådsnämnden
DI	=	Dramatiska institutet
GMHR	=	Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning
HB	=	Högskolan i Borås
HE/V	=	Högskolan i Eskilstuna/Västerås
HF/B	=	Högskolan i Falun/Borlänge
HG/S	=	Högskolan i Gävle/Sandviken
HH	=	Högskolan i Halmstad
HJ	=	Högskolan i Jönköping
HK	=	Högskolan i Kalmar
HK/R	=	Högskolan i Karlskrona/Ronneby
HKr	=	Högskolan i Kristianstad
HKs	=	Högskolan i Karlstad
HLS	=	Högskolan för lärarutbildning i Stockholm
HLu	=	Högskolan i Luleå
HS	=	Högskolan i Skövde
HSFR	=	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet
HS/H	=	Högskolan i Sundsvall/Härnösand
HT/U	=	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
HUG	=	Högskoleutbildning på Gotland
HV	=	Högskolan i Växjö
HÖ	=	Högskolan i Örebro
HÖs	=	Högskolan i Östersund
IH	=	Organisationskommittén för Idrottshögskolan i Stockholm
IVA	=	Ingenjörsvetenskapsakademien
JO	=	Riksdagens ombudsmän
KI	=	Karolinska institutet
KF	=	Konstfackskolan
KH	=	Konsthögskolan
KTH	=	Tekniska högskolan i Stockholm
LSF	=	Liberala studentförbundet
LO	=	Landsorganisationen i Sverige
MFR	=	Medicinska forskningsrådet
NFR	=	Naturvetenskapliga forskningsrådet
OH	=	Operahögskolan i Stockholm
RRV	=	Riksrevisionsverket
SAF	=	Svenska arbetsgivareföreningen
SACO	=	Sveriges Akademikers Centralorganisation
SAV	=	Statens arbetsgivarverk
SCB	=	Statistiska centralbyrån
SFS	=	Sveriges Förenade Studentkårer
SJFR	=	Skogs- och jordbrukets forskningsråd
SIF	=	Sveriges industriförbund
SLU	=	Sveriges Lantbruksuniversitet
SMH	=	Musikhögskolan i Stockholm
SFR	=	Socialvetenskapliga forskningsrådet
SSF	=	Sveriges socialdemokratiska studentförbund
TCO	=	Tjänstemännens Centralorganisation
TFR	=	Teknikvetenskapliga forskningsrådet
TH	=	Teaterhögskolan i Stockholm
UG	=	Universitetet i Göteborg
UHÄ	=	Universitets- och högskoleämbetet
UL	=	Universitetet i Lund
ULi	=	Universitetet i Linköping
US	=	Universitetet i Stockholm
UU	=	Universitetet i Uppsala

UUH	=	Utrustningsnämnden för universitet och högskolor	Prop. 1992/93:1
UUm	=	Universitetet i Umeå	Bilaga 3
Vitterhetsakademien	=	Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien	

Remissinstans Synpunkt

1 Allmänna principsynpunkter

SFR, TRF, Svenska akademien, GI/IHR, HLS, HK, HÖ och landstingen i Malmöhus, Kronobergs, Örebro, Kristianstads, Värmlands, Kalmar, Hallands samt Stockholms län instämmer i huvudsak i förslagen.

SACO Tillstyrker förslagen. Betydande resurstillskott kommer att behövas under en rad år, för att åtgärda de från början inbyggda resursbristerna. De goda kontakterna mellan yrkesliv och utbildning måste bibehållas.

TCO Kritisk till förslagen. Stor brist att förslag om den kommunala högskolan ej har behandlats. Ingen utvärdering av dagens högskolesystem har gjorts, ej heller någon jämförelse med den internationella utvecklingen. Högskolan avskärmar sig från samhället och arbetslivet. Det bör finnas utrymme för en nationell, sammanhållen utbildningsplanering, särskilt för lärar- och vårdutbildningar. SOU:n lägger fram förslag som kräver resursförstärkningar. Kritik mot sammansättningen av högskoleutredningen (bara högskolefolk). Jämställdhetsfrågorna har glömts bort. Förespråkar statligt huvudmannaskap för all högskoleutbildning.

LO Andelen högskoleutbildade måste öka bl.a. genom en ökning av rekryteringsunderlaget. Vikten av de regionala högskolorna betonas. Anser att bra lokala organisationer går att åstadkomma utan förslagen i Ds:n. Varnar för stiftelsebildning av universitet och högskolor.

SAF	Tillstyrker starkt förslagen, utbildningen är en strategisk faktor för den ekonomiska utvecklingen. Perspektivet kunde vidgas, rollfördelningen mellan universitet/högskolor, fortbildning och vidareutbildning samt samarbetet mellan högskola/ näringsliv borde ha tagits upp. Svenska högskolor kommer att få arbeta i allt hårdare konkurrens med utländska högskolor oavsett om man avreglerar dem eller inte, speciellt inom tekniska utbildningar och forskningen.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
SCB	Värdefullt om man redan i samband med reformen tänker igenom vilken dokumentation och vilken statistik som skall finnas. Viktigt att Sverige kan fortsätta delta i det internationella statistik-samarbetet och att Sverige kan fortsätta att rapportera högskolestatistik på det sätt som krävs enligt internationella överenskommelser.	
RRV	Tillstyrker förslagen. Fortsatt arbete behövs.	
UHÄ	Instämmer i allt väsentligt. Där avregleringen genomförs fullt ut finns inga alternativ att ta ställning till. Det måste bedömas vad friheten för högskoleenheterna kan leda till, och hur valet av former för reglering blir. Många befattningshavare kommer att efterlysa nya hanteringsrutiner, kommer det då att bli en verklig avreglering eller endast en decentralisering av regleringen? Högskolornas regelverk bör göras till föremål för närmare begrundan. Då högskoleverksamheten omfattar myndighetsutövning kommer förvaltningsrätten att reglera viktiga delar. Högskoleförordningens bestämmelser är ofta ett slags undantag från andra strängare eller obekvämare regler som annars skulle ha gällt. Bör klargöras om "Allt som inte uttryckligen är tillåtet skall vara förbjudet", eller tvärtom? En halvmesyr kan leda till	

tolkningsvårigheter. Kraven på rättssäkerhet motiverar en tydlig reglering. SOU:n tar inte upp hur högskolan som helhet möter studenten med en intellektuellt stimulerande miljö. Studenten och studentens behov har kommit i skymundan. Den är inåtvänd och tar ej upp något om hur information om forskning och utvecklingsarbete kan spridas. Även brist på internationellt perspektiv i SOU:n.

SFS

Instämmer i huvudsak. Vissa förslag saknar kommentarer och analys av olika alternativ.

Uppdragsutbildningen måste regleras även i framtiden. Det borde skrivas in i förordningen om uppdragsutbildning att sådan utbildning inte får räknas in i en examen, att kurser ur det reguljära kursutbudet inte får ges som uppdragsutbildning och att den inte får ge högskolepoäng.

Älvsborgs läns landsting

SOU:n borde ha remissbehandlats före Ds:n.

Kopparbergs läns landsting

Beklagar att den rapport som en grupp vårdhögskolerektorer försett utredningskansliet med har styrt beskrivningen av situationen vid landets vårdhögskolor i SOU:n.

US

Högskolestyrelsen måste bemyndigas att utfärda föreskrifter som lämnas oreglerade i författningsförslagen.

UU

Instämmer i förslagen. Varnar för den rättsosäkerhet som ett alltför grovmaskigt, oklart och ofullständigt regelsystem kan innebära.

Om den allmänna förvaltningsrättens regler blir tillämpliga, vore detta mindre lämpligt.

SOU:n är överdrivet kritisk i sin beskrivning av utbildningen och dess förslag leder till stor resursökning.

Distansutbildning kommer att få ökad betydelse och behöver utvecklas och förstärkas.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

UL

Instämmer i förslagen. Innebörden av den principiella uppfattningen om ökad frihet har inte gjorts tillräckligt klar och därigenom har inte heller konsekvenserna för verksamheten och för dess reglering blivit tydliga. Förordar ett regelsystem och en författningstext av mera principiell karaktär. Villkoren för teknik- och vårdområdena och för lärarutbildningarna och de konstnärliga utbildningarna är otillräckligt uppmärksammade, vilket belyser svårigheterna att i en gemensam text innefatta föreskrifter för hela högskolan.

US, UUm, KI och KTH

Instämmer i förslagen. SOU:n lägger fram förslag som kräver resursförstärkningar.

HT/U

Instämmer i förslagen. Svenska högskolesystemet bör vara sammanhållet. Nätverkan mellan högskolorna är nödvändigt.

ULi

Tillstyrker, men analys saknas av begreppen (vad menas med frihet?). Det politiska ansvaret för högskolans verksamhet bör lyftas fram och preciseras. Ifrågasätter om den akademiska friheten gagnas av ökad lokal beslutanderätt. Distansutbildning bör få en mer framskjuten roll, särskilt för fortbildning och vidareutbildning.

UG

Instämmer i förslagen i SOU:n. De ekonomiska konsekvenserna i förslagen är inte belysta.

Utvidgad diskussion behövs om vad den minskade centrala styrningen och den ökade lokala friheten innebär för utbildningen vid universitet och högskolor. Utformningen av de lokala föreskrifterna berörs bara indirekt.

Konsthögskolan	Instämmer i förslagen. Hänvisar vidare till utredningen "Den konstnärliga högskoleutbildningen".	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HV	Instämmer i förslagen. Påpekar faran för beroendeställning gentemot universiteten. Bestämmelser av ramkaraktär måste finnas och ibland även detaljreglering för att kunna bevara högskolans särart.	
HKr	Instämmer. "Allt som inte uttryckligen är tillåtet skall vara förbjudet", eller tvärtom?	
HÖs	Efterlyser allmänt mer diskussion kring och motiveringar för de förslag som förs fram. Grundutbildning och forskning är intimt sammanbundna och kan inte utvecklas åtskilda. Förslagen kan innebära fara för beroendeställning gentemot universiteten. Nätverksuniversitet bör kunna skapas.	
IH	Instämmer i att kvalitetsförstärkning behövs samt i att forskning och grundutbildning bör knytas fastare samman.	
FRN	De grundläggande frågorna (frihet från vad, för vem, till vad) diskuteras inte. Motsättningar finns mellan "den kritiska debattens frihet" och "konkurrensen och effektiviteten". En demokratisk stat kan också utgöra skydd och garanti för en livaktig, kritisk och fri forskning.	
Handelshögskolan	Instämmer. Viktigt att bevara rättssäkerhet och kostnadskontroll, nya direktiv bör införas som förhindrar att de nya friheterna missbrukas. Universiteten måste ha ett eget ekonomiskt ansvar och bära de ekonomiska konsekvenserna av de beslut som fattas. Vidare måste universiteten befinna sig under ett konkurrenstryck, nationellt såväl som internationellt (detta ökar ofrånkomligt). Ett starkare konkurrensläge gör det lättare att få bra doktorander och lärare, även	

internationella sådana. En skarp nationell konkurrens befrämjar internationell konkurrensförmåga även på universitetsområdet.

JO	Författningsförslagen har tillkommit i stor hast och måste överarbetas grundligt. Förvaltningsrättslig kvalitet måste upprätthållas för att rättssäkerheten skall tillgodoses.
Östergötlands läns landsting	Instämmer i förslagen (hänvisar till UL:s remissvar, Hälsouniversitetets yttrande).
Västmanlands läns landsting	Instämmer i förslagen. Effekterna för hälso- och sjukvården bör beaktas.
Södermanlands läns landsting	Högskolan skall ha likartad regional kvalitet och resursfördelning, som svarar mot de internationella kraven. Helhetssynen är viktig för samverkan mellan vårdutbildning och vårdverksamhet.
Västernorrlands läns landsting	Samarbetet med den statliga högskolan och vårdhögskolan i Östersund intensifieras, hälsovård och social omsorg kommer att utgöra en viktig del av ett framtida "nätverksuniversitet".
Jönköpings läns landsting	Den landstingskommunala högskoleverksamheten bör ges förutsättningar att utvecklas till en fullvärdig högskola med starkt samband mellan utbildning och forskning.
Skaraborgs läns landsting	Instämmer i förslagen. Olyckligt att huvudmannaskapsutredningen inte hunnit lägga fram sitt förslag. Det finns ett stort behov av vårdhögskolor även utanför storstadsregionerna. Tillräckligt många måste utbildas för att täcka hälso- och sjukvårdens behov av personal i hela landet.
Jämtlands läns landsting	Instämmer i förslagen. Det strategiska målet är att, genom en långtgående alli-

	ans mellan högskoleenheterna i Östersund och Sundsvall/Härnösand, redan under andra halvan av 1990-talet skapa ett universitet i mittsverige. Betonar regional balans samt likvärdiga arbets- och utvecklingsbetingelser.
Malmöhus, Kristianstads och Älvsborgs läns landsting	Ökad samverkan mellan vårdhögskolorna och mellan vårdhögskolor/statliga högskolor.
Landstingsförbundet	Högskoleutbildningen skall leva upp till hälso- och sjukvårdspolitiska mål, samt högskolepolitiska mål. Landstingen bör vara huvudmän.
Göteborgs och Bohus vårdhögskoleförbund	PM:ans innehåll och intentioner bör även omfatta vårdhögskoleutbildningar. Professionella vårdhögskolor vill kunna erbjuda yrkes-, kandidat-, magister-, licentiat- och doktorsexamina. Fasta forskningsresurser behövs för detta.
Socialstyrelsen	Instämmer i förslagen. Ifrågasätter den särställning som tilldelas de kommunala högskolorna.
Industriförbundet	Även om man nu avvecklar onödiga detaljregler, kommer det att ta lång tid innan några svenska universitet når en sådan stark egen finansiell bas att de egentligen står fria från statsmakternas styrning och helt kan reagera på signaler från en utbildningsmarknad. Mekanismer behöver utformas som stimulerar till samverkan mellan industriföretag och högskoleinstitutioner. Bör prioritera industrins kompetensförsörjning. Renodla NUTEK:s roll till att enbart omfatta ansvar för industrins kompetensförsörjning via universitet, högskolor, institut och andra kanaler.
HUG	Instämmer i förslagen. Anser sig själva vara ett exempel på ett sätt att framgångsrikt organisera en fri högskola.

Kungl. Vetenskapsakademien	Instämmer i förslagen, men de nya författningstexterna bör utsättas för en grundlig översyn. Förordar flexibilitet och större utrymme för lokalt beslutsfattande för universitet och högskolor.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
IVA	Instämmer i förslagen. Högskolans inre arbete är för detaljreglerat. Utomordentligt betydelsefullt för utvecklingen att några högskolor överföres i stiftelseform.	
SAV	Instämmer i förslagen. Förutsätter ett långsiktigt och målinriktat arbete för att säkerställa kvaliteten på forskning och grundutbildning.	
SLU	Instämmer i förslagen. Saknar analys av konsekvenser för högskolan rättsligt och avtalsmässigt om vissa förhållanden blir oreglerade eller reglerade i annan författning.	
Domstolsverket	Instämmer i förslagen, men de nya författningsförslagen bör utsättas för en grundlig översyn.	
Vitterhetsakademien	Instämmer i förslagen. Upphävande av specialregleringen innebär principiellt att den allmänna förvaltningsrätten blir generellt tillämplig på det statliga universitets- och högskoleväsendet vilket är föga lämpligt. Friheten får ej leda till utarmning av humanistiska och samhällsvetenskapliga småämnena och småspråk.	
DH	Instämmer i förslagen, men administrativa och utbildningsmässiga resursförstärkningar behövs.	
DI	Instämmer i förslagen, men kompetenskraven ökar inom personalområdet.	
CTH	Instämmer i förslagen. Har särskilt intresse för stiftelseformen.	

SMH	Instämmer i förslagen, men hänsyn tas inte till de konstnärliga högskoleutbildningarnas särart.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
KF	Efterlyser fortsatta diskussioner. Författningsutkasterna är exempel på en god tillämpning av de nya, förenklade regler som nu börjar införas i statsverksamheten. SOU:n kommer att utgöra en "pedagogisk uppslagsbok".	
HKs	SOU:n kommer att utgöra en "pedagogisk uppslagsbok". Samordning av distansutbildning bör grundas på en ämnesbaserad ansvarsfördelning och samverkan mellan högskolorna. Inrättandet av ett särskilt nationellt samordningsorgan avstyrkes dock.	
HS/H	Instämmer i förslagen. Obalans råder för närvarande mellan den utredande texten i Ds:n och de utkast till författningsförslag som föreligger, dessa måste harmoniseras. SOU:n kräver resurstillskott och det internationella perspektivet saknas. Nationellt samordningsorgan för distansutbildningen behövs ej.	
HE/V	Instämmer i förslagen, anses dock ej konsekvent. I vissa fall finns kvardröjande detaljreglering.	
HF/B	Friheten skall också gälla gentemot näringsliv och andra organisationer.	
HG/S	Instämmer i förslagen. Konkurrensen man strävar efter måste ske på reellt lika villkor. De mindre högskolorna riskerar att bli underleverantörer till universitet.	
HLu	Instämmer i förslagen. Ibland kan det vara för detaljreglerat. Endast rambestämmelser krävs.	

HJ	SOU:n kräver stort resurstillskott.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HS	Instämmer i förslagen. Mindre högskolor får ej à priori ha sämre förutsättningar för konkurrens än stora enheter. För mycket detaljreglering.	
HH	Instämmer i förslagen. Betonar att det är viktigt att vetenskapen är tillgänglig för allmänheten. Anser att det måste vara möjligt för högskolan att inrätta assistent- och amanuens tjänster.	
HK/R	Föreslår att staten skall ge frihet och ansvar och utvärdera kompetens och resultat. Efterlyser en mer flexibel högskola än i utredningsförslagen samt utrymme för en friare tjänstestruktur. Studiemedelssituationen måste ses över. Initiativ som Nätverksuniversitetet i Sydost bör premieras. Näringslivet och samhället i övrigt engagerar sig helhjärtat i högskolans utveckling. Författningsförslagen måste rensas på inkonsekvenser och uppenbara sakfel.	
SSF	Instämmer i förslagen. SOU:n tar ej upp jämställdhet t.ex. kvinnor i forskarutbildningen. Studielön skall införas. Resurser till distansutbildning behövs, men inget distansuniversitet.	
UU, UL, HV och UG	Understryker vikten av att svensk bibliotekssamverkan understödes och sanktioneras centralt genom att den även framledes inskrives i högskoleförordningen (SFS 1988:1060, 16 kap.).	

2 Grundläggande mål

Gemensamt för utbildning och forskning:

TCO	Fortbildnings- och vidareutbildningsbehoven kommer att öka.
UL	Begreppet utvecklingsarbete är otydligt.

UG	Högskolans uppgifter bör omfatta forskning och konstnärligt utvecklingsarbete, utbildning på vetenskaplig och konstnärlig grund samt utvecklingsarbete.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
KTH	Tveksam till att utvecklingsarbete har givits lika stor vikt som forskning och utbildning. Ökat utrymme bör ges för fortbildning och vidareutbildning. Dessa aktiviteter bör uttryckligen ingå i högskolans uppgifter.	
Konsthögskolan	Betonar konstnärlig kvalitet och "andliga" dimensioner. Begreppet konstnärligt utvecklingsarbete bör utvecklas och förtjänar ett särskilt omnämnande i högskolelagen.	
SFS	Tveksam till utvecklingsarbete som en huvuduppgift. Detta är närmast inriktat på industriella tillämpningar. (Om detta inte är fallet bör det förklaras bättre.)	
CTH	Utvecklingsarbete kan inte ingå i de tekniska högskolornas verksamhet som en huvuduppgift.	
DH	Utvecklingsarbetet skall syfta till att främja utvecklingen inom områden av konstnärlig eller annan karaktär som berörs av utbildningen och forskningen. Den konstnärliga kunskapstraditionen bör ges författningsmässigt erkännande i högskolelagen.	
NFR	Uppgifterna bör vara forskning på eget programansvar, utbildning på vetenskaplig grund och uppdragsforskning. Utvecklingsarbete kan tolkas som att högskolan skall överta industrins traditionella roll. Detta bör inte betonas på bekostnad av den fria forskningen.	
KF	Konstnärligt utvecklingsarbete borde ingå i den allmänna målbeskrivningen i högskolelagen.	

DI	Inom det konstnärliga utbildningsområdet skall vetenskapliga kriterier ersättas med konstnärliga.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
SMH	Konsten bör nämnas vid sidan av vetenskapen; konstnärligt utvecklingsarbete bör likställas med forskning och konstnärlig skicklighet med vetenskaplig.	
HLU	Utbildning bör vila på vetenskaplig <i>eller</i> konstnärlig grund.	
Landstingsförbundet	Riksdag och regering skall ha det yttersta ansvaret för att forskning, forskarutbildning och grundläggande högskoleutbildning har erforderlig omfattning och inriktning med hänsyn till samhällets behov och resurser, vilket bör skrivas in i högskolelagen.	
Forskning/utvecklingsarbete:		
HT/U	Forskning och utvecklingskapacitet är nödvändiga för regional utveckling.	
ULi	Målen bör uttryckas i volym- och inriktningstermer, beslut bör tas om anslag och riktlinjer för skilda forskningsområden. Begreppet utvecklingsarbete bör utvecklas, inryms konstnärligt sådant i begreppet? Forskare måste kunna sprida sin kunskap i tal och skrift och kunna delta i vetenskaplig diskussion.	
SAF	Betydelsen av tillämpad forskning och uppdragsforskning bör betonas.	
Västmanlands läns landsting	Forskning inom omvårdnadsområdet bör utvecklas.	
HB	Begreppet utvecklingsarbete bör vidgas till att avse även tekniskt sådant (OECD:s definition).	
SSF	Högskolan skall inte syssla med utvecklingsarbete enligt OECD:s definition.	

Grundutbildning:

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

LSF	Vill ha gemensamma mål för forskning och grundutbildning. Informationsutbytet på vetenskaplig nivå bör ske på både svenska och engelska.
SSF	Personlig utveckling, internationell förståelse och erfarenheter från yrkeslivet/samhället skall tas med i högskolelagen. Rätten till avgiftsfri utbildning skall skrivas in i högskolelagen.
SACO	Jämställdhet och det internationella perspektivet bör föras in i högskolelagen.
ULi	Målanalys och formuleringsförslag ter sig torftiga och alltför onyanserade. Yrkesförberedelse och det internationella perspektivet bör föras in. I förslaget till den nya jämställdhetslagen anförde det ansvariga statsrådet att skyldigheten att främja jämställdhet inom specifika verksamheter såsom utbildningsområdet borde regleras i ifrågavarande speciallagstiftning.
UUm	Jämställdhet och det internationella perspektivet bör föras in. Nytt förslag till författningstext bör gå på remiss.
CTH	Utbildningen bör ge möjlighet till personlighetsutveckling samt sättas in i ett internationellt sammanhang.
Landstingen i Värmlands, Skaraborgs och Väster-norrlands län	All utbildning skall främja de studerandes personliga utveckling samt att utbildningen skall främja förståelsen för andra länder och internationella förhållanden.
Hallands läns landsting	Demokratiskt förhållningssätt, jämställdhet och miljöhänsyn, bör ingå i målen; annan lagstiftning är ej tillräcklig.
HB	Yrkesförberedelse bör vara ett mål.

Landstingsförbundet	De yrkesförberedande och personlighetsutvecklande målen, ett demokratiskt förhållningssätt, jämställdhetsperspektivet och den internationella förståelsen bör också tas med i målparagrafen.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HK/R	Jämställdhet bör skrivas in i högskolelagen.	
LO	Understryker vikten av "jämlig och likvärdig" utbildning. En friare högskola får ej leda till snedare social rekrytering (SF).	
TCO	Högskolan bör verka för demokrati, personlig utveckling och jämställdhet.	
UHÄ	Internationellt perspektiv och medvetenhet saknas i förslagen. Bör manifesteras i de allmänna målformuleringarna. Utvecklingen i Europa bör beaktas.	
SFS	Bildningen (allmänakademiska studier) måste ha en plats i högskolan. Det är svårt att ange allmänna mål som går att utvärdera. Rätten till avgiftsfri utbildning skall skrivas in i högskolelagen. Kunskaper och färdigheter som har vunnits inom arbets- och samhällslivet i övrigt skall tas till vara. All grundutbildning skall ha samma målparagraf. Utbildningen skall vara av hög och likvärdig kvalitet. Kopplingen till samhället och mjuka mål som personlig utveckling, vetenskaplighet, god miljö, internationell förståelse och jämställdhet skall vara med (andra lagar gäller ej alltid för högskoleområdet).	
UU	Jämställdheten bör beaktas.	
UL	Även fortbildning och vidareutbildning bör nämnas, samt jämställdhet. Det internationella perspektivet bör föras in i högskolelagen.	

Västmanlands läns landsting, TH och DH	Internationaliseringsmålet bör kvarstå.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
KTH	Utbildningen skall främja den studerandes personliga utveckling.	
Malmöhus läns landsting	Praktiken och resurser för handledning i vården är av stor betydelse.	
GI/IHR	Ha kvar "förebereda för yrken och vidareutveckla studeranden inom de yrken de har", "ny kunskap och vetenskaplig grund för utbildning och <i>annan</i> verksamhet", "Utvecklingsarbetet skall främja utvecklingen inom områden av konstnärlig eller annan karaktär som berörs" i högskoleförordningen.	
Kristianstads läns landsting	Högskolans roll som utbildare och som resurs för utvecklingen av den praktiska hälso- och sjukvården bör framhållas.	

3 Examensordningen

LSF, CHF, SACO, TCO, UU, UUm, HV, HLS och HH efterlyser en ökad satsning på studievägledning samt ett tydliggörande av ansvarsfördelningen mellan högskolor och gymnasieskolor när det gäller studievägledning.

UU	I förordning bör explicit anges att rektor beslutar om läsårets förläggning och om terminsindelning. Statsmakterna skall ta slutlig ställning till relationen mellan läsårets längd, ferier och eventuella insprängda lov. Kursplanen bör sammanfatta alla väsentliga föreskrifter, t.ex. betygsgrader och obligatorisk undervisning. Engelska examensbenämningar måste fastställas av regeringen i examensordningen. Examensbevisen måste ge full legitimitet såväl nationellt som internationellt. Introduktion till högskolestudierna behövs.
UG	Vad som skall ingå i en kursplan skall kallas "del", ej moment.

US	Nuvarande förslag till examensordning måste omarbetas/bearbetas. Avskiljandenämnden kan hänskjutas till Överklagandenämnden.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
KI och HT/U	Målformuleringarna i examensbeskrivningarna är otydliga.	
SACO	Specifika mål för utbildningen som grund för framtida yrkesverksamhet skall ingå. Begreppet "ämne" måste definieras.	
SAF	Förordar ökat inslag av kvalificerade projektarbeten i grundutbildningen.	
Uppsala läns landsting	Nuvarande förslag till examensbeskrivningar måste omarbetas/bearbetas, betydelsefulla komponenter för professionen skall beaktas. Ramar för påbyggnadsutbildningar skall fastställas med samma poäng över hela landet, 40-50 p.	
UG	Begreppen "ämne" och "ämnesmässig bredd" måste definieras. Engelska examensbenämningar måste fastställas av regeringen i examensordningen.	
UUm	Frågan om var och när de studerande får ta ut examen bör regleras på ett tydligt sätt. Avskiljandenämnden bör hänskjutas till Överklagandenämnden. Ansvarsfördelningen mellan central och lokal nivå, skola/högskola, vad gäller informationen till presumtiva studerande måste klargöras.	
CHF	Studiemedelssystemet leder till snedrekrytering, studielön om 200 % av basbeloppet skall införas.	
SAV	Examina och examensbenämningarna i en ny examensordning måste bli jämförbara med internationella motsvarigheter.	

CTH	Information och vägledning till presumtiva studerande ges med fördel av högskolans personal.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
DH	Ett examensbevis på engelska skall finnas för konstnärliga högskoleexamina.	
HF/B	I kursplan skall också anges betygsskala, kursens nivå och obligatorisk närvaro. Examensbevis skall utfärdas där studenten har gjort sin ämnesfördjupning eller där huvudelen av utbildningen har fullgjorts.	
HK	Examensbevis skall utfärdas där studenten har gjort sin ämnesfördjupning. Informationen till gymnasieskolan kan förbättras; direktkontakt mellan Högskolan i Kalmar och gymnasieskolan provas.	
Örebro läns landsting	Högskolan måste ges rimliga förutsättningar att nå presumtiva studerande och dessa måste kunna informera sig om aktuella utbildningar.	
HÖ	Omfattande information behövs inför ansökningstillfället samt undervisning i studieteknik, både på ett centralt och lokalt plan.	
HKs	Begreppet "ämne" bör tolkas.	
HK/R	Olika längd och djup i studierna bör kunna betonas. Kraftinsats på syo-området behövs.	
SSF	Informationsansvaret skall flyttas från gymnasieskolan till högskolan, resurser bör tas från gymnasieskoleanslaget.	
Generella examina:		
LSF	Högskoleexamen skall vara minst 80 p och kandidatexamen skall ha minst 80 p fördjupning.	

SSF	Vetenskaplig grundkurs krav för kandidatexamen (140 p) och för magisterexamen (160 p). Examina skall inte innehålla några prefix.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
UHÄ	Avstyrker förslag om högskoleexamen; ogripbar och intetsägande. Borde i stället vara ett kollektivt begrepp för examina i högskolan. Kortare utbildningar bör benämnas efter yrkes- eller studieområdet. Kandidat- och magisterexamina bör uppfylla kraven för särskild behörighet till forskarutbildning. Kraven för magister är för snäva, både ämneskombinationer och professionell profil bör vara möjlig.	
SACO	Magisterexamen skall avslutas med <i>ett</i> självständigt arbete om 20 p.	
TCO	Läro- och lärarutbildningar som omfattar minst tre år skall vara likvärdiga med kandidatexamen, detsamma gäller för sjuksköterskeexamen.	
SFS	Magisterexamen får inte innebära att färre studenter bereds plats på högskolan. Ökade resurser till högskolan krävs för att detta ej skall inträffa. För kandidat- och magisterexamina skall forskarbehörighet krävas, eftersom det finns oklarheter om vad som är att betrakta som ett "ämne".	
UU, UUm, US och UL	Avstyrker att högskoleexamen införs.	
ULi	Högskoleexamen kräver minst 80 p, i övrigt bör utbildningsbevis gälla.	
Västernorrlands läns landsting och HE/V	Högskoleexamen bör innehålla 80 p.	
UG	Högskoleexamen skall endast utfärdas efter utbildning på kurser inom ett utbildningsprogram.	

IH	Ämnet idrott skall utvecklas till 60 p nivå för att ingå i högskole-, kandidat- och magisterexamen och det bör vara forskningsförberedande.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Svenska Akademien och HKs	Otillfredsställande att en av examenstyverna benämns "högskoleexamen".	
CHF	Kandidatexamen bör bestå av minst 140 p med 60 p fördjupning och vetenskaplig grundkurs, magisterexamen minst 180 p med antingen 80 p fördjupning eller fördjupning i två ämnen om 60 p vardera, kombinerat med 20 p vetenskaplig grundkurs.	
DH	Vill ha en minst fyraårig utbildning som leder till magisterexamen med danspedagogisk inriktning.	
KF	Avvisar både benämningen "högskoleexamen" och "konstnärlig högskoleexamen"; intetsägande och provinsiala beteckningar.	
HK	Föreslår ekonomie kandidat och ekonomie magister.	
Yrkesexamina:		
LFS	Kräver akademisk nivå och behörighet till forskningsutbildning för alla yrkesexamina.	
UHÄ	Målformuleringarna behöver bearbetas. En översättning på engelska skall finnas för alla yrkesexamina.	
SFS	Teologie kandidatexamen och yrkesteknisk högskoleutbildning (YTH) skall vara generella utbildningar. Arbsterapeutexamen skall införas. Det måste finnas en möjlighet att ta en generell juristexamen (kandidat- respektive magisterexamen) bestående av juridik i kombination med andra ämnen. Därför bör den juridiska yrkesexamen benäm-	

nas JURISTEXAMEN. En översättning av examensbenämningen till engelska skall finnas, liksom en beskrivning av utbildningens innehåll.

Förslag måste snarast lämnas på de yrkesexamina som skall finnas vid SLU. Målbeskrivningarna skall ange vilka krav den som erhållit examen skall uppfylla, inte vad som skall ingå i olika kurser. (Förslag lämnas till nya målbeskrivningar.)

SACO

Arbeterapeut-, dietist-, bibliotekarie- och konservatorexamen bör finnas. (Förslag lämnas till nya målbeskrivningar bland medlemsförbundens yttranden.)

TCO

Yrkesexamina föreslås för sociala omsorgslinjen, miljö- och hälsoskyddslinjen, hörselvårdslinjen, dietistlinjen, kostekonomutbildningen och laboratorieassistentutbildningen. Eventuellt också för tandsköterskeutbildningen.

SAF

Det anses vara en fördel för näringslivet om civilekonomexamen får behållas.

Malmöhus läns landsting

Hörselvårdsassistent-, laboratorieassistent- och arbetsterapeutexamen föreslås.

Älvsborgs och Värmlands läns landsting

Sociala omsorgslinjen och laboratorieassistentexamen föreslås. (Värmlands läns landsting lämnar förslag till målbeskrivning.)

Kopparbergs läns landsting

Yrkesexamina föreslås för sociala omsorgslinjen och påbyggnadslinjer. (Förslag lämnas till nya målbeskrivningar.)

Kronobergs läns landsting

Yrkesexamina föreslås för sociala omsorgslinjen.

UU

Ifrågasätter socionomexamen. Förordar dietistexamen.

Överarbetning behövs för större likformighet i strukturen för de olika exa-

mensbeskrivningarna, bl.a. i fråga om detaljeringsgrad.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

UL	Målformuleringarna skall på nytt remitteras, då det fastställts vilka yrkesexamen som skall finnas.
UG	Konservator-, journalist- och dietistexamen föreslås.
UUm	Miljö- och hälsoskyddsexamen, bibliotekarieexamen och dietistexamen föreslås.
ULi	Målformuleringarna bör remitteras på nytt. Ekonomexamen utöver kandidat- och magisterexamen med ekonomisk profil föreslås. Ifrågasätter socionomexamen.
KI	Laboratorieassistent- och arbetsterapeutexamen föreslås. (Förslag lämnas till nya målbeskrivningar.)
HKr	För ingenjörsexamen 120 p föreslås benämningen "Högskoleingenjör".
HV	Ingenjörsexamen 120 p och ekonomexamen föreslås.
KTH	Examensbeskrivningarna för civilingenjör- och arkitektexamen är alltför allmänna och saknar ett vetenskapligt förhållningssätt. (Förslag lämnas till nya målbeskrivningar.) Driftteknikerexamen 60 p och 120 p föreslås (linjenämnden för driftteknik).
Västmanlands läns landsting	Kravet på något års yrkesverksamhet för sjuksköterskor bör utgå (för samtliga medellånga vårdutbildningar). Könneutral yrkesbenämning förordas. Sociala omsorgslinjen och laboratorieassistentexamen föreslås.
Västerbottens läns landsting	Examensbeskrivningarna bör förändras. Det bör framgå att utbildningarna även skall förbereda de studerande för ett livs-

långt lärande, kritiskt tänkande och deltagande i framtida utvecklings- och forskningsarbeten i vården. Väl inarbetade yrkesbenämningar bör få behålla yrkesexamen, t.ex. för utbildningar som sociala omsorgslinjen, laboratorieassistent-, arbetsterapeut- och socialpedagogutbildningar.

Örebro läns landsting	I målen för yrkesexamina tas inte upp de förhållningssätt och den personliga mognad som yrket kräver.
Kalmar läns landsting	Examensbeskrivningarna bör förändras. (Förslag till målbeskrivning lämnas.)
Skaraborgs läns landsting	Examensbeskrivningarna bör förändras. Beskrivningen av barnmorskeexamen är onödigt lång.
Stockholms läns landsting	Samtliga vårdhögskoleutbildningar bör ha examensbeskrivningar.
Västernorrlands läns landsting	Distriktssköterskeutbildningen och alla påbyggnadsutbildningar bör leda till en yrkesexamen.
Gävleborgs läns landsting	Tandhygienistexamen och sociala omsorgslinjen. (Förslag till målbeskrivning lämnas.)
Landstingsförbundet	Arbetsterapeutexamen föreslås. Beskrivningarna för examen inom vårdutbildningsområdet behöver omarbetas i samråd med företrädare för avnämarna, hälso- och sjukvården samt tandvården.
SLU	Naturligt att utbildningarna även fortsättningsvis organiseras i program som leder till yrkesexamina.
Norbottens läns landsting	Samtliga medellånga vårdutbildningar har karaktär av yrkesexamen och bör benämnas som sådana, t.ex. arbetsterapeututbildningen.

Jämtlands läns landsting	Målet för sjuksköterskeexamen skall vara att kunna arbeta kritiskt och utvecklande.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Blekinge läns landsting	Laboratorieassistentlinjen bör bli treårig och anpassas till den internationella ordningen med möjlighet att erhålla kandidatexamen.	
Domstolsverket	Avstyrker examensbeskrivningen för juris kandidatexamen, den är för begränsad och bör omarbetas.	
Socialstyrelsen	Yrkesexamen bör finnas för alla väl definierade yrken vars företrädare måste ha ett yrkesspecifikt kunnande inom socialtjänst, hälso- och sjukvård eller hälso-skydd. Dessa utbildningar bör också kunna leda till högskole-, kandidat- respektive magisterexamen. Förslagen bör omarbetas. Yrkesexamen föreslås för arbetsterapeut-, dietist- och optikerutbildningarna. Även för miljö- och hälso-skyddsinspektörslinjen föreslås examen.	
IVA och HJ	Ekonomexamen föreslås.	
CTH	Examensbeskrivningarna återspeglar inte skillnaden mellan civilingenjörs- och ingenjörsutbildningarna. Kraven för arkitektexamen bör uttryckas enligt EG:s direktiv.	
DH	Koreograf- och mimutbildningarna är inte uppdelade i kurser. Antingen måste kursbegreppet definieras klarare eller måste ett undantag från kurskravet för examensgivande utbildning finnas med i de nya bestämmelserna. Danspedagog-examens examensbeskrivning bör ändras. (Förslag till målbeskrivning lämnas.)	
KF	Magisterexamen på linjen för inredningsarkitektur eller inredningsarkitektexamen föreslås.	

Examensrätt:

SSF, UHÄ, FRN, CHF, HT/U, HÖs, HB, HKs, HS/H, HE/V, HK/R, HG/S, HF/B, HH, HS, HK, HJ samt landstingen i Kronobergs, Väster-norrlands och Norrbottens län anser att magisterexamensrätt bör ges till samtliga högskolor, under förutsättning att tillräcklig kompetens och aktiv forskning finns vid högskolan.

TCO, UHÄ, SFS, Landstingsförbundet samt landstingen i Västman-lands, Gävleborgs, Hallands, Skaraborgs, Västernorrlands och Norrbot-tens län anser att de landstingskommunala högskolorna bör ha exa-mensrätt för kandidatexamen.

Landstingen i Älvsborgs, Malmöhus, Örebro, Uppsala, Kristianstads, Södermanlands, Värmlands, Jönköpings, Kalmar, Stockholms och Jämt-lands län anser att de landstingskommunala vårdhögskolorna bör ha examensrätt för både kandidat- och magisterexamen.

LSF	Anser att omprövning av examensrätten inte är praktiskt genomförbar, den skul-le kunna drabba studenterna retroaktivt. I stället föreslås sanktioner på institu-tions- eller fakultetsnivå, t.ex. att under-visningen får upphöra tills kvalitetspro-blemen är åtgärdade. Detta skulle ge en starkare effekt.
SACO	Öppnare inställning ifråga om rätten att utfärda magisterexamen.
UU	Universitet och högskolor som ges sepa-rat begränsad examinationsrätt skall omedelbart föras in på "krysslistan".
UG	Teologexamen skall ges vid UG.
KI	Kompetensutveckling av de kommunala vårdutbildningarna kan endast uppnås om de ges anknytning till en forsknings-organisation. I så fall bör landstingskom-munala vårdhögskolor kunna utdela kandidat- och magisterexamina. KI bör ha examinationsrätt för både sjukgymnaster och logopeder.
GI/HR	Bör få magisterexamen eftersom de har mest "post gradual" utbildning.

LSF, TCO, SACO, SFS, US, HKr, HV, NFR, CHF, GF/B, HK, HS, HJ, HÖ, HKs samt SSF avstyrker att rätten till förnyade provtillfällen begränsas till fyra. Flera av dessa remissinstanser anser att studenter skall författningsmässigt garanteras rätten att få en ny examinerator efter två examinationstillfällen.

UU, UG, UUm, KI, HLS, HH, KF och landstingen i Västerbottens, Västernorrlands samt Hallands län tillstyrker att rätten till provtillfällen begränsas till fyra. De flesta av dessa remissinstanser anser dessutom att en student inte bör få genomgå förnyad praktik flera gånger.

UL, ULi och HLu anser att reglering av antalet tentamenstillfällen är en onödig detaljreglering.

UHÄ Det bör finnas en rätt för högskolan att begränsa antalet förnyade prov till fyra, i stället för ett krav.

HÖs Det är bra med en övre gräns för antalet tentamina, men gränsen bör hellre kopplas till tid än volym.

Kopparbergs läns landsting Förnyat prov högst 3 gånger.

4 Tillträde och antagning

Allmänna synpunkter:

SFS, HÖs, UL, UG, LSF samt JO anser att möjlighet att överklaga lokala antagningsbeslut bör finnas kvar.

LO EG betonar yrkeserfarenhet som behörighetskriterium, Sverige går i motsatt riktning, vi fjärrmar oss från samhälls-, arbets- och näringsliv.

UHÄ Stora informationsproblem. Viktigt att övergångsbestämmelser är långsiktiga. Ökad belastning på den kommunala vuxenutbildningen. Ett förnyat ställningstagande av regeringen kommer att behövas om ett antal förordningar behövs eller ej.

SFS Förordar fritt tillträde för alla behöriga sökanden. Det måste alltid finnas goda

möjligheter att komplettera genom olika sorters vuxenutbildning.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

UU	Antagningsbeslut skall kunna överklagas. Överklagande- och avskiljandenaämnderna kan slås samman.
Skolverket	Den kommunala vuxenutbildningen måste även i fortsättningen vara en viktig rekryteringsbas. Mera självständiga studier i gymnasieskolan behövs, särskilt för de studieförberedande programmen.
CHF	Beslut om behörighet och urval bör vara helt lokala. Fritt tillträde till högskolan förordas.
UG	Lokal antagning kräver ökade lokala resurser.
HLS och UL	Att överklaga lokala antagningsbeslut skall inte vara möjligt.

Behörighet:

Allmän behörighet:

HB, HG/S, HJ, HS/H, HLu samt landstingen i Västerbottens och Jönköpings län är tveksamma till om behörighetsregeln för s.k. 25:4-or skall tas bort.

HUG, HLS, DH, HF/B, HH, HÖ, HKs, HK/R, HE/V, HK, UG, UUm, ULi, HT/U, HV, HÖs, HKr, SSF, LO, SFS, Landstingsförbundet samt landstingen i Sörmlands, Norrbottens, Gävleborgs, Norrlands, Hallands, Örebro, Skaraborgs, Göteborgs och Bohus samt Kopparbergs län är eniga om att den s.k. 25:4-regeln bör behållas.

LSF	Möjligheten att komplettera blir viktig då behörigheten för s.k. 25:4 försvinner. Kravet på svenska motsvarande slutfört program i gymnasieskolan leder till utslagning av alla utomnordiska gäststuderande.
UHÄ	Sökande med utländsk utbildning bör värderas nationellt, borde finnas specialkurser (preparandutbildning och sven-

ska 2) för dessa. Förslagen säger inget om krav på engelska för dessa sökande.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

US Bestämmelserna om allmän behörighet kan tas bort. Det väsentliga för de studerandes möjligheter att klara en viss utbildning är att de särskilda behörighetskraven till utbildningen är uppfyllda.

ULi Det bör klargöras att om annat språk än svenska är undervisningsspråk på viss kurs så ersätts kravet på kunskaper i svenska av motsvarande krav på kunskaper i det aktuella undervisningsspråket.

Konsthögskolan 3-årigt gymnasium som behörighetskrav kommer att ifrågasättas starkt.

SFS Både kortare och längre arbetslivserfarenhet bör vara meriterande. Prövning av särskilda skäl bör öka.

Särskild behörighet:

LO Reglerna bör ses över och vara få.

HKr Lärare skall uppfylla samma krav för tillträde och examination över landet, då kompetensen för lärarna aldrig skall kunna ifrågasättas.

KTH Betyget tre skall gälla.

Gävleborgs läns landsting Bör vara reglerad när det gäller yrkesexamina, som leder till legitimation att utöva visst yrke.

Jämtlands läns landsting Under en övergångsperiod skall enhetliga behörighetsregler tillämpas i hela den svenska högskolan.

Norrbottens läns landsting Utbildningsprogram som leder till yrkesexamen bör ha samma behörighetskrav i hela riket.

Socialstyrelsen	Krav för tillträde till påbyggnadsutbildning som leder till psykoterapeutexamen bör ändras så att även andra yrkesgrupper än läkare, psykologer och socionomer har möjlighet att genomgå utbildningen.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Urval:		
LSF	Poängförtur skall kunna användas.	
UHÄ	Tveksamt om det i bestämmelserna för urval ges utrymme för intervjuer.	
SAF, KTH och HE/V	Reglerna beträffande urval och antagning är onödigt snäva och detaljreglerande.	
UL	Intervjuer och arbetsprover bör betonas.	
US, UG och UHÄ	Urval skall kunna ske efter intervju.	
ULi	Intervjuer och arbetsprover bör betonas.	
KTH	Viktning av betyg och tillgodoräknande av relevanta studiemeriter utöver gymnasiet skall vara möjligt.	
LSF, HE/V, HJ, HH, UU, UL, US och ULi	Avstyrker att endast medelvärdet av betygen skall kunna användas vid urval; viktning av betyg som har särskild relevans bör kunna göras.	
<i>Högskoleprovet:</i>		
UG, HH och SSF	Högskoleprovets giltighetstid bör förlängas. Det bör kontinuerligt prövas och omarbetas.	
UHÄ	Högskoleprovet bör vara giltigt i 4 år.	
UUm och UU	Giltighetstiden för högskoleprovet bör ökas till 5 år.	

Samordning av antagningen:

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

TCO, SACO, UG, HT/U, HUG, SLU, HJ, HH, HS/H och HÖ anser att en central servicemyndighet för samverkan och samråd för antagning till de längre studieprogrammen bör finnas.

Landstingen i Älvsborgs, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västmanlands, Hallands, Skaraborgs och Norrbottens län samt landstingsförbundet anser att landstingsförbundets antagningsnämnd (LFA) skall sköta antagningen till de examensgivande utbildningarna inom vårdområdet.

LSF	En centralt producerad broschyr som översiktligt beskriver samtliga utbildningar i landet på svenska och engelska bör utarbetas centralt.
SSF	Staten har ansvar för att sammanställa information från de olika högskolorna.
UHÄ	Samordning behövs för de sökandes skull och för effektiviteten. UHÄ har tillsatt en arbetsgrupp som arbetat med frågorna om behovet av gemensam studieinformation.
SFS	Informationen till blivande studenter måste förbättras.
KTH och HK/R	Centralt datorsystem skall förteckna de lokala besluten om särskilda behörighetsvillkor. Mer resurser behövs för de lokala antagningssystemen.
KI	Nationell serviceenhet skall sköta samordningen av antagningen, behörighetsgranskningen och ekvivaleringen av utländska betyg.
Statskontoret	En form av central "clearing" bör finnas så att en sökande inte kan belägga mer än en plats.
Skolverket	Ett centralt och lättöverskådligt informationsmaterial som omfattar hela högskolan måste finnas. Högskolorna måste själva ta ett större ansvar för information om högskolestudierna. Gymnasieskolans syo måste begränsas till en mera allmän

information om högskolestudier och de generella villkoren. Ett samarbete mellan högskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning kan påverka rekryteringen positivt.

CTH En frivillig samordning mellan de tekniska högskolorna är önskvärd.

HLS samt Sörmlands och Västernorrlands läns landsting Ingen anledning att ändra på nuvarande antagningsförfaranden.

HK Överväger en administrativ samordning med HV och HK/R inför Sydostuniversitetet.

Kalmar läns landsting Lokal antagning kräver stort resurstillskott.

5 Forskarutbildning

LSF För forskarutbildning skall ges fyra års handledning eller motsvarande vid deltidsstudier. Magisterexamen skall ej krävas för behörighet till forskarutbildning.

SSF Vid resurstilldelning skall fler högskolor få fakulteter eller bli universitet.

SCB Med ett mål att fördubbla examinationen förutses vikten av att kunna följa utvecklingen av antalet nyantagna till forskarutbildningen.

UHÄ Följande frågor saknar reglering: möjligheten till deltidsstudier, vilket organ som utser handledare, möjlighet att avlägga doktorsexamen utan att ha genomgått forskarutbildning och utrymmet för motsvarande kompetens vid behörighetsbedömningen.

SFS Rätten till handledning för doktorander bör garanteras som i dag. Skälen till förlängning av doktorandtjänster bör tydligare skrivas ut, maximal tid för förlängning bör ej anges.

LO	Antagning till forskarutbildning bör ej enbart ske på akademiska meriter.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
UU	Dagens skrivning i högskoleförrordningen om forskarstuderandes rätt till handledning bör bibehållas. Förordningsstöd bör finnas för att fastställa individuella studieplaner för varje doktorand. Ifrågasätter licentiatexamen. Möjlighet till deltid för doktorandtjänster bör säkerställas, detta är särskilt viktigt för kvinnor som forskarutbildar sig.	
UL	Högskolestyrelsen skall avgöra hur antagningen av forskarstuderande skall gå till. Fakultetsopponenten skall avge ett skriftligt omdöme om avhandlingen. Betygsnämnden skall likaså ha rätt att motivera sitt beslut och den som har annan uppfattning än majoriteten skall få avge skriftlig motivering. Graderade betyg på doktorsavhandlingen bör kunna förekomma. Kravet att doktorsavhandlingen skall vara offentlig bör finnas kvar. Licentiatexamen skall vara en självständig examen. En slagkraftig forskningsanknytning för utbildningar som i dag saknar sådan, t.ex. lärar- och vårdhögskolans utbildningar, är viktigt.	
US	Forskarstuderande som kan erbjudas godtagbar handledning och studiemiljö men ej studiefinansiering bör ändå kunna antas. Rätten till handledning för doktorander bör garanteras som i dag. Betygsnämnden skall vara skyldiga att redovisa skälen för sitt beslut. Det skall finnas möjlighet att kräva viss "minimiaktivitet" av forskarstuderande för att denne skall få behålla sin studieplats.	
ULi	Huvudopponenten skall skriftligen sammanfatta sitt omdöme om avhandlingen i ett dokument som får fogas till betygs-	

nämndens protokoll. Pedagogisk utbildning skall ingå i forskarutbildningen.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

- KI Kravet på allmän behörighet till forskarutbildningen är för lågt. Licentiatexamen bör förtydligas. Utlåtande om avhandling skall utfärdas av opponenter och fastställas av betygsnämnden.
- KTH Fil.lic.-examen bör vara kvar; skall avse tjänst i näringslivet. Ökade resurser krävs. Betygsnämnden bör avge skriftligt yttrande till betyget över doktorsexamen. Doktorandtjänst bör förordnas till maximalt sex år (eller 4 års heltidsstudier). Ingen anledning att ange obligatorisk litteratur i studieplanen för forskarutbildningen.
- Älvsborgs, Kopparbergs, Malmöhus, Örebro, Kristianstads, Blekinge, Stockholms, Kalmar, Hallands, Jönköpings, Skaraborgs och Västerbottens länss landsting samt Socialstyrelsen Vårdhögskolornas anknytning till universitetens forskningsorganisation bör utvecklas. En tydlig fakultetstillhörighet behövs. Viktigt att forsknings- och utvecklingsresurser ges till bl.a. lärare för forskarutbildning. En vårdvetenskaplig kandidatexamen skall ge behörighet till en vårdvetenskaplig forskarutbildning.
- SFR Det bör ej finnas en absolut gräns mellan forskande och icke forskande högskolor. Måste vara möjligt för små högskolor att skapa sin egen forskningsprofil. Vid bedömning av medelstillelning är forskarnas kompetens, kapacitet och den miljö i vilken de verkar avgörande.
- Kronobergs, Västmanlands, Örebro och Värmlands länss landsting samt HÖ Forskningsresurser bör vara tillgängliga för samtliga högskolor.
- HV Avskaffa fil.lic.-examen; om magister inför blir den överflödigt.
- HÖs Måste bli tillåtet att bedriva forskarutbildning vid de nya högskolor som har tillräcklig vetenskaplig kapacitet inom vissa områden.

HKr	Rätt till fyra års handledning eller motsvarande vid deltidstudier.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Statskontoret	Problemet med dålig efterfrågan på forskarutbildade bör åtgärdas genom att universiteten får ett ansvar för att marknadsföra den särskilda kompetens de har i näringslivet. Universitet och högskolor som har fasta forskningsresurser kommer att framstå som kvalitetsmässigt bättre. En fastare forskningsanknytning för de mindre högskolorna till "moderuniversiteten" förordas.	
TFR	Betygsnämnden kan avge ett skriftligt yttrande som fogas till betyget över doktorexamen. Forskarutbildningen bör läggas upp mer som forskarskolemodellen i USA.	
IVA	Forskarutbildning ersätts med ordet forskningsutbildning för att betona utbildningens stora värde som en metodträning som kan men inte behöver leda till forskaryrket.	
Industriförbundet	Koncentration av forskningen till färre internationellt starka forsknings- och utbildningsmiljöer. De regionala högskolorna bör koncentrera verksamheten på utbildningar som inte syftar till direkt forskningsanknytna arbetsuppgifter eller egen forskarutbildning. Nödvändigt att industrins bedömningar kan påverka val av forskningsområden så att detta inte blir en process enbart för forskningsrådet och universiteten själva. Därigenom bereds utrymme för olika forskningsinriktningar. Forskningsrådets, NUTEK:s och TFR:s roll kan behöva förstärkas för att bevaka och medverka till sådana förändringar i ett avreglerat högskolesystem. Det bör finnas formella möjligheter att sekretessbelägga delar av en avhandling	

för andra än opponenter och betygsnämnd.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

CHF

HV, HKs, HÖ, HS/H och HÖs skall utvecklas till universitet med fasta forskningsresurser. Samtliga övriga högskoleenheter skall erhålla fasta forskningsresurser inom de områden där man uppvisar kompetens och kvalitet. Forskning skall ske inom samtliga områden där högskoleutbildning ges; pedagogiska och vårdutbildningarna knyts till egna fakulteter med fast forskning.

Jämtlands läns landsting

Nätverksorganisationen bör förse med egna fasta resurser för forskning, egna professorer och egen forskarutbildning.

Västerbottens läns landsting

Vårdhögskolorna på universitetsorterna bör garanteras ledamotskap i medicinsk och samhällsvetenskaplig fakultets fakultetsnämnd.

Gävleborgs läns landsting

Högskoleförordningen skall reglera hur vårdhögskolans forskningsanknytning skall se ut och vilken fakultetstillhörighet läroanstalten har.

CTH

Högskolelagen skall säkerställa licentiat- och doktorsexamina. Vid alla disputationer skall finnas en oberoende vetenskaplig kompetent opponenter och betygen skall sättas av en grupp med vetenskapligt kompetenta personer, där majoriteten hämtas utanför den egna forskningsenheten och däribland någon utanför den egna högskolan.

HB

Behörighet till forskarutbildning bör kompletteras med kvalitetskrav.

HUG

Forskningsanknytning behövs då HUG ej förfogar över några forskningsresurser.

HLS

Bör få en egen fakultet.

TH	Ett starkare samband mellan grundutbildning och forskning kräver en förstärkning av resurserna för konstnärligt utvecklingsarbete.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HF/B	Forskarutbildning är en fundamental byggsten för utveckling. Allmän behörighet bör vara minst 120 p med minst 60 p i det ämne forskarutbildningen avser.	
HG/S	Forskningsverksamhet som bedrivs vid mindre och medelstora högskolor måste ha nära knytning till universitet med fasta forskningsresurser.	
HS/H	Konkurrens på lika villkor förutsätter fasta forskningsresurser också vid de nya högskolorna. Önskvärt och naturligt med vetenskaplig anknytning till flera olika högskoleenheter/universitet. I högskolelagen skall anges att forskning ingår i alla lärartjänster.	

6 Tjänsteorganisatoriska frågor

Principer för reglering av lärar- och doktorandtjänster:

LSF	Antalet tjänster måste ökas för att förslagen skall kunna fungera. Professorer skall vara oavsättliga.
SSF	Professurer skall inrättas centralt och tillsättas lokalt. Professorer skall ej vara oavsättliga. Skall ej vara möjligt att kalla till professur. Doktorsexamen krävs för fast tjänst.
US och ULi	Lagen om anställningsskydd (LOA) leder till att professorer är oavsättliga.
Arbetsdomstolen	I 4 kap. 4 § i högskolelagen skall ordet "uppenbarligen" inskjutas framför ordet "olämplig".
SFS	Professorn bör vara oavsättlig. Tillsättningen skall kunna överklagas.

HV, HÖs och KTH	Högskolestyrelsen skall själva få bestämma vilka tjänster man behöver utöver professor och högskolelektor.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Kopparbergs och Hallands läns landsting	Tjänstekonstruktionen vid vårdhögskolorna får ej skilja sig från den vid de statliga högskolorna. Tjänst som högskolelektor och klinisk assistent skall kunna kombineras med tjänst vid sjukvårdsenhet; direkt tillämpbar för lärare vid vårdhögskolorna.	
Stockholms läns landsting	Vid inrättande av en tjänst som professor eller högskolelektor föreskrivs att denna skall vara förenad med en tjänst som specialistutbildad läkare. Detta bör även gälla person med medellång vårdutbildning, t.ex. sjuksköterska.	
Handelshögskolan	Viktigt att det finns karriärmöjligheter för universitetens lärare. Möjligheten att tidsbegränsa professurer måste behållas, då det är lättare att skaffa extern finansiering för sådana.	
Statskontoret	Många av forskarna finansieras av externa finansiärer, om dessa skall medverka i undervisningen skall motsvarande kostnad tillgodogöras uppdragsgivaren.	
UHÄ	Alla regler om högskolans tjänsteorganisation bör samlas i ett kapitel. Professorer och lektorer skall finnas obligatoriskt, i övrigt skall högskoleenheterna självständigt få bestämma vilka ytterligare tjänstekategorier man anser sig behöva. Tidsbegränsning bör knytas till tjänstens innehåll i stället för till dess be-teckning. Det bör ankomma på prefekten att avgöra hur mycket forskning respektive andra uppgifter som skall ingå i lektors eller forskarassistenters tjänster, att lägga dessa beslut på högskole- eller fakultetsstyrelsen är omständigt.	

SFS	Docentexamen bör införas. En person skall inte kunna kallas till en professur.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
SACO	Tjänster som utländsk lektor, nordisk lektor, timlärare och gästlärare skall medtas i högskoleförordningen. Ökad personalrörlighet är viktigt, liksom stipendier, utbytesprogram osv.	
TCO	Adjungerad högskolelektor skall förordnas för högst tre år. Forskarassistenttjänsten bör förlängas till sex år (två års undervisning). Titeln docent bör kunna ges.	
HSFR	Rådsprofessorerna stödjer forskningsutvecklingen inom specialområden. Råden skall ha rätt att inrätta och tillsätta tjänster som professor och även att besluta om inrättande av forskartjänster.	
SFR	Rörligheten inom systemet skulle garanteras om forskarassistenttjänster med 4-årsförordnanden kunde knytas till rådsfinansiering.	
UL och ULi	Tidsbegränsade tjänster måste behållas. De viktigaste tjänsterna skall regleras och i övrigt bör högskolestyrelsen bemyndigas att inrätta och tillsätta de tjänster som verksamheten kräver (t.ex. doktorandtjänster, assistenter, amanuenser och kliniska assistenter). Nordisk och utländsk lektor bör omnämnas i högskoleförordningen.	
KTH	För att inom forskarassistenttjänsterna klara kraven på både forskning och utbildning krävs möjlighet till förlängning av dessa tjänster till sex år. Tidsbegränsade tjänster skall vara kvar.	
NFR	Rådet önskar samma rätt som högskoleenheterna att inrätta och tillsätta professurer, ibland utan ledigkungörande. Tidsbegränsade lektorat bör kunna inrättas även på rådsmedel. Forskarassistent-	

tjänst bör utökas till maximalt sex år; krav bör finnas på att innehavaren av tjänsten även utför undervisning. Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

IVA

Det reella ämnesinnehållet för en tillsatt professur skall kunna glida om den vetenskapliga utvecklingen med tiden ger skäl därtill. Professor bör få kallas till tjänst. Tillsättning av professur skall vara en angelägenhet för högskolan själv.

Västmanlands läns landsting

Handledningen under praktikperioden måste förstärkas och förbättras.

Västernorrlands läns landsting

Lärarytbildningskravet bör vara kvar för vårdhögskolans lärare och även införas i den statliga högskolan.

Sörmlands läns landsting

Lärartjänsterna bör tillsättas av rektor.

Landstingsförbundet och
Jönköpings läns landsting

Epitetet Kommunal bör tas bort för högskolelektorer som tjänstgör vid vårdhögskola.

CTH

Det är tillräckligt att ramar avseende behörighets- och befodringsgrunder för lärartjänster och ramar för tillsättningsförfarandet för professors- och lektorstjänsterna fastställs. Viktigt att förfarandet att kalla professorer utan överklaganderätt införs. Det bör vara möjligt att skilja professorer från tjänst.

KI

Högskolelektorer skall kunna förenas med annan tjänst i sjukvårdsorganisationen än läkare. Mellantjänst för dispute-rade lärare utöver forskarassistent bör införas, t.ex. tidsbegränsa förordnandet för vissa högskolelektorer till 3+3 år. För klinisk assistent som skall delta i grundutbildning av läkare krävs läkar-examen. Denna behörighetsgrund bör regleras i högskoleförordningen och även omfatta odontologisk fakultet.

HB

Konstnärliga professorstjänster skall kunna inrättas vid mindre och medelsto-

ra högskolor (med sex års förordnandetid).

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

SLU	Endast professorstjänsterna bör regleras.
HJ, HÖ, SAV och HKs	Professorer skall ha samma anställningstrygghet som andra anställda.
HKs	Oklart om vilket organ som skall besluta om högskolelektors forskning inom tjänsten.
DH, KF och HLu	Professor bör få kallas till tjänst.
HK/R	Tillsättningen av doktorand- och lektorstjänster måste vara den enskilda högskolans ansvar. Professorernas förordnanden bör tidsbegränsas.
HLS	Avstyrker att tjänst som professor endast får inrättas vid högskoleenhet till vilken fakultet är knuten.
Älvsborgs läns landsting	Det vore bra att tillskapa kombinations-tjänster för undervisning och tjänstgöring inom vården, då sådana ger anknytning mellan högskolan och det praktiska arbetet.

Behörighetsvillkor m.m. för lärartjänster:

HÖs	Forskning (50 %) skall ingå i alla högskolelektors tjänstgöring.
UG	Bestämmelserna bör kompletteras med krav på konstnärlig skicklighet.
FRN	Förmåga att informera om forskning och utvecklingsarbete bör vara jämställd med övriga befordringsgrunder.

Pedagogisk utbildning som krav:

SACO	Varmt tillstyrkande. Grundutbildningsrådet kan kopplas in som välfungerande utvecklingsråd.
------	---

TCO	Lärare inom kommunala högskolan bör avkrävas 40 p praktisk-pedagogisk utbildning.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
LO	Även krav på forskningsförmedlande skicklighet behövs för professorer.	
SSF	Pedagogisk kurs om 20 p krävs för lärartjänst.	
UHÄ	En särskild pedagogisk kompetens kommer att krävas i en mer internationell högskola. Dessutom krävs ökad kunskap om utbildning i andra länder. Läraren skall kunna förbereda egna studenter för andra undervisningsmiljöer och tillgodosätta annorlunda behov för de utländska studenterna. Varje högskola bör sörja för sitt eget chefsutvecklingsprogram, gärna i regionalt, nationellt och internationellt samarbete.	
SFS	Alla lärare skall genomgå en 20 veckors pedagogisk utbildning, på betald arbetstid. Detsamma gäller för de landstingskommunala högskolornas lärare (förordar statligt huvudmannaskap). Studenternas synpunkter skall ha stor betydelse vid bedömning av lärarskickligheten. Nya lärare bör ha en kollega som mentor.	
KTH	Ett pedagogiskt minimikrav bör skrivas in för professorer och lektorer.	
KTH, UL, CTH och HKs	Bör vara lika naturligt att skaffa sig pedagogisk behörighet som vetenskaplig sådan. Varje högskola bör utarbeta ett lokalt pedagogiskt program vilket krävs resurser. Ansvar för innehåll och omfattning bör överlämnas till lokal nivå. Instrument bör utformas för värdering av pedagogiska meriter vid tjänstetillsättningar.	
UU	Tre veckors centralt arrangerad pedagogisk utbildning och resterande 3 veckor	

förlagda till institutionsnivå. PBI bör utvecklas.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

UUm	Positiva till sexveckorsutbildning, men institutionsanpassad del krävs.
KI	Kravet på pedagogisk kompetens för behörighet till lärartjänster skall preciseras i högskoleförordningen, gäller även professorer.
Malmöhus läns landsting	Kräver omfattande kompetensutveckling av lärarna. Dessutom behov av anknytning till vården för lärarna.
Örebro läns landsting	För vårdlärarutbildning förordas 40 p pedagogisk utbildning. Vårdhögskolorna med sin pedagogiskt utbildade lärarkår har gått före i den pedagogiska utvecklingen inom högskolan (t.ex. PBI).
GI/IHR	Pedagogiska meriter och kompetensutveckling bör omfatta "yrkespryo" även i internationella miljöer.
HÖs	Den enskilde läraren måste själv se till att skaffa sig formella meriter via kortare eller längre fackpedagogiska kurser. Incitament bör finnas för pedagogisk meritering i tjänstestrukturen.
Konsthögskolan	Pedagogisk utbildning är välmotiverad.
Västerbottens, Jönköpings, Uppsala, Gävleborgs, Skaraborgs, Kalmar och Älvsborgs läns landsting samt Landstingsförbundet	Vårdhögskolornas lärare har bra pedagogisk kompetens, behöver ämnesutbildning.
Kalmar läns landsting	Egen utveckling för lärarna genom ökad andel forskning i tjänsten samt möjlighet till kompetensutveckling.
Kungl. vetenskapsakademien	Enbart undervisande lektorer vore olyckligt.

CHF	Förordar 10 veckors pedagogisk utbildning, vilken bör ingå i forskarutbildningen. Varje högskola bör svara för sitt eget chefsutvecklingsprogram.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HLS, HG/S, LSF och Stockholms läns landsting	Tillstyrker.	
DH och TH	Hög konstnärlig och pedagogisk skicklighet krävs, samt kontakt med yrkeslivet.	
HE/V	Tillstyrker, utbildningen skall genomgå innan anställning. Årliga självdeklarationer för lärarna tillstyrks.	
HS/H	Inte tillräcklig. Berör inte pedagogiska meriter hos och kompetensutveckling för högskolans ledningspersonal; framför allt utbildningsledare, linjeledare, prefekter, studierektorer och fortbildningsansvariga.	
HK	Tillstyrker 6 veckor för lektorer, ingen ytterligare reglering.	
HLu	Behovet av ämnesmässig kompetensutveckling är minst lika viktig som den pedagogiska; resurser måste tillföras. Detta får inte leda till central detaljreglering.	
Avskaffande av tjänsten som högskoleadjunkt:		
UHÄ, TCO, HK och KF	Orealistiskt och ogenomtänkt förslag.	
SACO	Högskoleadjunkterna bör ges realistiska möjligheter att genomgå forskarutbildning.	
SAF	Kvalificerad innebär inte nödvändigtvis att läraren har doktorerat. Adjunkter fyller en viktig funktion bl.a. i utbildningar som inte är traditionellt akademiska.	

SFS och CHF	Stöder förslaget.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
UL	Finns behov av högskoleadjunkter, t.ex. till studievägledning, konstnärliga och lärarutbildningar, även inom teknik- och vårdområdena.	
UG	Högskoleadjunkter bör behållas, eventuellt ändrad benämning.	
US	Högskoleadjunkter bör behållas, bl.a. för studievägledning och den pedagogiska dimensionen.	
ULi	Adjunkter som anställs i fortsättningen skulle ha som ett tjänsteåliggande att genomgå licentiatexamen, anställning skulle i så fall kunna meddelas för t.ex. sex år som biträdande högskolelektor.	
LFS, KI, HKr, HV, Landstingsförbundet och Kopparbergs läns landsting	Anser att högskoleadjunktjänsterna bör finnas kvar under en övergångsperiod. Dessa kan avskaffas på mycket lång sikt.	
HT/U, HE/V, GI/IHR, OH och KTH	Högskoleadjunkt eller annan typ av tjänst skall behållas.	
SMH	Analys måste göras av vilken undervisning som faktiskt måste fullgöras av lektorer.	
HH, HÖ, DI, HG/S, HS/H, HKs, SSF och HF/B samt Skaraborgs och Västmanlands läns landsting	För avveckling krävs resurser för dem som önskar genomgå forskarutbildning.	
Gävleborgs och Västernorrlands läns landsting	Skall finnas kvar; krav på magisternivå och en pedagogisk kurs om 20 p.	
CTH	En del av undervisningen måste ges av icke disputerade personer, ofta forskarstuderande. Lärare med annan kompetens behövs också.	
HB, SLU, HJ, DH och SAV	Avstyrker; anses vara resursslöseri samt viktigt med gedigen erfarenhet av olika näringsgrenar.	

Industriförbundet	Detta behöver ej detaljregleras.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Domstolsverket	Ser gärna att gruppen s.k. praktiker utvidgas.	
HLu	Avstyrker, licentiatexamen kan vara lämpligt krav för en adjunkttjänst.	
Tillsättning av vissa tjänster:		
SSF	Samtliga praktikhandledare skall genomgå en särskild kurs och tilldelas mera tid för att fungera som handledare.	
LO och UUm	Tillsättningen skall ske snabbt, får ej blockeras av överklaganden.	
SAF	Rekryteringsförfarandet av professorer och lektorer skall styras av högskolan själv. Kallelseförfarande bör i vissa fall kunna tillämpas utan överklaganderätt.	
UU, US, UL, HG/S, HKs, HÖs och Vitterhetsakademien	Tjänsten som oavlönad docent bör kvarstå.	
UL	Föreskrifter om tidsbegränsade tjänster bör behållas. En person skall kunna kallas till professur utan ledigförklaring. Adjungerade professorer skall kunna inrättas.	
UG och KI	En person skall kunna kallas till professur utan ledigförklaring.	
UUm, ULi, US, HKs, KTH och GI/THR	Föreskrifter om tidsbegränsade tjänster bör behållas.	
Konsthögskolan	Professorer skall tillsättas för bestämd tid, 5 + 5 år, starkt elevönskemål.	
UHÄ	Även tjänster som tekniskt administrativa bör kunna överklagas.	
SFS	Möjligheten för doktorander att överklaga bör ökas. Amanuensstjänsterna skall kunna innehas på heltid.	

HSFR	Docenttjänsten har betydelse som incitament till forskning. Prövning för docentantagning kan ses som ett inslag i den fortlöpande utvärderingen av lärarnas arbete. Kallelse till professur får förekomma endast i undantagsfall, efter medgivande av regeringen.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
OH	Sångpedagoger är timanställda. Tjänsten som oavlönad docent bör kvarstå.	
DI	Samtliga lärartjänster inom det konstnärliga området skall vara tidsbegränsade.	
MFR	Föreslår att rådsfinansierade högskolelektorat med tidsbegränsat innehav skall kunna inrättas, i sexårsperioder.	
TFR	Lärarpersonalen bör vara finansierad av fakultetsmedel, ej tillsvidareförordnade. Forskartjänster kan dock finansieras även med rådsmedel, tjänsterna bör i så fall inrättas och utlysas av universitet och högskolor. Förordar befordringsgång för högskoleforskaren/läraren, inrättande av post-doc-positioner för svenska och utländska unga forskare; postdoktorforskare kan på heltid arbeta inom sektorsforskningen och meritera sig antingen för en industrikarriär eller för fortsatt verksamhet inom högskolan.	
SAV	Tveksamma till förslagen att helt avskaffa detaljregleringen, åtminstone beträffande de mindre högskolorna, eftersom det saknas garantier för att lärartjänstreformen fullföljs.	
HE/V	Mindre och medelstora högskolor skall själva svara för ärenden som rör tillsättning av lärare.	

7 Institutionell organisation

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

Ledningsprinciper:

SFS, SSF, UL, HÖs, SAV och CHF Prefekten skall inte behöva vara professor.

UHÄ En mångfald är en förutsättning för en naturlig organisation. Regeringen utser styrelse, styrelsen utser rektor och dekaner/prefekter. De aktiva kollektiven skall ha inflytande. Styrelsen bör överlåta åt lärarna/forskarna att utse ledamöter i fakultetsnämnd och institutionsstyrelse.

SFS Den lokala friheten att organisera högskolan bör vara större. Rektor skall väljas av en elektorsförsamling. Studenter skall representeras via studentkårerna i alla beslutande organ, även tjänsteförslagsnämnderna. Ingen grupp bör ha egen majoritet i något organ. Viktigt att öka kvinnorepresentationen. Avslår förslaget i SOU:n om ett akademiskt lärarråd.
Institutionsstyrelserna skall innehålla studenter, lärare och teknisk-administrativ personal.

LO och SACO Högskolestyrelsen skall ha bred samhällsinriktad sammansättning.

TCO Blandning av en hierarkisk och kollegial styrning förordas. Behovet av intern demokrati kan förenas med högskolans förankring i det omgivande samhället. Högskolestyrelsen bör utses av regeringen, bl.a. på förslag utifrån, och ha en majoritet av allmänföreträdare. Fakulteterna bör utse sina företrädare. Rektor bör utses av regeringen efter förslag från en inom högskolan utsedd valförsamling.

SSF Förordar en demokratisk struktur. Högskolan själv skall avgöra vilka organ som

den vill ha mellan högskolestyrelsen och institutionsstyrelser.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

SAF

Förordar en mera företagsliknande ledning (hierarkisk), vilken innebär en förenkling och tydliggörande av ledningsorganisationen som motverkar byråkrati och ger, snabbare anpassning till nya krav och förutsättningar.

FRN

Stärkande av rektor och styrelse tillstyrks. Det räcker om regering och riksdag reglerar dessa nivåer och överlåter på högskolorna själva att bestämma om övrig organisation. Styrelsen bör tillföras personer som står fria från verksamheten, och som har egen kompetens.

HSFR

En effektivare ledningsorganisation behövs. De akademiska lärarna skall kunna spela en aktiv roll. Förordar inrättandet av akademiska samrådsorgan. Dekaner och prodekaner skall väljas av fakultets- respektive sektionsskollegier. Fakultetskollegierna skall välja elektor i forskningsrådets valförsamlingar.

KTH

Högskolan måste ha samma frihet att besluta om sin organisation såväl för forskning som utbildning. Högskolestyrelse/rektor måste förankra sina förslag om prefekter/dekaner i någon form av akademisk beredning. KTH avser bl.a. att låta prefekterna tillsättas av högskolestyrelse/rektor efter förslag från respektive dekan. Ingen överklaganderätt. Vid varje universitet och högskola måste finnas en befattningshavare med gedigen förvaltningskunskap och ekonomisk kompetens som chef för förvaltningen.

UU

Högskolestyrelsen skall innehålla allmänföreträdare, lärare och studerande. Sammansättningen av styrelse på institutions- och fakultetsnivå skall beslutas lokalt. Vid högskoleenhet skall finnas en förvaltningschef om regeringen föreskri-

ver det. Vem som skall förordnas som prefekt avgörs lokalt. Prorektor skall ersätta rektor även som ordförande i styrelsen.

UL	Nuvarande ordning skall behållas, men organisationen bör förenklas väsentligt. Tillstyrker att förvaltningschefen tillsätts av styrelsen, men vill behålla rektorsämbetet. Dekanus bör utses genom val.
UG	Kraven på samhällsinflytande och inre legitimitet måste tillgodoses. I högskoleförordningen skall anges att företrädare för verksamheten och för studenterna skall ingå i styrelsen, fakultetsnämnder/sektionsnämnder och i institutionsstyrelser samt att företrädarna skall väljas. Universitet och högskolor skall ha möjlighet att själva besluta om indelning i fakulteter och sektioner. Sammansättningen av styrelse på institutions- och fakultetsnivå skall beslutas lokalt.
US	I högskoleförordningen skall anges att företrädare för verksamheten och för studenterna skall ingå i styrelsen, fakultetsnämnder/sektionsnämnder och i institutionsstyrelser samt att företrädarna skall väljas. Rectorsämbetet som beslutsfattande organ avskaffas, beslutsbefogenheterna för rektor respektive styrelse bör regleras i högskoleförordningen.
ULi, HB, HK, KF och HG/S	Bibehållande av dagens korporativa ledningsmodell förordas.
UUm	Nuvarande form för utseende av högskolestyrelsen är bra och bör behållas.
IH	Studerande måste tillförsäkras inflytande. Högskolans verksamhet måste få förankring i yrkes- och samhällslivet.
HKr	Om styrelsen skall ges heltäckande resultatansvar bör den ha rättighet att pröva olika lösningar för den inre organisa-

tionen. Lärare, studerande och allmän representanter skall ingå i styrelsen. Ledamöterna bör utses som i dag. Institutionernas prefekter utses av rektor eller av styrelsen.

HT/U

I styrelsen skall ingå allmänrepresentanter.

HV

Kollegiala modellen förordas. Högskolestyrelsen skall utses enligt gällande regler.

HÖs

Kollegiala modellen förordas. Kompetens bör vara det främsta kriteriet på ledamotskap i ett styrande organ. Lärare och studerande skall ingå i styrelsen.

Handelshögskolan

Rektor skall utses av styrelsen. De administrativa chefsposterna måste tillsättas av rektor. Däremot skall ansvaret för den akademiska verksamheten inom givna budgetramar delegeras till institutionerna. Dessa skall ledas av en professor som prefekt.

Statskontoret

Högskolestyrelsen kommer att ställas inför ibland svåra och smärtsamma prioriterings- och omprövningsbeslut, varför styrelserna bör utses av regeringen och bestå av personer som i kraft av sin kompetens kan företräda högskolan såväl externt som internt.

Beslut om ansvarsfördelningen mellan rektor och styrelse bör avvakta utredningen om förvaltningsmyndigheternas ledningsformer m.m. (dir. 1992:10). Regeringen bör inte besluta om ytterligare institutionella förhållanden. Institutioner bör ha en viss storlek dels för att kunna ge god administrativ service, dels för att kunna ta större grepp om forskningens inriktning.

CTH

Regeringen bör överlåta på högskolestyrelsen att utse ordförande. Studenterna skall vara representerade i styrelsen, lik-

som lärare och externa föreläsare. Förordar mindre detaljreglering. Regeringen kan om önskvärt godkänna den organisation som en högskola lokalt beslutar om.

Svenska Akademien och HKs	Kollegiala modellen grundläggande för att mångsidiga impulser och kontakter skall kunna påverka tänkandet och handlandet vid en akademisk läroanstalt.
IVA	Rektor skall inte vara styrelsens ordförande. Allt ledningsarbete måste ske öppet och informativt samt medge inflytande från alla som berörs, dvs. kollektiva församlingar. Inflytandet för de studerande måste tryggas.
HE/V	Förordar en kombination av de två yterlighetsmodellerna. Styrelsen skall utse ordförande och vice ordförande (rektorn reserverar sig).
DI	Möjligheten att ha en extern ordförande bör kvarstå.
HLu	Den kollegiala modellen bör säkerställas genom särskilda föreskrifter. Vem som skall vara högskolestyrelsens ordförande bör vara en fråga för styrelsen. Högskolestyrelsen skall ha samma sammansättning som i dag. Studenter och forskarstuderande skall ha inflytande.
HS	Förordar blandad managementinriktad och kollegial styrning. Den enskilda högskolans frihet att själv bestämma sin organisation kunde varit större. Högskolestyrelsen skall besluta i alla ärenden som inte har med den akademiska professionen att göra. Studenter och lärare måste ges betryggande inflytande i högskolans verksamhet.
CHF	Inflytandet för studenter, lärare och föreläsare för allmänheten skall garanteras i högskolelagen och högskoleförord-

ningen. Institutionen skall styras av en styrelse bestående av studenter och lärare. "Akademiska lärarrådet" avstyrks.

HH	Styrelsen skall ha rätt att fritt utforma organisationen. Studenters och lärares representation i olika styrorgan skall garanteras i högskolelagen och i högskoleförordningen.
HÖ	Ledningsfilosofin bör diskuteras mer och djupare innan förslag läggs.
Kalmar läns landsting	Styrelseformerna för vårdhögskolan bör utvecklas inom ramen för landstingets organisation.
Industriförbundet	Dagens valmekanismer och traditioner inom högskolan är inte inriktade mot föreslagna ledningsfunktioner. Statsmakterna kan behöva beredskap för att söka avveckla lösningar som kan uppkomma under den omvandling som nu inleds.
LFS	Studeranderepresentanter (och doktorander) skall ingå på alla nivåer och delta i besluten, detta bör regleras i högskoleförordningen. Kårobligatoriet bör avskaffas, och studeranderepresentanter utses på ett nytt sätt. Högskolestyrelsen och fakultetsstyrelser skall ha en majoritet av verksamhetsföreträdare och studeranderepresentanter.
Göteborgs och Bohus läns landsting	Avskaffande av linjenämndssystemet leder till försämrade möjligheter för yrkeslivet att påverka utbildningens innehåll och utformning.
UU	Dekaner och ledamöter i fakultetsnämnder och institutionsstyrelser skall få sina mandat via val bland kollegor.
ULi	Beslut om den lokala organisationen bör fattas av universitetsstyrelsen med vägledning av vida ramföreskrifter.

KI	Högskolorna bör själva utforma det konstitutionella system som skall gälla för verksamheten och besluta om de organ som behövs för planering och drift av verksamheten.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
KTH	Olika högskolor och fakulteter har olika mål och förutsättningar och behöver därför organiseras på olika sätt. Regeringen skulle om så bedöms nödvändigt kunna godkänna den lokala organisationen.	
HKr, HT/U och HV	Om fakultetsnämnerna ges ansvar för forskning vid de mindre och medelstora högskolorna och tjänstetillsättning av lektoraten (fakultetsnämnden tillsätter tjänsteförslagsnämnden) kommer universitetet att styra nästan all verksamhet.	
Konsthögskolan	Rektor beslutar på förslag av tjänsteförslagsnämnden. De anställda har närvaro- och yttranderätt i styrelsen.	
NFR	Det är av största vikt att vetenskapligt kvalificerade lärare/forskare får ett större inflytande på verksamheten för att främja hög kvalitet, varför en kollegial modell förordas. Dekaner och prodekaner bör väljas av fakultets- eller sektionsskollegier.	
Kungl. vetenskapsakademien	Högskolestyrelsens majoritet skall hämtas utifrån och utses av regeringen. Rektorn skall utses av regeringen. Fakulteterna bör själva utse dekanus och fakultetsnämnd.	
Värmlands läns landsting	Vid de förhållandevis små vårdhögskolorna är det ej meningsfullt att inrätta institutioner med egna styrelser för närvarande. Bör finnas stor lokal frihet att anpassa organisationen.	
Hallands läns landsting	Frågan om styrelsernas placering i den interna politiska organisationen har inte	

Västernorrlands läns landsting	Med den helt politiskt tillsatta styrelse som vårdhögskolorna har haft har linjenämnderna inneburit en möjlighet för avnämare och verksamhetsföreträdare att få ett visst inflytande över utbildningen. I samband med översynen av styr- och ledningsfunktionerna för vårdhögskolorna är det rimligt att avskaffa linjenämnderna.
Blekinge läns landsting	Landstingsstyrelsen utgör den enda styrelsen för driften och är tillika högskolestyrelsen, vilket innebär att högskolefrågorna ges samma dignitet som övriga frågor. Behovet av att inrätta en särskild högskolestyrelse bortfaller därmed.
HB	Styrelsen bör själv avgöra vilka tjänstetyper som bör finnas. Eventuellt bör tjänst som professor och högskolelektor regleras.
SLU	Styrelsen för SLU skall förordnas av regeringen. Nuvarande modell fungerar väl. Förvaltningschefer bör ha 6-årsperioder. Fakulteterna skall ej regleras i lagen.
Landstingsförbundet	Anser att företrädare för allmänintressen är viktigt. "I fakultetsnämnden skall minst en ledamot representera mindre och medelstora högskolor respektive vårdhögskola".
HLS	Nuvarande modellen med val av företrädare för lärare i nämnder och styrelser skall bibehållas. Högskolestyrelsen bör även i framtiden bestå av lärare, studerande och personer utanför högskolan.
DH	Linjenämnd eller annat särskilt organ för grundutbildningen har inte funnits vid DH, men kommer att inrättas.

SMH	SMH avser att avskaffa linjesystem och nämnder för att ersätta dem med institutioner och institutionsstyrelser i kombination med vissa "linjeövergripande" funktioner.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HF/B	Det är risk för gymnasifiering av de mindre och medelstora högskolorna om universiteten skulle få den faktiska beslutanderätten över deras tillsättning av lärare. Moderuniversitetet bör endast biträda med vetenskaplig kompetens vid behov. Prefekt och institutionsstyrelse bör utses efter hörande av institutionsstyrelsen. Lärare/forskare skall ha majoritet i styrelsen.	
HS/H	Högskolan bör ha största möjliga frihet att välja egna organisationslösningar. Studentrepresentation bör garanteras i berörda beslutande organ.	
HKs	Fakultetsnivån anses vara alltför reglerad. Institutionerna bör genomgående ledas av institutionsstyrelser i vilka prefekten är ordförande. Högskolestyrelsen bör vara den instans som utser prefekter efter förslag från institutionsstyrelserna, samma för dekanus. Nuvarande sammansättning av högskolestyrelsen bör behållas och skrivas in i högskolelagen. Förordar ett kollegialt valförfarande.	
HK/R	Studentrepresentation bör regleras i högskolelagen. Det måste finnas en rätt att utforma den interna organisationen efter egna kriterier.	
GI/IHR, KH, HK/R, HÖs, HSFR, US och SLU	Förordar mer samverkan mellan biblioteken i landet.	

Tjänsteförslagsnämnder:

SFS	Tjänsteförslagsnämnden skall innehålla företrädare för den högskola vid vilken tjänsten skall inrättas. Den skall också
-----	---

	innehålla studentrepresentanter och ledamöterna skall vara jämnt fördelade mellan könen. De sakkunniga skall ha kompetens att bedöma pedagogiska meriter.
JO	Tjänsteförslagsnämnden, som kollegialt organ, bör ha ett udda antal ledamöter för att kunna fatta beslut med enkel majoritet.
SACO, UHÄ, UU, US, ULi, UL, HB, SLU och SMH	Anser att tjänsteförslagsnämnderna fungerar väl i nuvarande ordning.
HKs, HG/S, HJ, HH, HÖ, HLu, HS, HÖs, HK/R samt Västmanlands och Skaraborgs läns landsting	Avstyrker det nya förslaget till organisation av tjänsteförslagsnämnderna.
UG	Högskolestyrelsen skall kunna medge undantag från föreskrifterna om obligatorisk tjänsteförslagsnämnd. Ledamöter skall utses av fakultetsnämnden och endast en av de sakkunniga skall få tillhöra berörd fakultet. Nämnden är beslutsför om fler än hälften av ledamöterna är närvarande.
UUm	Det bör vara upp till den lokala högskolestyrelsen att bestämma den exakta sammansättningen i tjänsteförslagsnämnden, dock föreskrift om jämn könsfördelning. Sakkunliga bör också kunna bedöma pedagogiska meriter.
KI	Tjänsteförslagsnämnderna bör utformas mer flexibelt.
KTH	Tjänsteförslagsnämnderna bör samråda med rektor och fakultetsnämnd under arbetets gång.
Västernorrlands läns landsting	Vad gäller tjänsteförslagsnämndens anknytning är ett alternativförslag att man inrättar en nationell värdafakultet.

Svenska Akademien	Genom hemmafakultetens ensamrätt att utse sakkunniga vid tjänstetillsättning finns det risk för att dessa utväljs bland likasinnade, vilket medför vetenskaplig inavel. Nämnden bör inhämta förslag till sakkunniga från samtliga systerfakulteter.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Landstingsförbundet	Företrädare för forskarstuderande bör finnas i tjänsteförslagsnämnderna.	
HE/V och HS/H	Tjänsteförslagsnämnderna skall tillsättas av rektorn vid den högskola som inrättat tjänsten. Studerande skall ingå i nämnden.	

8 Kvalitet och utvärdering

SCB	Ökade krav kräver ett över tiden och mellan högskolorna jämförbart statistiskt underlag. Ett centralt register kan utnyttjas till longitudinella studier (regionala strömmningar, flöde gymnasieskola/högskola m.m.) samt mäta effektivitet. För att underlätta framtagandet av dessa uppgifter behövs jämförbar ämneskodning, jämförbara linjer/studieprogram samt entydiga examensbeteckningar. Viktigt att kunna skilja på begreppen högskolenyborjare/nyborjare vid en viss studieinriktning.
UHÄ	Belöningar av olika slag kan utdelas, inbyggda systemstrukturer kan främja, kräva eller underlätta kvalitetsåtgärder. Det behövs ett tydligt ansvar vad gäller grundutbildningens kvalitet och reellt utkrävande av ansvar. Grundutbildningsrådet bra! Det är viktigt att de nationella utvärderingarna görs enligt en i förväg fastlagd tidplan så att högskolorna kan anpassa sig därtill. Utvärderingen skall ske utifrån kännedom om lokala utvärderingar, bedömningar och underlag av olika typ. Ämnesråden kan här spela en roll. Det är nödvändigt att relatera åtgärder i

SSF	den svenska högskolan till vad som sker utomlands. Nationella utvärderingen åligger statlig myndighet, all utvärdering skall innehålla en del med studentutvärdering, vilket bör skrivas in i högskoleförordningen. Kursutvärderingarna skall sammanställas i en offentlig rapport, där även information om kurslitteratur och basfakta om utbildningarna skall ingå. Utvärderingar skall vara kvalitetsdrivande. Uppföljning (kvantitativa mått) skall ej användas vid resurstilldelningen.
RRV	Utnyttja det ökade student/lärarytbytet. Ansvar för insamlandet av erforderliga uppgifter ligger på respektive högskoleenhet medan servicemyndigheten kommer att ansvara för sammanställningen av uppgifterna nationellt och årligen redovisa olika prestationsmått till statsmakterna. I den fördjupade anslagsframställningen skall sedan analyseras i vilken utsträckning de angivna målen har uppnåtts. Pekar på riskerna att i alltför hög utsträckning betrakta studenternas val av utbildning som ett utvärderingsinstrument och basera tilldelningen av resurser i förhållande härtill.
SACO	Studenterna själva måste ges en tydlig roll i utvärdering och uppföljning. Akademierna, IVA och KVA, har en viktig roll, samt grundutbildningsrådet.
SAF	Ansvar för utvärderingarna bör spridas på olika organ och resultaten offentliggöras. Avnämare skall medverka, bl.a. näringslivsrepresentanter. Marknadens reaktioner ger de bästa kriterierna.
SFS	All utvärdering skall ha som mål att höja kvaliteten, uppföljning skall endast användas för att ge signaler och aldrig vara direkt underlag för styrande åtgärder. Ett system för kvalitetssäkring skall

införas både på lokal och nationell nivå.
Grundutbildningsrådet bra!

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

UG, ULi, UUM, KI, UU, UL,
HS/H och Västerbottens läns
landsting

Varnar för ensidig användning av kvantitativa mått, uppgiftslämnaren måste beredas möjlighet att yttra sig i samband med tolkningsprocessen. Kvantitativa data bör vid varje tillfälle kompletteras med kvalitativa data, såsom kvalitetsbedömningar gjorda av t.ex. externa bedömare. Utvärdering av utbildningens kvalitet måste främst vara en uppgift för högskolan själv, kollegor och högskoleorgan inom och utom landet måste engageras (inklusive externa examinаторer), samt studenter och avnämare. Frågor som berör samarbete mellan högskoleenheter och som griper över hela lärosäten bör hanteras av verksamhetsföreträdare på olika orter under ämneskonferenser.

Det internationella utbytet utgör en form av utvärdering.

UG

Anser att Grundutbildningsrådet ej behövs, resurserna bör i stället fördelas lokalt.

US

Avstyrker inrättande av "akademiskt lärarråd". ERASMUS är en väsentlig form av kvalitetssäkring. Intern utvärdering förutsätts ske löpande lokalt.

KTH

Internt bör "processkvaliteten" utvärderas genom kursvärderingar och resultatuppföljning. Grundutbildningsrådet bra! Gemensamma definitioner finns ej utvecklade varken för prestationsmått eller ekonomisk redovisning. Införandet av större institutioner är en kvalitetshöjande faktor, då det leder till bättre vetenskapliga miljöer.

HV

Analys av begreppen kvalitet, uppföljning och utvärdering saknas. Kvalitetskontroll finns redan, såsom t.ex. utbyte av kursplaner och litteraturförteckning

	ar. Utvärdering skall vara signaler på trender och inte vara direkt resursstyrande.
Konsthögskolan	Kommer att redovisa en resultatanalys för 1993/94–1995/96.
Statskontoret	Systemet för uppföljning bör utvecklas. Uppföljningen får ses främst som kontrollinformation med tyngdpunkt på kvantitativa data som prestationer och kostnader. Utvärdering fyller sin funktion inför beslut om omprövningar av verksamheter eller omstruktureringar. Varnar för en "mekanisk" koppling dem emellan. Ansvar för uppföljningen bör ligga hos respektive högskoleenhet, och knyta an till de kvantitativa mål som finns angivna i utbildningsuppdraget. Servicemyndigheten skall sammanställa verksamhetsuppgifter och utforma det långsiktiga behovet av nationell uppföljning. För utvärdering av grundutbildning bör följande faktorer bedömas. <i>Internt:</i> Studenters och lärares bedömning, andra forskares/lärares bedömning, genomsnittlig studietid. <i>Extern:</i> Antal sökande, nivå hos de sökande, arbetsmarknadens bedömning, "peer reviews". För utvärdering av forskning bör följande faktorer belysas: publikationer, antal disputerande i förhållande till handledarresurser, citationsindex, externa medel, "peer reviews". Såväl uppföljning som utvärdering skall integreras i arbetet med den fördjupade anslagsframställningen.
SFR	I första hand bör internationell sakkunskap utnyttjas för utvärdering.
HSFR	Utvärdering är en integrerad del av rådets verksamhet. HSFR måste även framledes kunna självständigt planera och ta initiativ till utvärderingar.

NFR	Examinationsfrekvensen måste kombineras med fler och hårdare kvalitetskontroller än bara utvärderingar. Utvärderingar utgör en integrerad del av NFR:s verksamhet, som måste kunna planera och genomföra de utvärderingar som anses nödvändiga för kvalitetsgranskning i ett internationellt perspektiv.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
SJFR	Omfattande utvärderingsinsatser utförs av grundforskningsråden, som upprätthåller mångfalden i systemet. Internationella utvärderingar är ett väsentligt tillskott. Det är viktigt att forskningen kan få en nationell bedömning och ej endast lokal.	
Kungl. vetenskapsakademien	Externa utvärderingar bör främst avse institutionsnivån (inte individuella prestationer), inte alltför ofta och inte enbart revision och kontroll. Kvalitetsprövningsansvaret bör ligga på högskolan. Vetenskapsakademien kan inte engagera sig i en uppgift av myndighetskaraktär.	
Landstingsförbundet	Ett avnämardeltagande i form av företrädare för hälso- och sjukvården är mycket viktigt i samband med utvärdering inom vårdområdet, formerna för ett sådant deltagande behöver tydliggöras.	
CHF	Studentens behov och intressen skall tillfredsställas, inte ett odefinierat samhällsbehov. Hänsyn måste tas till både produkt- och processkvalitet. Den lokala nivån är det centrala i utvärderingsprocessen, studenternas kursutvärderingar är avgörande. Hyser inte mycket tilltro till den centrala kontrollen.	
CTH	Kvalitet skall alltid bedömas relaterat till uppsatta mål, målen formuleras bäst på den enskilda högskoleenheten. Därför är det realistiskt att göra generella kvalitetsutvärderingar via nationella organ.	

DH	Höga kvalitetskrav i utbildningen kan leda till ett otillräckligt antal avlagda examina. Internationella jämförelser är viktiga. Resurser krävs för den föreslagna interna utvärderingen.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
DI	Värdet av t.ex. en regiutbildning kan svårligen bedömas förrän efter kanske tio år efter avslutad utbildning. Utvärderingstekniken måste anpassas till dessa förutsättningar.	
KF	Betonar den interna utvärderingen för kvalitetssäkring. Utbildningen utsätts för allmän utvärdering som recensioner och anmälningar på dagstidningarnas kultursidor.	
SMH	Kvalitetstesten görs vid antagningen, sedan "går det som på räls om inga allvarligare urspårningar inträffar". En förskjutning av kvalitetskontrollen från antagning till slutexamen skulle sannolikt innebära att några fler studenter antogs, men att åtskilliga av dessa föll bort under vägen.	
HE/V	UHÄ:s råd för forskning bör vara kvar. Grundutbildningsrådet skall inte permanentas, bedömning och belöning av pedagogiska insatser skall ske i efterhand. Från centralt håll bör följas upp att man på lokal nivå kontinuerligt bevakar kvalitetsfrågorna och successivt arbetar för att förbättra kvaliteten.	
HH	Ansvar för uppföljning och utvärdering bör vara tudelat; internt hos högskolorna och externt hos utomstående. Sekretariatet bör pröva högskolor även när det gäller forskning och forskarutbildning, vilket kan ge underlag för framtida förändringar i högskolors rätt att ge forskarutbildning.	

HG/S	Varje bedömning som görs utifrån en kvantitativ måttstock måste kompletteras med en kvalitativ analys.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HK	Kritik bör följas av åtgärder. Självvärdering bör kompletteras med externa bedömningar ("peer reviews").	
HLu	Den väsentligaste utvärderingen är den som görs av varje enskild högskola. Detta sker redan nu, t.ex. har de tekniska högskolorna genomfört en utvärdering av maskinteknisk linje.	
HJ	Grundutbildningsrådet bör knytas till Verket för högskoleservice.	
HÖ	Förslagen bör konkretiseras och problematiseras samtidigt som konkurrenssituationen mellan universitet och högskolor måste göras jämlik. Det är viktigt att utvärdera kursen och inte läraren.	
HKs	Man måste skilja mellan uppföljning och utvärdering. Uppföljningssiffror får inte ges status av att vara uttryck för kvalitativa värderingar. En rejäl utvärdering av forskarutbildningen i kvalitetshöjande syfte är angelägen. Centrala föreskrifter om förhandsgranskning avstyrks.	
HK/R	Erbjuder sig som testplats för ett kvalitetsutvecklingsprojekt. Det är angeläget att stimulera nationell konkurrens via Grundutbildningsrådet.	
Vitterhetsakademien	Inrättandet av en förhandskontroll är problematisk, men detta är en betydelsefull fråga då det kan ta flera år innan en klart negativ utvärdering sätter punkt för en dålig utbildning och hundratals studenter hinner få en tvivelaktig utbildning.	
IVA	Det är naturligt att inom akademiens kompetensområde medverka i genomfö-	

randet av utvärderingen. Högskolans hela verksamhet måste ingå i konkurrensbilden och bli föremål för extern bedömning. Hur återverkan på högskolor skall ske måste utredas närmare.

Socialstyrelsen

Det måste klarläggas hur Socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet för personalen inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och hälsoskydd i vissa fall även legitimationsutfärdare skall relatera sig till universitetens och högskolornas utbildning av olika yrkesgrupper samt uppföljning och utvärdering av utbildningens kvalitet. Verkets funktion måste vara att svara för expertkunnandet. Examinationsbeskrivningarna kan användas som underlag när universitet och högskolor utformar yrkesutbildningarnas innehåll, struktur och organisation samt följer upp och utvärderar dessa.

LFS

Ifrågasätter mätande av kvalitet (SOU:n). Verksamhetsberättelse från institutionerna är nödvändigt. Interna utvärderingar görs gemensamt av studerande och lärare.

HKr

Kursvärdering skall ske efter genomförd utbildning.

Kristianstads läns landsting

Förslag till legitimationsutfärdarens (Socialstyrelsens) roll och/eller koppling till kvalitetsuppföljning och utvärdering saknas.

Utvärderingssekretariatet:

UL, ULi, HLS, HE/V och HLu Avstyrks, i stället bör högskolorna i samverkan ta på sig ansvaret för utvärdering.

HV

Nationella akademier är part i målet.

SSF

Utvärderingsansvaret skall inte läggas på de vetenskapliga akademierna, då riskeras en konservativ inverkan på utbildningen. Nationella organ skall vara fri-

villiga och endast användas för vetenskapligt meningsutbyte.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

TCO och SFR

Tillstyrker, men värdefullt om även personer från arbetslivet deltar i utvärderingen av utbildningen.

NFR

Rådens utvärderingar bör samordnas med de sekretariatsstyrda.

CTH

Välkomnar insyn och bedömning från uppdragsgivare men är principiellt emot nationella kontroll- och styrorgan. Sådana blir lätt statiska och kan verka konserverande på verksamheten.

Externa examinatorer:

TH

Ett system med externa examinatorer är ej lämpligt. Skådespelarutbildningen har en speciell profil, elevernas slutproduktioner sker inför publik, de potentiella arbetsgivare och recensenter utgör ett slags offentliga examinationer.

CTH

Externa examinatorer kan vara bra utvärderare vid examensarbeten, projektarbeten och examination på större övergripande avsnitt. Det vore mindre bra på fristående kurser, bl.a. av ekonomiska skäl. Dessa bör i stället utföras av högskolans lärare.

SLU

Externa examinationen bör utvecklas och introduceras på allvar.

Västernorrlands läns landsting

Vad gäller extern utvärdering kan initiativet komma från högskolan själv.

UL, UG, ULi, SLU, HLS,
HS/H, HK/R, KTH och Skaraborgs läns landsting

Är positiva till externa examinatorer.

9 Principer för dimensionering och resurstilldelning

Prop. 1992/93:1

Bilaga 3

Anslagssystem:

LSF	Instämmer i principerna, men varnar för att större högskolor kan få för lite på grund av stordriftsfördelar. Förordar en modifierad form av modell II. Den rörliga delen bör betalas ut med ett års eftersläpning.
SSF	Vill ha fritt dimensionerad högskola.
LO	I utbildningsuppdraget måste de politiska målen vara tydliga.
SACO	Förordar modell II, då denna skapar ökade incitament. Bör införas på prov för vissa fakulteter och högskolor. Tillstyrker resursgarantier för små ämnen.
Malmöhus läns landsting	Olyckligt att förändra statsbidragssystemet 1992/93 och sedan igen 1993/94.
UU	Ramanslagskonstruktionen stämmer inte med den nya styrfilosofin med mål- och resultatstyrning. Modell II stämmer överens med en bidragsanslagskonstruktion vilket skulle ge högskolan tillgång till rörlig kredit.
UL	Modell I förordas tills vidare utredningsarbete avgör i vilken utsträckning det går att få fram mer resultatinriktade modeller.
UG, UUm, SAF och RRV	Måste utredas vidare.
ULi	Förordar modell I. Modell II har principiella fördelar men de praktiska problemen överväger, eventuellt bör viss försöksverksamhet göras.
HV	Oklart, frågorna om redovisning, kontroll och utvärdering är olösta.
KTH	Ser fördelar med en samordning av forsknings- och utbildningsanslagen.

Statskontoret	Angeläget att styrningen av högskolan förbättras genom att nuvarande anslagsstyrning övergår till resultatstyrning. Tydliga krav på produktionen bör vara vägledande för resurstilldelningen. Grundproblemet i förslagen är att man fortfarande ser medelstillsdelningen som styrning samtidigt som det kombineras med andra styrsignaler.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Västerbottens läns landsting	Risk för instabilitet i resurstillflödet på grund av ojämnheter i studerandetillströmningen.	
Örebro läns landsting	Accepterar inte ett system där resurstillsdelningen påverkas av respektive utbildnings attraktionskraft, om inte mät- och jämförelsemetoder utvecklas och villkoren att konkurrera om tillgängliga resurser likställs.	
Jämtlands läns landsting	I modell II är risken att de redan resursstarka enheterna ensidigt gynnas. För de små högskolorna innebär det en konkurrens på mycket ojämlika villkor.	
SLU	Bastillsdelningen måste vara tillräcklig och inte hämma möjligheterna att starta nya områden där inga resultat finns att redovisa. Samhällets efterfrågan måste också ha betydelse.	
HK	Även fortsättningsvis bör det totala antalet nybörjarplatser följas.	
TFR	Det behövs ett nytt ekonomiredovisningssystem i högskolan, bl.a. för att kunna utläsa reinvesteringsbehov.	
IVA	Anslagstillsdelningen skall anknytas till antalet examinerade och till utbildningens kvalitet.	
CHF	Vissa resurser garanteras för grundutbildning; ett basanslag, som garanterar en lägsta nivå, anslaget fördelas sedan ef-	

ter studentefterfrågan och en form av "studentpeng" införs.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

HS/H

Stor frihet avseende lokal resurshantering förespråkas. Betonar nödvändigheten av en viss tröghet i systemet, långsiktig kompetensförsörjning samt behovet av att underlätta satsning på långsiktiga och längre utbildningsprogram.

HLu

Högskolan måste få ett redovisningssystem som medger korrekta resultaträkningar och balansräkningar med ett reellt innehåll samt möjliggör en rationell kapitalhantering. En övergång till bidragsanslag och redovisningssystem som normala aktiebolag skulle lösa problemen.

HS

Anslagsstyrningen för mindre och medelstora högstskolor bör utformas på annat sätt än för stora högstskolor; möjligheter att fördela utbildningsresurser inom ett samlat anslag för grundutbildningen. Detta bör även tillgodose behov av övningsundervisning och laborativ undervisning. Resurser måste tillföras för kompetenshöjning av nuvarande högstskoleadjunkter. Det vore felaktigt om examinationsfrekvenser kopplas till de högstskolor som har utdelat examensbevis.

Dimensionering av resurser till grundutbildning:

LSF

Examen är inte det enda utbildningsmålet för studenter. De kan även ha personliga utbildningsmål.

UHÄ

Tilldelningen av en basresurs och en på uppvisade prestationer baserad tilläggsresurs som i efterskott tilldelas innebär att högskolan tar ansvar för en "riskfinansiering" av verksamheten. Om denna vilja inte finns kan systemet leda till motsatt resultat.

	Resursfördelningssystemet måste utvecklas och analyseras närmare. Det finns ett uppdämt behov av resursförstärkning till bl.a. de humanistiska, samhällsvetenskapliga och juridiska områdena.
SSF	Alla behöriga sökande till högskolan skall antas, och anslagen skall följa studenten. Resurserna fördelas efter kvalitativ bedömning.
RRV	Incitament måste skapas. Prestationstermer såsom det faktiska antalet helårsstudenter, antalet helårsprestationer och antalet examinerade skall användas. En modell med en alltför liten rörlig resurs ger ringa incitament, medan en stor rörlig resurs som baseras på studenternas fria val, examina m.m. riskerar att leda till en kraftig reducering av alla högskolor med undantag för de äldre, mer etablerade universiteten. I regleringsbrev varje år skall uppdragen anges. Institutionerna kommer att få en budget för varje år med en bastilldelning och en rörlig tilldelning samt prestationskrav i form av helårsprestationer och examina. Institutionerna kommer därefter i sin uppföljning att redovisa det ekonomiska och verksamhetsmässiga utfallet av utbildningen. En avräkning får därvid ske mot den tilldelade budgeten. Bastilldelningen skall vara garanterad. I årsredovisningen skall en uppföljning göras mot de uppdrag som lämnats i regleringsbrevet. Vart tredje år skall en utvärdering ske av utbildningen som utgör grund för nästa treårsbudget.
SFS	Om alla behöriga sökande kunde antas skulle anslagen kunna följa studenten, men i en underdimensionerad högskola fungerar ej modell II. Anslaget per student, inom ett utbildningsområde skall vara lika stort oavsett antalet studenter.

Älvsborgs läns landsting	Basanslaget behövs förstärkas för vård- högskolorna.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
Malmöhus läns landsting	Dimensioneringen och resurstilldelning- en till vårdutbildningen har ett nära samband med utvecklingen inom vård- området. Man bör utgå från realistiska prestationsmått. Resurstilldelningssyste- met bör vara kostnadsneutralt till nuva- rande statsbidragssystem. Utvärderingen bör vara långsiktig.	
UU	Stabiliteten i resurstilldelningen måste prioriteras högt, tvära kast mellan bud- getåren måste undvikas. Modell II väck- er frågor om hur och när konkurrens- kraften skall mätas och hur högskolans kontakter med de studerande skall ord- nas.	
US	Modell II förordas, men påpekandet görs att tillkommande medel inte kan utnytt- jas optimalt. Bastilldelningen bör bygga på ett minimiantal årsstudieplatser, inte på ett medelvärde i ett intervall.	
UUm	Måste utgå från begreppet helårspresta- tioner. Förordar modell I eftersom mo- dell II inte är tillräckligt belyst.	
KI	Ansluter sig långsiktigt till modell II, men kortsiktigt bör fasta medel tilldelas.	
KTH	Förordar modell II som försöksverksam- het. Utbildningsuppdraget skall ges efter förhandling med respektive högskola. Höga årsstudieplatskostnader är motive- rade av bl.a. höga internationella kvali- tetskrav och laborativa inslag.	
HKr	Modell I (eller mycket liten "presta- tionsdel"). Resultat bör redovisas i års- studieplatser, ej i avklarade examina.	
HT/U	Hänsyn till mindre högskolans relativt små möjligheter till hastiga ändringar av t.ex. lärares tjänstgöringsförhållanden.	

Ifrågasätts en gemensam resursmall för samtliga universitet och högskolor, nya som gamla.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

HV

Ekonomiskt redovisningssystem saknas i dag. Förordar ett budgetsystem där resurserna fördelas i förväg, med ledning av utnyttjandegraden i den senast kända resultatredovisningen.

HÖs

Resursfördelningen får ej bli repressiv, onda/goda cirklar. De kvalitativa måtten måste få stor vikt.

Konsthögskolan

Förordar ingen av modellerna. Det vore orimligt för mindre högskolor om de studerandes val av högskola skulle påverka resurstilldelningen.

Statskontoret

Utbildningsuppdraget måste innehålla rätt utformade incitament till bättre resursutnyttjande. Nya redovisningssystem (COSMOS) kommer att medföra en avsevärd förbättring. Detta måste snabbt införas i hela högskolesektorn, så att resultaten kan redovisas snabbt och korrekt.

Modell I är enklast att använda, men modell II är intressantare, den behöver dock utvecklas (hjälp gärna till). Modell II förutsätter att den totala dimensioneringen motsvarar efterfrågan. Om det finns kö till högskolan finns risk för att alla högskolor ökar sitt intag, vilket leder till att totala anslagsbelastningen riskerar att bli högre än avsett.

Anslagen till forskning och forskarutbildning bör ingå i ett med grundutbildningsanslaget gemensamt ramanslag för varje högskoleenhet. Utbildningsuppdraget blir då forsknings- och utbildningsuppdrag.

UUH

Resursbehoven av utrustning varierar över åren och mellan olika universitet och högskolor. Även i framtiden behövs ett system med centrala medel för ut-

	rustning, vilket ger bättre förutsättningar för att planera centrala upphandlingar. Högskolestyrelsen bör medverka vid bedömningen av uppkommande utrustningsbehov, när frågan om dimensionering av datorsatsning och vetenskaplig grundkurs fastställts.
HUG, Domstolsverket, DH och TH	Förordar modell I.
DI, HLS, HLu, HK, HS, Västernorrlands och Hallands läns landsting	Förordar modell II.
KF	För ett visst läsår redovisas en fördelning av antalet utexaminerade på olika studieprogram. Detta kan fluktuera betydligt över åren och får då inte automatiskt leda till plötsliga skillnader i resurstilldelningen. En bastilldelning måste garanteras. Iordningställda utrymmen för ett visst antal studerande är en fast etablerad resurs som inte låter sig tänjas. Förändringar måste ske mycket långsiktigt efter noggrann planering.
Norrbottnens läns landsting	Förordar en kombination av modell I och II, med ett fast och ett rörligt bidrag, då detta tillgodoser kravet på dels planerad utveckling, dels maximalt utnyttjande av resurserna.
CTH	Förordar modell II. Det är viktigt att införandet av ett system med prestationsrelaterad resurstilldelning inte sker förrän lämpliga former för utvärdering prövats i en försöksverksamhet.
HE/V	Förordar modell I. Storleken på de kommande utbildningsuppgifterna bör anpassas till de tidigare resultaten.
HG/S	Basresurserna måste vara så stora att de ger stabilitet och kontinuitet åt organisationen. Värde i att geografiskt sprida utbildningen.

HH	Uppdragen till högskolorna bör ges som rikttal för lägsta antal platser med möjlighet att efter hörande av regeringen tillfälligt minska antalet. Resurserna bör följa studenterna ca 5-10 % inledningsvis, vilket ger tid att anpassa sig till systemet.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
HÖ	Positiv till att utbildningsuppdraget fokuseras på prestationer och större frihet i hur uppdragen skall genomföras samt att det bör finnas en viss rörlighet i resurserna.	
HKs	Modell I är stabilast, fördelningen mellan fast och rörlig resurs bör utredas ytterligare. Riskkapital för att utveckla nya smala/innovativa utbildningsalternativ behövs.	
NFR	Påpekar att det är viktigt för återväxten av forskare att inte högskolor tillåts att styra över medel till billigare utbildningar för att uppfylla kraven på examination. Mål och resurser måste vara avstämde mot varandra.	
Industriförbundet	Dyrbara utbildningar som vid de tekniska högskolorna kan statsmakterna fortfarande behöva styra mot och aktivt finansiera en ökning av under hela 90-talet. På lång sikt är självfallet målet att inga utbildningar skall behöva regleras.	

Resurser till forskning och forskarutbildning:

LFS	Forskningsråden bör göra mer långsiktiga satsningar, för att mindre riskfyllt kunna knyta doktorandtjänster till projekten. Öronmärkningen av studiestödet till doktorander bör behållas.
SSF	Större delen av forskningsanslaget skall fördelas över grundforskningsråden och en mindre del över sektorsråden. Minikrysslista behövs.

SFS	Andelen fasta anslag i förhållande till externa anslag måste öka. Öronmärkningen av studiestödet till doktorander bör behållas. En fördubbling av antalet doktorsexamina kräver stora resurstillskott.	Prop. 1992/93:1 Bilaga 3
UU	Avvägningen mellan fasta och rörliga resurser som finns i dag är ändamålsenlig. Om någon förändring skall göras bör andelen fasta resurser öka.	
UL	Konstnärligt utvecklingsarbete bör ha en egen anslagspost. Tillstyrker förslagen om en minikrysslista. Rådets innovativa roll på universitetens bekostnad är överbetonad. Former bör införas för direkt samråd mellan fakulteter och högskoleledningar å ena sidan och forskningsråden å den andra för att diskutera den långsiktiga inriktningen av rådets stöd.	
ULi	ULi har lägsta andelen fakultetsmedel. En ökning av de fasta resurserna bör ske för att minska obalansen mellan fasta och rörliga resurser.	
UHÄ	Forskningen vid finansiella begränsningar tenderar att styras till traditionella områden och avskärmas från okonventionella, innovativa och riskfyllda områden. Leder till taktisk planering i stället för en profilering.	
RRV	En mer rationell resurstilldelning krävs. Ett resultatinriktat resurstilldelningssystem liknande grundutbildningens bör införas.	
FRN	Varnar för mekanisk tilldelning av resurser. En löpande diskussion är nödvändig.	
SFR	Det behövs långsiktighet i resurstilldelningen. Den rörliga resursen på fakultetsnivå för forskning är för liten för att motverka instabilitet och karriärstegen	

för forskare är för smal, därför borde rådsmedlen vara attraktiva.

Prop. 1992/93:1
Bilaga 3

HT/U, HE/V, HLu, HKs, HJ
och HKr

Rimligt stora fasta och till kompetensen anpassade forskningsresurser bör tilldelas högskolorna.

NFR

Det är angeläget att säkerställa små, exklusiva ämnen. Nuvarande relation mellan råds- och fakultetsanslag är väl avvägd. Viktigt att rådets medel inte binds för långa tider, mekanismer som stimulerar rörligheten bör skapas.

MFR

Den nuvarande balansen inom högskolan mellan fasta resurser och rörliga resurser i form av rådsmedel på det biomedicinska området bör snarast förskjutas till förmån för de rörliga medlen. Möjligheterna att göra forskningsprioriteringar utifrån vetenskapliga kriterier på en nationell nivå bör säkerställas. Snabba insatser på särskilda insatsområden bör kunna göras och ny forskning på samhällsrelevanta områden kunna initieras.

HSFR

Högskolan kommer att fortsätta vara beroende av externa anslag i stor utsträckning. Högskolorna bör ha fasta forskningsresurser, men det ger en kvalitetsstärkande effekt att medel fördelas efter forskningsrådsprövning som nu. Detta leder till en önskvärd konkurrens mellan högskoleenheterna, som får incitament att rekrytera bra lärare. Det krävs att rådet har fortlöpande kontroll över forskningsmedlens användning. Råden har större möjligheter än enskilda högskoleenheter att anlägga ett nationellt perspektiv på behoven av forskning och tjänster. En nationell plan behövs för att säkerställa forskarutbildning i små, exklusiva ämnen.

SJFR

Det är högskolans forskare som i praktiken själva prioriterar och i praktiken

beslutar om rådets tilldelning av resurser. Medel som fördelas via forskningsrådet har en kvalitetshöjande effekt samtidigt som regeringen kan ange sina övergripande prioriteringar av för samhället angelägna forskningsområden.

Svenska Akademien och UG	Små ämnen skall garanteras i ett basutbud av grund- och forskarutbildning.
Landstingsförbundet	Resurser behövs till forskning och forskarutbildning i anslutning till de medellånga vårdutbildningarna för att göra detta till ett attraktivt FoU-område.
DH	Konstnärliga utvecklingsarbetet bör tillföras resurser under ett särskilt anslag.
KF	Det krävs fasta resurser för konstnärligt utvecklingsarbete.

Övriga resurser:

HÖs, HLS, HE/V, HG/S, HÖ, HJ, DH, HF/B, CHF, Byggnadsstyrelsen och Jämtlands läns landsting

Anser att mer resurser behövs till högskolebiblioteken.

Regeringens proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 juni 1992	9
1 Inledning	9
2 Utgångsläget	12
2.1 Konsekvenser av tidigare högskolereformer	12
2.2 Värdet av högre utbildning	16
2.3 Konsekvenser av den ökade rörligheten i Europa ...	17
2.4 Internationella förändringstendenser	18
2.5 Sammanfattande slutsatser	20
3 Strategi för förändringar	21
3.1 Fria statliga universitet och högskolor	22
3.2 Fasta regler för relationerna mellan stat och fristående universitet och högskolor	23
3.3 Icke-statligt huvudmannaskap för universitet och högskolor	24
3.4 Sammanfattande slutsats	25
4 Grundläggande mål och förutsättningar för statliga universitet och högskolor	25
4.1 Inledning	25
4.2 Grundläggande mål för utbildning	28
4.3 Grundläggande mål för forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete	31
5 Examensordning m.m. för grundläggande högskoleutbildning	33
5.1 Kritiken mot nuvarande studieorganisation	33
5.2 Examensordning införs	34
5.3 Generella examina	38
5.4 Yrkesexamina	40
5.5 Övergångsarrangemang	42
5.6 Övriga regler för grundutbildningen	43
6 Tillträde och antagning till grundläggande högskoleutbildning	44
6.1 Utgångspunkter	44
6.2 Allmän behörighet	45
6.3 Särskild behörighet	46
6.4 Urval	46
6.5 Antagningen	48
7 Forskarutbildning	49
7.1 Ramföreskrifter	49
7.2 Tillträde till forskarutbildning	50
7.3 Licentiatexamen	51
7.4 Graderade betyg	52
8 Tjänsteorganisatoriska frågor	53
8.1 Inledande synpunkter	53

8.2	Principer för reglering av lärartjänster	54
8.3	Inrättande och tillsättning av tjänster	57
8.4	Regler om lärare i högskolelagen	58
9	Den institutionella organisationen	60
9.1	Ledningsprinciper	60
9.2	Behovet av reglering av den interna organisationen ..	61
10	Kvalitet och utvärdering	64
10.1	Kvalitetsfrämjande åtgärder	64
10.2	Riktlinjer för utvärderingsarbetet	66
11	Principer för dimensionering och resurstilldelning	67
11.1	Principer för anslag till grundläggande högskoleut- bildning och forskning	67
11.2	Dimensionering av och resurser till grundläggande högskoleutbildning	70
11.3	Resurser till forskning och forskarutbildning	74
11.4	Resurser till lokaler, inredning och utrustning	76
12	Genomförande m.m.	77
13	Upprättade lagförslag	78
14	Specialmotivering	78
15	Hemställan	92
16	Beslut	92
Bilaga 1	Sammanfattning av (Ds 1992:1) Fria universitet och högskolor	93
Bilaga 2	Sammanfattning av (SOU 1992:1) Frihet, Ansvar, Kompetens – grundutbildningens villkor i högskolan ..	99
Bilaga 3	Sammanfattning av remissynpunkter beträffande Ds 1992:1 och SOU 1992:1	118

